

Володимир Пилипович

Зелене Око
і чорний кружок

Володимир Пилипович

Зелене Око і чорний кружок

Галицькі музичні miscellanea

*Спадщина випала мені в гарних околицях
і частка моя подобається мені вельми.*

Псалом 16, 6.

Екслібрис
«Український
Товариства
народний дім»
у Перемишлі

Збірник статей Володимира Пилиповича
вийшов завдяки фінансовій підтримці
д-ра Петра Грицака, голови Земляцтва «Перемищина»
у ЗДА, пані Галини Мельничук і пана Ореста Загайкевича

Володимир Пилипович

Зелене Око і чорний кружок

Галицькі музичні miscellanea

Перемишль 2011

Проект обкладинки:
Наталія Пилипович-Батрух

Комп'ютерна верстка:
Мацеї Журавські

Видавець:
Товариство «Український народний дім» у Перемишлі

ISBN 978-83-931753-6-9

© Володимир Пилипович, 2011

Зміст

Слово до читача.....	7
Тексти про українську музику на львівському радіо, українське радіомовлення у Польщі й про українські радіоприймачі (тридцяті роки ХХ ст.)	9
Записи української музики на платівках варшавської фірми «Sugena Rekord» (друга половина 30-х років)	65
Про фонографію і записи української музики на платівках німецьких фірм «Odeon» та «Parlophon» (30-ті роки)	91
Український звукозапис	109
Листи Василя Витвицького до мене	119
Моє листування зі Степаном Максимюком.....	143
Бібліографія.....	179
Список ілюстрацій.....	181
Показчик осіб	183
Показчик географічних назв	189

Слово до читача

У збірнику, який відважуюсь презентувати українському читачеві в Польщі та в Україні, знайшлися мої статті про українську музику на львівському польському радіо у 30-х рр. ХХ століття, і про заходи українців добитися більшої участі у програмах цього радіо. Ця тема зацікавила мене, коли прочитав статтю Василя Витвицького, надруковану у львівському журналі «Українська Музика» з 1937 р. (вона передрукована у збірнику). Згодом, збираючи матеріяли до книги художньої прози Василя Гірного¹, твори якого свого часу друкувалися на сторінках перемиської та львівської преси 30-х рр. ХХ століття, щораз то натрапляв на тексти про українське радіомовлення й пов'язані з тим проблеми. Всі знайдені мною цікавіші публікації, що стосуються цієї теми, читач знайде у презентованому збірнику.

До збірника потрапили також дві статті про платівки польських міжвоєнних фірм, які записували українську музику (з каталогами цих записів), а також обширна рецензія-стаття на книжку Степана Максимюка про українську фонографію, листи від Василя Витвицького та мое листування зі Степаном Максимюком.

---

¹ Мова йде про книгу: Василь Гірний, «Роззублені сили» та інші твори. Вступ Ярослав Грицковян. Зібрав і до друку підготував Володимир Пилипович. «Перемиська бібліотека» Перемиського відділу Об'єднання українців у Польщі. Том XIV. Перемишль 2008. 940 с.

Теми цих писань підказали мені і заголовок збірника: **Зелене око** – це зеленого кольору лампочка у старих радіоприймачах, й **чорний кружок** – це очевидно давні, чорні, шлакові та вінілові платівки.

Радіо було зі мною від дитинства, є воно і тепер. У 60-х слухав відомого по всій Європі Radio Luxemburg, яке крутило нові «кавалки» «The Beatles» і «The Rolling Stones», натомість мій тато – радіостанцій Свобода, Голос Америки, Wolna Europa. Платівки купував я будучи ще підлітком. Вчився у будівельній професійній школі, яка платила учням стипендії за практику на будовах. За ці гроші купував лонгплеї (довгограючі платівки) «Червоних гітар», Чеслава Немена, інших польських естрадних колективів. Прослуховував їх на програвачу, який привіз тато з України, десь у середині 60-х рр. (як пригадую – виробництва латвійського Ризького радіозаводу). Потім купував довгограючі платівки з музикою польських джазменів.

Оце все добро я залишив моєму молодшому братові у Вроцлаві, коли у 1975 р. з дружиною і сином подався на Схід. Але і тут не покінчив з моїми пристрастями, – переді мною відкрилася Україна, і в наслідок моїх поїздок, у Перемишлі створилася нова колекція чорних платівок, тим разом з українською класичною музикою. Ці платівки, я подарував бібліотеці Українського Католицького Університету у Львові.

З початком 90-х почав колекціонувати компакт-диски (з німецьким бароко та післявоєнним авангардом), і вони залишаються моїм актуальним і незмінним хобі.

Володимир Пилипович

Тексти про
українську музику на львівському радіо,
українське радіомовлення у Польщі
й про українські радіоприймачі
(тридцяті роки ХХ ст.)

Публікацію джерельних матеріалів, починаю від статті Василя Витвицького, *Українська музика в програмі радія*¹, яка послужить за вступ до корпусу пресових заміток, що стосуються презентації української музики на хвилях львівського радіо в кінці 30-х років ХХ ст., тодішніх проблем українського радіомовлення й досягнень українських інженерів у конструюванні радіоприймачів.

Василь Витвицький, був першим на галицькому ґрунті, хто писав про роль і завдання радіо в пропагуванні музичної культури, при чому в її обсяг включав він не тільки клясичну музику, що зрозуміло, але також естрадну, що для його сучасників вже не було так однозначним². Був отже В. Витвицький першим критиком і теоретиком презентації музики по радіо, – тут, для порівняння варто було б дослідити подібні тексти авторів з радянської України 20-поч. 40-х років. Крім цитованої вже статті, написав

---

¹ Стаття надрукована в журналі «Українська Музика» 1937, вересень. Ч. 7. С. 85-86. Див. передрук у збірнику: Василь Витвицький, *Музикознавчі праці. Публіцистика*. Упор. Любомир Лехник. Львів 2003. С. 255-256. В нашій публікації збережено правопис оригіналу.

² Див. Мирослав Антонович, *«Легка» музика*. «Українська Музика», вересень-жовтень 1938. Ч. 9-10. С. 160-162.

він ще й другу: *Музика в програмі радія*³. Видно, критика, яка прозвучала у статті В. Витвицького знайшла певне розуміння у керівників польського радіо у Львові, бо вже в першому номері «Української Музики» за січень 1938 р. з'явилася нова рубрика «Українські радієві авдіції», в яких представлено у короткій формі зміст програм починаючи від 12 жовтня 1937 р. Бути може, що саме В. Витвицький був автором, якщо не всіх, то принаймні частини тих коротких заміток про радіоконцерти з українською музикою й у виконанні українських артистів. Які емоції збуджував новий винахід, і як можна було ним користуватися, хай послужить фрагмент із замітки анонімного автора *Мілянська «Ля Скала» в польськiм радіо*:

Нехай там техніки пояснюють мікрофони і радієві хвилі на свій спосіб, але для людини, що сидить на далекій провінції та й навіть у столиці, не перестає бути чудом, що вистарчить натиснути малий гузик радіового апарату, щоб відразу знайтися в контактi з великим світом, з ідеалом того, що може дати музична Європа – з «Ля Скальою». Те, що було досі лише для вибранців, стається тепер власністю кожного, хто цим цікавиться. Як що навіть комусь і удалося колись побувати в Міляні, і маючи гроші, викупити білети до цього театру, не завжди знаходив «Стаджіоне» на місці⁴.

³ «Українська Музика» 1937, червень. Ч. 4. С. 48-50. Див. передрук у збірнику: Василь Витвицький, *Музикознавчі праці. Публіцистика*. С. 253-254.

⁴ «Український Бескид» 1934, 13 травня. Ч. 17. С. 3. У цьому перемиському тижневику з 1934 р. не періодично друкувалася рубрика *Радієвий куток* (напр. у чч. 40, 42, 46, 47), в якій подавалися інформації про програму польського радіо. Інформацій про українську музику, на жаль, я там не знайшов. Не подано там також прізвища автора тих заміток, проте

Передруковані нижче інформації з журналу «Українська Музика» та львівських газет «Неділя», «Новий Час» і «Народня Справа», очевидно не вичерпують теми виконавства української музики в польському радіо у Львові. Цікаві рецензії на музичні концерти трансльовані польським радіо писав львівський приятель В. Витвицького – Борис Кудрик: *Польське радіо, бідермаєрівська музика й Українці* («Мета» 1936, ч. 45), *Українська духовна музика у львівському радіо* («Діло» 1939, ч. 60), *Під вражінням опери Росінні «Вільгельм Тель»: Радіо-трансмiсія з Фльоренції дня 9 травня ц.р.* («Мета» 1939, ч. 19).

Після утворення польської радіостанції у Львові у 1929 р., на адресу її керівництва українська громадскість висунула вимогу ширшої презентації української музики і збільшення передач ведених українською мовою. У львівській пресі з'являються статті з такими вимогами; наприклад у статті «Домагаємося українських радіопередач», надрукованій 1932 р. у газеті «Новий Час», анонімний автор констатував, що: *Радіо вважається сьогодні так важливим культурним та цивілізаційним чинником, що важко уявити життя без нього. Прикро нам Українцям, що не беремо чинної участі в прояснюванні теми для цивілізації. Всежтаки, ми, маємо моральне право, щоб догляд над радіовими передачами, віддано в наші руки. А далі і закликав: Хай кожний радіоабонамент, радіослухач, прихильник радія та взагалі кожний Українець, хоч і не радіослухач, що бажає собі українських авдицій виповнить купон, та вишле його (як друк за 10 сот.) до Ад-*

ніщо не вказує, щоб ним був Василь Витвицький, який тоді проживав у Перемишлі.

міністрації нашого часопису⁵. Подібні купони друкували й інші львівські газети.

Ці домагання виявилися безуспішними, бо через чотири роки після «купонної» акції української преси, у 1936 р. «Новий Час» опублікував промову українського парламентарія Зиновія Пеленського (1890-1943), з якою він виступив 27 січня 1936 р. в польському Сеймі на засіданні бюджетної комісії, де обговорювалося бюджет Міністерства пошт і телеграфів – головного власника радіостанцій у довоєнній Польщі:

Львівська радіева надавча стація в 1935 р. не надала ні одної української мовної авдиції, крім кількох богослужень та деяких українських пісень. В мин. році були дві авдиції в українській мові з Варшави. Чи дирекція польського радіа не знає, що львівська стація працює не терені, заселенім подавляючою українською більшістю⁶.

1937 р. «Новий Час» публікує статтю *Українські авдиції в радіо*, підписану криптонімом М. С-ин (Мирослав Семчишин?):

Справа українських авдицій у польському радіо має вже свою історію. Загал українського громадянства, зокрема того, що безпосередньо радієвими авдиціями зацікавлений, давно вже цю справу визнав за дуже важну, так з огляду на її культурний бік, як і престиж десятків тисячів радіоабонентів-українців,

⁵ «Новий Час» 1932, 5 березня. Ч. 49. С. 3. Рубрика *Радіовий кутик*.

⁶ *За права української мови на пошти й у радіо*. «Новий Час» 1936, 30 січня. Ч. 22. С. 3.

що за свої гроші мають повне право домагатися українських авдицій. Супроти цього прийшлося справу українських авдицій у польському радіо постійно видвигати, її актуалізувати, та вказувати на ярку непропорціональність авдицій польських до українських. Та всі заходи в справі українських радіоавдицій розбивались об скелю цілковитої байдужности міродатних кол.

[...] Щойно з початком травня ц.р. ми були свідками деяких проблесків на ліпше. І так започатковано т.зв. інформаційну газетку в українській мові, передавану щотижня з Варшави, а крім цього устійнено кількість українських авдицій на 8 у місяць, **покликано до життя референта тих авдицій**, і на тому кінець. У висліді матимемо **12 авдицій у місяць**, з яких чотири призначені на т.зв. інформаційну газетку в українській мові, а вісім на відчити, гутірки, музику. В найкращому випадку авдиції ті дають в сумі **160 хвилин** (чотири газетки – по 10 хвилин, і 8 авдицій інших по 15 хвилин, хоч деякі з них займають час 10 хвилин), значить **около 5 хвилин у день**. Очевидно, що цих п'ять хвилин на **13 годин усіх польських авдицій** ніяк не може заспокоїти радієвих вимог українського громадянства⁷.

Цю безвихідну ситуацію українського радіомовлення на свій спосіб прокоментував відомий львівський графік-карикатурист Едвард Козак (1902-1992). У львівському сатиричному журналі «Комар» з 1938 р. помістив він рисунок, що представляє чоловіка, який сидить перед радіоприймачем львівської фірми «Ергон», а під рисунком

⁷ «Новий Час» 1937, 31 травня. Ч. 118. С. 3.

такий текст: – Кручу і кручу це українське радіо, а все таки не хоче грати по українськи!..

Незначні поступки з боку львівської дирекції польського радіо у реалізації мовних і програмних вимог українців, які мали місце у середині 30-х років, не послабили домагань належного задовільнення потреб українських слухачів. 15 січня 1938 р. посол до Сейму Володимир Целевич (1890-1944?) виступив з промовою на засіданні бюджетної комісії, де обговорювалося бюджет Міністерства пошт і телеграфів. Промовець висунув ряд аргументованих пропозицій:

Від червня 1937 р. наладнано в мінімальних границях справу українських авдицій у львівській радіостанції. Це безперечно поступ у порівнанні з тим, що було давніше, але до існуючого стану маємо цілий ряд застережень. Думаємо, що в новому радіовому році від 1 квітня слід би внести цілий ряд змін. Час, при-

значений на українські авдиції, слід подвоїти, відтак слід допустити українські авдиції для дітей і для спорту. Крім цього існує цілий ряд технічних недочетів і недотягнень, які представляю окремо дирекції радіа. Побільшення числа, зрізничкування⁸ і розбудова українських радієвих авдицій лежить не лише в інтересі українців, але і в інтересі держави з огляду на комуністичну агітацію, яку ведуть совітські радіостанції⁹.

Відомо, що у тридцятих роках в польському радіо у Львові був створений штат редактора українських передач, яким завідував журналіст Роман Пашківський¹⁰. Він зберіг цю посаду за «першої радянської влади», хоч тільки до певного моменту, коли внаслідок помилки технічних працівників, мусів негайно покинути Львів, щоб врятуватися перед можливими репресіями¹¹. Працю у львівському радіо Р. Пашківський поновив за німецької окупації. На основі архівних матеріалів львівського радіо збережених у львівських архівах можна б дослідити роботу музичних редакторів, датування концертів, презентований на хвилях радіо репертуар тощо, проте я не мав можливості ними покористуватися¹². Про коротко-

---

⁸ Урізноманітнення.

⁹ *Українські авдиції в радіо*. «Новий Час» 1938, 22 січня. Ч. 13. С. 3.

¹⁰ Роман Пашківський, нар. 1898 р. в Борщеві, пом. 17 серпня 1971 р. в Монреалі у Канаді.

¹¹ Цю подію описав Василь Витвицький у книжці *Музичними шляхами*. Спогади. Сучасність 1989. С. 77-78.

¹² Що є такі у Львові, то я дізнався із виданої у Ряшеві докторської дисертації Еви Нідецької, *Twórczość polskich kompozytorów Lwowa a ukraińska szkoła kompozytorska (1792-1939)*. Rzeszów 2005. Авторка посилається на матеріяли із ІЦДІАУ, фонд 480. Акціональне Товариство «Польське радіо» у Львові, з яких цитує вибрані програми радіо (див. розділ про радіо, стор. 33-40).

тривалу редакторську працю у львівському радіо за со-
ветської та німецької окупації написав у своїх спогадах
Василь Витвицький¹³. Цікаві спогади про працю диктора
львівського радіо під час обох окупацій залишив Zenon
Тарнавський (1912-1962), автор назвав їх *Говорить Львів*
(*Спогад про Львівський Радіокомітет*) і вони надруковані
у посмертній збірці його оповідань *Дорога на Високий За-
мок* (Торонто 1964). Радіопередачі вимагали від виконав-
ців музики великого професіоналізму, адже ті концерти,
на відміну від сучасних які в більшості попередньо за-
писуються, – виконувалися «на живо» й без можливості
режисерії звуку. Інколи, для музичних передач викорис-
товувалися теж фонографічні записи.

У львівському тижневику «Новий Час» з 1932 р. регу-
лярно друкувалася рубрика «Радіовий кутик», у тижневи-
ку «Неділя», з 1934 р. – «Радіокутик», в яких друкуються
щотижневі програми львівського радіо, фахові радіотех-
нічні поради тощо. Такі рубрики уводять й інші львів-
ські газети. Український слухач мав можливість почути
українську музику із радіоприймачів виготовлених ру-
ками українських радіотехніків. Для публікації підбра-
но кілька газетних реклам українських фірм «Селектон»,
«Ергон», «Е-КОМП», які виготовляли у 30-х роках у Льво-
ві модерні радіоприймачі і радіоантени. Ескізи реклам
фірми «Селектон», підписані криптонімом чор., виготов-
ляв відомий у Львові карикатурист Роман Чорній (заги-
нув у 1939 р.).

Про якість львівських радіоприймачів фірми «Ергон»,
що їх виготовляла вирібня інж. М. Раковського і К. Тучаб-

---

¹³ *Музичними шляхами. Розділи: Львівградянський. С. 66, та: У Генеральній
Губернії. С. 94-96.*

ського, мали свідчити листові відгуки покупців, поміщені на сторінках львівської «Неділі»¹⁴. Передруковані у книжці текстові реклами підібрано з журналу «Українська Музика», та перемиського тижневика «Український Бескид», ілюстровані – з львівських газет «Неділя» і «Новий Час». Про новинки радіотехніки писав у тридцятих роках дипломований радіотехнік Олександр Богдан Цибульський у відділі «Радіо», львівського журналу «Кіно». До речі, цікаво, чи десь у Львові збереглися примірники «Селектона», «Ергона» чи «Е-КОМП-а», – оцих пам'яток української інженерської думки?

Цю публікацію вважаю за «причинок» до широкої теми: історія українського музичного виконавства. Англійський музиколог Ніколас Кук зауважив, що сьогодні неможливо писати історію музики ХХ ст. без рівноправного трактування композицій та виконавства, також цього зафіксованого у звукозаписах¹⁵, і – додаймо, – яке прозвучало в етері. В сучасному українському музикознавстві цей новий підхід можна простежити у дослідженнях Наталі Кашкадамової, зібраних у книжці *Фортеп'янне мистецтво у Львові* (Тернопіль 2001), із зокрема цінним для наших зацікавлень списком репертуару та звукозаписів львівських п'яністів. Перед фахівцями від фонографії стоїть ще завдання скласти повний зведений каталог звукозаписів української музики та українських виконавців ХХ століття, хоч попередню роботу вже зроблено Степаном

---

¹⁴ Лист Івана Павлика з Калуша, «Неділя» 1936, 20 вересня. Ч. 37; лист о. Остапа Стернюка з Перегінська, «Неділя» 1936, 18 жовтня. Ч. 41.

¹⁵ Nicholas Cook, *Muzyka*. Warszawa 2000. С. 108.

Максимюком¹⁶. Потрібно теж зібрати всі матеріали, що відносяться презентації музики по радію.

Список виконавців та творів показує, що все ж таки українська музика в міру часто звучала в ефірі. Виконувалися твори композиторів XVIII-XIX століть, але найчастіше звучала музика сучасних українських творців. На відміну від ситуації на тодішній радянській Україні. Як контрапункт до стану справ у Львові, хай послужить коментар анонімного автора (судячи про мові, міг ним бути З. Лисько, який добре орієнтувався у ситуації в СРСР), надрукований в «Українській Музиці»:

Хто стежить за подіями на полі української музичної культури, має невдячну роль – мусить сліпо сполгатися майже виключно на кореспонденції та реферати музичних місячників, чи звичайної щоденної преси. Дістати нотованого матеріалу тих правдивих музичних фактів (артефактів), майже неможливо. У рідких випадках хіба пощастить щось почути з українських радієвих реляцій, бо частіше чути з них всесоюзну «советську», себто російську музику, включно з циганськими романсами та частушками на «общепонятном». На підставі цих інформації, писаних часто не-музиками, ідеологами сучасного режиму, виглядає, що розвиток музичної культури квантитативно іде в гору, але посудити про питому вагу нової творчості – змоги не маємо¹⁷.

---

¹⁶ Степан Максимюк, *З історії українського звукозапису та дискографії*. Львів-Вашингтон 2003.

¹⁷ *Вісті з Великої України*. «Українська Музика» 1939, ч. 1. С. 28.

P. S.

З дитинства пригадується мені невеличка полиця прикріплена до стіни у кімнаті; на ній стояв малий ебонітовий радіоприймач, а під стелею – від стіни до стіни – була простягнена антена зроблена батьком з мідяного дротику, – така скручена як пружинка. Згодом тато купив великий приймач, з клавіатурою до перемикання хвиль, з великою шибкою з назвами міст, з яких транслювалися передачі (був там і Kijów). Після включення приймача до мережі, на його передній стінці повільно засвічувалося таємниче «зелене око» (детектор?), яке і потрапило до заголовка цієї книжки.

Василь Витвицький

Українська музика в програмі радія

Могло б здаватися, що писати сьогодні про надто малу кількість українських музичних авдицій¹ в програмі польського радія – це значило б повторяти стару, відому нам пісню на жалібну «нуту». Одначе треба нам пам'ятати, що деяких справ не можна ніколи залишати їх власному бігові. Так і нашу справу мусимо все таки порушувати, на-ново її навітлювати й актуалізувати так довго, поки не доможемося відповідного полагодження. Бо ходить тут про справу надзвичайно великого значення.

На наших очах виростає радіо, як нова, важна ділянка музичного руху. Воно вийшло вже з своїх «дитячих літ», коли ще видавало не завжди зрозумілі звуки і коли саме його «говорення» справляло нам радість. Безупинний хід на дорозі технічного удосконалення проломлює щораз більше первісну здержливість музичного світу до цього великого винаходу. Правда, «живої» музики, цебто безпосереднього сприймання слухових вражіннь радіо не може заступити, зате коли йде про широту засягу, – то тут створює радіо незнані досі можливості. Музика доходить при його допомозі до найдалших закутин і стає доступна широким масам слухачів. У майбутності можна сподіватися

---

¹ Тут у значені *радіопередача*.

розвитку спеціального для радія способу концертування, а навіть творення окремого роду музичної літератури. Словом: радіо є сьогодні незаступною ділянкою музичної культури².

Коли ж українська музика в Галичині не має належного доступу до програми радія, то це для нас поважна втрата, що відбивається відемно на цілості нашого культурного життя. Цієї втрати ми не в силі надробити іншою дорогою.

Це наша точка бачення. Погляньмо на справу наскрізь об'єктивно і застановімся, чи її успішне поладнання є для управи польського радія потрібне й можливе до виконання? Основна норма всякого підприємства, яким і є радіо, – це давати не тільки здоровий, добрий «товар», але й у такому роді, як цього бажують собі відборці. Справедливі й оправдані побажання значної частини своїх відборців кожна, добре ведена установа сповняє: цим з'єднує собі їх прихильність і ще притягає нових. Знаю, з яким великим заінтересуванням щодня³ заглядають українці радіо-абоненти⁴ до програми радія, особливо в наші святочні дні, але як рідко знаходять авдицію, присвячену українській музиці! Це знеохочує до абонування радія. Потреба плекання рідного мистецтва є найглибшою потребою і найслушнішою вимогою людини в ділянці мистецтва. Цього не заперечують навіть скрайні інтернаціоналістичні доктрини. Отже, коли польське радіо хоче

---

² Підкреслення автора.

³ Підкреслення автора.

⁴ У Польщі, слухачі радіо (а також і телебачення) зобов'язані щомісячно оплачувати т.зв. абонамент, тобто оплату за користування радіоприймачем.

з'єднати собі українців абонентів, старих і нових, не повинно відмовляти їм рідного духового корму.

Легко можна обчислити, що українська музика на кільканадцять годин денної програми польського радія займає денно пересічно... дві мінуті! Це було б навіть смішне, якби не було таке прикре й далекоюсягле в своїх наслідках. А вже ж рівень українських музичних авдицій в нічому не уступив би цілим десяткам концертів, трансмітованих⁵ на всі станції польського радія. На це дають запоруку імена українських виконавців, вироблені дотеперішньою концертною діяльністю. Також самі твори української музичної літератури могли б тільки збагатити програму музичних авдицій. Беручи те на увагу, просто незрозумілим є для нас такий наприклад факт, що дирекція львівського радія не містить в програмі зголошеного вже давно камерного твору, молодого, але дуже надійного українського композитора, мимо цього, що цей твір був кілька разів виконаний на концертах і стрінувся з однодушним, великим признанням фахової критики. Погляд, що українська музика це тільки «песьнь людова», сьогодні спізнений більше, ніж на ціле століття.

Є всі річеві підстави до того, щоб справу українських музичних авдицій поладнати як слід. А коли вони все таки за мало переконливі, тоді треба шукати іншого виходу. Керівним кругам радія треба подумати над тим, чи не слід дати українцям можности отворити власне радієве підприємство. При допомозі українських мистецьких кругів воно могло б заспокоювати духові потреби свого громадянства. Хоч яка ця думка, – здається, – важка для зреалізування, все таки підносимо її, як один з можливих

---

⁵ Значить *трансльованих*.

(хоч теоретично) виходів. Бо одно є ясне: дотеперішній стан не може дальше продовжатися.

Стаття надрукована в журналі «Українська Музика» 1937, вересень. Ч. 7. С. 85-86.

1931 р.

Українські церковні пісні на хвилях польського радіа

У Велику Пятницю ц. м. передавала львівська радіопосильна стація на всі польські радіостації концерт мішаного хору храму св. Юра, що стоїть під батугою п. І. Охримовича. В програму концерту входили великопостні псалми, що випали надзвичайно гарно й вишколено. На жаль після цього багато поляків надіслало до дирекції польського Радія листи, в яких протестують проти такого замаху на «польскоць» радіопосильної стації, хоч вона має що найменше 5 тис. українських радіоабонентів. Шкода тільки, що виклад про народні звичаї українського народу, який попередив концерт, виголосив відомий Мих. Яцків, і вживав чомусьто терміну «руські»...

Замітка надрукована у тижневику «Неділя» 1931, 1 лютого. Ч. 4 (124). С. 11.

1932 р.

Домагаймося українських радіопередач!
До всіх Українців радіоабонентів і слухачів!
(Стаття надіслана В-вом «Українрадіо», Львів)

Радіо являється сьогодні таким важким культурним та цивілізаційним чинником, що годі собі уявити життя без цього. Зробило воно з цілого світу велику концертну салю, якої міжнародня публіка може слухати музики щораз то інших країв, щораз інших народів. Розкинені радіо-стації, неначе ті морські ліхтарні, блимають культурою та вказують путь кораблеві цивілізації людства.

Прикро нам Українцям, що (поза стаціями Радянської України, які тільки червоно блимають) не беремо чинної участі в прояснюванні тьми для цивілізації. Сумні наслідки політичної програної не дозволили нам цього.

Всеж таки ми, Українці на Західніх Землях маємо моральне право, щоб догляд над ліхтарнями культури, що між іншими освічують наші землі, віддано часами в наші руки. Чужий ліхтарник ніколи не буде вказувати путі кораблеві нашої цивілізації так, як ми це зробимо самі.

Маємо тут на думці введення постійних авдицій українською мовою в радіо-стаціях львівській та варшавській (рашинській). Не обмежуємо тільки до місцевої львівської стації, але поширюємо це домагання також на варшавську-рашинську ось з яких причин. Варшава-Рашин репрезентує культуру цілої Польщі і не має зовсім льокального характеру, як стації Краків, Катовиці, Познань, Лодзь, Вильно і Львів. А що Українці становлять дуже поважний відсоток

громадян цілої Польщі, то факт цей мусить найти відповідний рівноважник в авдиціях варшавсько-рашинської стації.

Нашою культурою ми теж можемо похвалитися перед світом, бо вона на всякий випадок рівна польській. Наше народне мистецтво не має собі рівного на світі а нашою музикою захоплюються та надають на своїх радіостаціях Американці.

Польське радіо можемо впевнити, що година радіопередачі укр. мовою тільки піднесе культурний рівень авдицій, що його понижують всякі румби, фокстроти і взагалі лекшого роду передачі.

Вправді варшавська радіостація надавала вже кілька разів продукції укр. хорів, одначе це мало характер зовсім інший, ніж те, про що тут мова. Так само надає Варшава музику еспанську, італійську тощо. Нам-же діло в тому, щоб незалежно від того авдиції були українські по суті, себто щоб заповідатель говорив до нас по українськи. Ми не хочемо удостоїтися «ласки» бути часами предметом, а домагаємося права бути підметом, хочби тільки одну годину в день.

І хоч не лежить Варшава на нашій етнографічній області, то маємо до цього повне право, як до стації, що зображує чинник цілої держави в усіх його проявах.

Одначе колиб цей аргумент не промовив до переконання Польського Радія, то ось найважлиша понука домагатися нам укр. авдицій. Це технічні моменти. Відомо, що Варшаву-Рашин як найбільшу радіостацію Європи можна – завдяки величезній силі – чути найдешевшим апаратом, отже детектором – у найдальшій закутині наших земель. Ідея зробити можливим детекторний прийом у найдальших закутинах Польщі – була головною понукою збудувати такого велетня.

Це тим більше підчеркує універсальність та залежність рашинської стації і вона, призначена для громадян всієї Польщі, мусить числитися з тим, що її слухають і Українці, які вже хочби правом своєї чисельности, як найбільшої і першої недержавної національности, мають право домагатися авдицій у рідній мові.

Очевидно, що в виду цього конечність українських авдицій у львівській радіостації самозрозуміла. Варшава блимає до нас культурою зосторонь, коли Львів знаходиться в нашому центрі, серед наших земель. Тимбільше, що відносно Львова технічно приймальний момент дається ще більше відчуті. Отож Львів накидається просто подавляючій більшості укр. радіослухачів своєю польською культурою. Накидається, бо-ж більшість українських радіослухачів це детекторники, а навіть лямповикам (себто власникам лямпових приймачів) тяжко відстроїтися від нього. Для нас було-б багато краще, якщоб взагалі львівської стації не було. В виду величезної енергії закордонних стацій, моглиб навіть детекторники при високій антені мати контакт з культурами західніх народів.

Шануємо польську культуру, одначе чомусь якраз Львів робить з неї «малопольську», Львів, що найбільше повинен числитися з нами. Застерігаємося як найрішучіше проти таких авдицій, як «Льве серця», де оплюгавується Хмельниччину, отже нашу минувшину та історію. Це в добі радія, того засобу зближення народів, більш ніж провокація.

Одначе абстрагуючи від усяких прав політичного, етнографічного та культурного характеру, – право до укр. авдицій дає нам вже самий факт плачення радіових оплат. Це підстава, на якій будується взагалі ціла співпраця Польського Радія з його абонентами. І коли П. Радіо пристосовується по змозі і по потребі до прохань поодиноких радіоабонен-

тів, то мусить це робити, якщо побачить однодушність усіх укр. радіослухачів відносно укр. авдицій.

Потреби докажуть самі радіослухачі, зголошуючи, як це подано нижче.

Про змогу згадаємо дещо, навівши приклад близького сусіда. Маємо на думці обставини в Чехословаччині. Відношення Чехів до нім. меншости не є зовсім ідилічне. Всежтаки Прага, що теж має характер загально-державної стації (потужність 60 KB) подає майже щодня годинну авдицію німецькою мовою (звичайно від год. 18,25). У ще більшій мірі робить це Брно (потужність 36 KB) теж довкола години 18,30. Рівнож Моравська Острава (потужність 11 KB) надає кілька разів в тиждень годину німецьких авдицій від год. 18,30. Притім це ніякі трансмісії з одної стації на другу. Кожна стація має свої власні оригінальні радіопередачі нім. мовою.

Ця річ тим більше впадає в вічі, бо-ж німець-радіослухач у Чехословаччині має під боком свої рідні стації, чи то австрійські (Відень, Грац), чи німецькі (Гляйвіц, Бресляв, Кенігсвустергаузен).

Значить, хоч як неприємно вражає Чеха нім. мова, він всежтаки поборює свій національний антагонізм, бо розуміє позитивне завдання радія у зближенню народів, в обміні культури.

Що більше: Коли авдиції нім. мовою в чеських стаціях Празі, Брні та Моравській Оставі оправдані присутністю доволі численної німецької меншости (хоча до українсько-польського відношення ще зовсім далеко) – то з признанням слід підчеркнути обставину, що чеська стація (Братіслава потужність 14 KB) надає авдиції мадярською мовою, хоча Мадярів у Чехословаччині обмаль.

Думаємо проте, що П. Радіо найде настільки доброї волі супроти нас Українців, скільки Чехи супроти Німців та Ма-

дярів. До речі, виленська стація зробила вже скромний початок відносно литовської меншости і надає майже щодня вечером (від год. 17-тої) 20-мінутувий литовський кутик.

Першим таким розумним ділом відносно нас являється зачаткування укр. радіобюлетенів для преси.

Вслід за цим повинно отже йти введення постійних радіопередач українською мовою.

Українські радіопередачі на варшавській стації слід дібрати так, щоб вони могли цікавити і польського слухача (відчит про укр. літературу, мистецтво, музику, концерти і т. д.) натомість українські львівські радіопередачі не мусілиб оглядатися на польського слухача, а булиб призначені виключно для українського слухача. Перш усього треба завести годину науки про радіотехніку, як це водилось у всіх народів перед кількома роками, у початках радіофонії. Лише популярний виклад у рідній мові зможе навчити широкі маси укр. народу про загальні основи радіотехніки та придбати їх для радія.

Осталоб тепер зясувати питання потреби. У переконанні, що всякі петиції, конференції тощо не зроблять цього, що сухі та всежтаки багатомовні цифри, ми придумали такий спосіб: Хай кожний радіоабонент, радіослухач, прихильник радія та взагалі кожний Українець, хоч і не радіослухач, що бажає собі українських авдицій, виповнить видрукований у цьому числі купон та вишле його (як друк за 10 сот.) Адміністрації нашого часопису. При висилці купонів безпосередньо до Польського Радія немає певности, чи вони не помандрують до коша. Натомість ми подбаємо, щоб наспілі купони предложено в зорганізований спосіб (поручено з видрукованим списком, при залученню всіх зголошень в оригіналі, себто в конвертах з поштовими значками). Тоді крім певности має-

мо контролю і докладну статистику, кільки в нас, на Зах. Землях радіоабонентів, радіослухачів та прихильників радія. У єдності сила! Шліть отже вже такий купон*.

КУПОН

(вислати як друк за 10 сот. до Адміністрації «НЕДІЛІ», Львів, Кілінського 3))

Отсим домагаємося укр. радіопередач у львівській та варшавській стації

Імя й прізви. ....

Докл. адр. ....

(Виповнити – непотрібне зчеркнути)

1) Прихильник радія?

2) Радіослухач?

3) радіоабонент? Число..... власник детекторного, чи 1-дно 2, 3, 4..... лямпового примймача? Батерійного? Сітевого? Марки..... Відколи.....

Завваги

*) Хто вже зголосився на заклик під «Зорганізована акція», той очевидно не потребує зголошуватися, хіба що хотів би подати ближчі пояснення: ч. радіоабонаменту, кількість лямп і т. і., як це подано в купоні. Так само хто вишле купон до Адміністрації одного часопису, не потребує вислати купон до другого часопису. Хто не має часопису, хай перепише купон на листівку (за 25 сот.).

Стаття надрукована у тижневику «Неділя» 1932, 13 березня. Ч. 10 (179). С. 14.

Радіо-абоненти і слухачі

В «Неділі» й «Меті» були вже видруковані купони, якими радіо-абоненти мали домагатися українських авдицій у львівській та варшавській радіостанції. На жаль однак ця акція не дала досі бажаного успіху, і дивує нас дуже, що так поволі наспівають зголошення. Не припускаємо, щоб українські радіо-абоненти не хотіли подавати своїх адрес з політичних мотивів, бо ж 7 мільйонів Українців у Польщі має повне право до авдицій в рідній мові. Радіо зробило вже перший крок, і варш[авська] станція подала вже раз відчит українською мовою.

Для орієнтації подаємо, що заклик «Українрадiя» зголошуватися під «Зорганізована акція» – це перший початок тієї справи, за яким наспіли дальші починання. Зогляду на це, що майже всі зголошення не мали найважливішої даної, а саме **числа** радіоабонаменту (уповажнення), прохаємо **щераз** зголоситися цим купоном за 10 сот. до «Українрадiо» Львів, Ягайлонська 15.

Замітка надрукована у тижневику «Неділя» 1932, 3 квітня. Ч. 13 (182). С. 13. До статті долучено Купон, з домаганням українських радіопередач.

1934 р.

Легка музика по праці

Серед завдань, які має виконати Радіо, не малу роль грає проблема заповнення слухачам по праці години приємного відпочинку. Питання відпочинку – тепер дуже поважно дискутована справа суспільної еugenіки. Психологічні досвіди виявили що легше, швидше й основніше відпочиваємо по праці, якщо слухаємо легкої музики.

Кожному, хто працює, радіо приносить легку музику кілька разів на день. Рано, коли люди готуються до праці, не мають часу спеціально скупчувати думку, надає радіо легку музику, перемішану з позитивними інформаціями – і що головне – з гімнастикою потрібною для м'язів на цілий день.

В полудне в часі обіду малих міст і сіл, пополудні, коли вертають до хати службовці – і ввечері, коли промисловці, торговці й ремісники змучені цілоденною працею, радіо надає знову легку музику, веселу, власне потрібну для змучених темпом сучасного життя нервів.

Поділ легкої музики на відтинки, що спеціально узгляднують потреби різних суспільних та працюючих груп перший раз застосовано у радіопрограмі. Цей поділ заповнить всім потрібну тепер годину відпочинку. Отже, відпочиваймо при музиці.

Стаття надрукована у тижневику «Неділя» 1934, 9 вересня. Ч. 35 (304). С. 10. Рубрика *Радіокутик*.

1935 р.

Українське весілля на хвилях радія

Радіо починає низку авдицій з української культури й у програмі її надає в найближчому тижні дві цікаві авдиції з галицького села й його звичаїв: у п'ятницю 25 ц. м. надаватиме варшавська радіостація в год. 12.15-12.40 вполудне репортаж «Гуцульське весілля», три дні пізніше, в понеділок 28 ц. м. львівська радіостація передаватиме на всі стації словно-музичну авдицію «Весілля на Поділлі». Автором останньої є нар. учитель Степан Сніжко, а виконані будуть у ній всі наші весільні пісні та тимсамим всі традиційні звичаї сільського весілля. Обі авдиції варто буде послухати.

Замітка надрукована у тижневику «Неділя» 1935, 27 жовтня. Ч. 42 (361). С. 10.

1936 р.

За права української мови на пошті й у радіо

Зміст виголошеної промови пос. З. Пеленського дня 27 січня 1936 р. підчас засідання бюджетової комісії при дискусії над бюджетом міністерства пошт і телеграфів

[...]

Львівська радіева надавча стація в 1935 р. не надала ні одної української мовної авдиції, крім кількох богослужень та деяких українських пісень. В мин. році були дві авдиції в українській мові з Варшави. Чи дирекція польського радіа не знає, що львівська стація працює не терені, заселенім подавляючою українською більшістю. Є відомою річчю, що в других державах, де живуть побіч себе різні національності, раїдо відступає для кожної національності деяку скількість часу. Хочби взяти за примір Чехословаччину, де щодня надають в Празі дві години німецькі авдиції, а в іншій раїдостації дуже часто надають українські авдиції. Є в Америці українські авдиції, лише львівська стація ніяк не хоче давати українських авдицій. Не вважаю українськими авдиціями, коли дозволяється українцям в польській мові говорити про українську літературу і т.д. Домагаємось авдицій в українській мові зі всіх ділянок життя. Щодня є час 2-3 год. на муринську музику, Кількож у нас муринів живе? Чи не дивно це. Нині читав я в «Газеті Польській» подяку поляків зпоза границі польському радіо, що мають можливість чути щодня

своє рідне слово через радіо. Невжеж не маємо ми права чути з радіо нашого рідного слова? Цеж річ природна, і всім зрозуміла і кожний хоче чути свою мову, свою пісню, свою музику. І щож діється? Нема цього у Львові, то треба наставляти радіо на Київ і Харків. Та відтам іде не лише українська пісня, не лише українська музика, але й *большевицька пропаганда*. Стверджую, що в цей спосіб львівське радіо тому, що не надає українських авдицій є одним з дуже поважних чинників, в поширюванні комунізму на сході. Ми з нашого національного становища цього собі не бажаємо і вважаємо за наше право домагатись щоденних українських авдицій у львівському радіо. Є на це відповідні українські артистичні і наукові сили. Про це, чи така поведінка львівського радіа, що причинюється до поширення комунізму на сході, відповідає міністрові внутрішніх справ, не беруть рішати.

Українське громадянство домагається рішучо введення повновартних українських авдицій [з] усіх ділянок життя.

[...]

Стаття надрукована у газеті «Новий Час» 1936, 30 січня. Ч. 22. С. 3. Передруковано фрагмент, що стосується справ українського радіомовлення.

Польське радіо і вимоги українців

Вже не один раз забирали ми голос у справах, що безпосередньо торкаються польського радія й українських радіоабонентів. Не один раз ми наводили конкретні приклади, яку то мірку стосує польське радіо до своїх абонентів-українців, консеквентно нехтуючи всіми моральними й матеріяльними вимогами українського громадянства, що за свої гроші має чейже право домагатися чогось. Ба що більше. На сторінках нашого часопису наводили ми енергійні протести українських радіо-слухачів супроти політики польського радія, політики, що в жадних європейських краях, навіть там, де національні меншини процентово куди менші – не знаходить собі подібної.

Та щож, коли дирекція польського радія у Варшаві всі ці наші домагання або ігнорувала зовсім, або викручувалась сіном і – щоб не бути довжною – час до часу давала одну – а в найкращому випадкові – дві на місяць авдиції на теми українські і то по польськи. І такий стан справи дотривав до осені цього року, осені – яка – як кружляли вістки – в цих справах мала принести українським радіоабонентам деяке сповнення їхніх бажань. А саме з вереснем ц. р. львівська радіостація зміцнила свій засяг з 16 кіловатів на 50, щоб цим робом могли запевнити відбір найдальшим закутинам Галичини. В звязку з цим появились поголоски, що львівська радіостація має ввести на свою зміцнену антену авдиції на теми українські в українській мові. 19.9. ц.р. було офіційальне посвячення розбудованої львівської радіостації і від цієї хвилини минає два місяці – а вістки про українські авдиції залишились надалі вістками, бо ні

в політиці, ні в програмі польського радія у відношенні до українців нічого ні трішки не змінилось. І навіть у ціло-річному прогармовому проспекті польського радія на рік 1937-ий ні сліду якогось проекту українських авдицій.

Не знаємо, якою політичною лінією кермується польське радіо супроти українців; не знаємо, які є мериторичні перепони впровадити українське слово на антену польського радія. Ми стверджуємо лише факт, що дирекція польського радія свідомо, що львину частину радіобонентів львівської стації становлять українці, а всетаки явно-славно й послідовно нехтує їхніми дуже слушними вимогами. І тоді, коли всі європейські народи для своїх національних меншин надають авдиції у мові цих меншин (пр. чехи), польське радіо ні трішки не виявляє охоти змінити свою досьогочасну політику супроти українців, політику, оперту на скрайному шовінізмі, який у такій установі як радіо рішуче не повинен мати місця.

І ще на один факт звернемо тут увагу. Від якогось часу большевики для успішної пропаганди своїх кличів стали надавати авдиції по українськи для цілого Поділля, й очевидна річ, що і по цей бік Збруча ці авдиції дуже добре чути. Добре знаємо, чим такі авдиції грозять українському елементові на тих землях – і які наслідки вони можуть принести. Та чи подумала над цим дирекція польського радія? Мабуть ні.

Думаємо, що справу відношення польського радія до українців зясували ми доволі вичерпно, як теж і наслідки цієї політики, що вже починають видавати овочі. Вважаємо отже, що крайня пора, щоб дирекція польського радія вирішила врешті питання українських авдицій по українськи. Збільшила число авдицій українських по польськи та основно змінила лінію своєї тактики супроти

українців-радіобонентів, які з одного боку за свої гроші мають право домагатись сповнити їхні найслухніші домагання, з другого ж – польське радіо повинно зрозуміти, що найкраща реклама для радіо та пропаганда за добуття нових абонентів – це авдиці в українській мові.

Радіобонент.

Стаття надрукована у газеті «Новий Час» 1936, 21 листопада. Ч. 265. С. 3.

Радіо в українській школі

Невже? – питає здивований читач. – Невже є донебудь українська школа, що має своє радіо? Невже українські учні можуть слухати радієвих українських авдицій?

Ні! – відповідаємо. – Нема української школи, що мала б своє радіо. Українські учні не слухають радієвих українських авдицій, бо дотепер таких не було й нема!

На те й ми пишемо нашу статтю, щоб рушити цю болючу справу з мертвого місця, щоб українська школа дістала вже раз своє радіо, щоб українські учні могли слухати щоденно радієвих українських авдицій.

На цьому місці ми повинні відповісти на питання, які завдання сповняє радіо в сучасній школі?

Нинішня школа має не лише вчити. Вона повинна перш-за-все виховувати. Навчання є одним тільки з важких засобів шкільного виховання. Держава перебрала на себе супроти дітей і молоді частину обов'язків дому, родини, батьків. Вона виховує нинішніх дітей і молодь. Особливо велику увагу звертає сучасна школа на суспільне виховання дітей і молоді.

Сучасне суспільне життя народів таке складне й багатогранне, що до участі в ньому треба людину спеціально підготувати, виховувати. Це виховання не сміє обмежуватися тільки до вербальної теорії. Молодь треба зв'язувати розумом, почуттями й чинами з конкретним сучасним життям народу, з усіма його матеріальними й духовними потребами. Треба цю молодь знайомити з культурними й матеріальними досягненнями нації в минулому й сучасному та натякати на шляхи розвитку в майбутньому.

Між засобами суспільного виховання в сучасній школі радіо сповняє дуже й дуже важну роль. Цього засобу не має дотепер українська школа! Це дуже прикра аномалія.

Ніде може так як у цій ділянці не виступає назверх гірка правда, що український нарід у Польщі належить у практиці життя до громадян II-ої класи. В цілому світі вже, навіть у Зеландії й Австралії радіо добуло собі доступ до школи. Не має його тільки українська школа в Польщі.

Українська духовна й матеріальна культура настільки вже нині виросла, ми маємо вже стільки раціональних робітників науки й мистецтва, що зможемо вдоволяюче обслужити українські радієві шкільні авдиції. Треба тільки, щоб ті, від кого це залежить, зрозуміли, що українська молодь має також право на повне суспільне виховання, що вона має право й хоче користати з усіх засобів виховання нарівні з польською молоддю! Головно хоче користати в українській школі з радіа, хоче слухати шкільних українських радієвих авдицій.

Територіяльне розміщення українського населення в Польщі того роду, що його слушні вимоги в ділянці радіофонії дуже легко з технічного боку задовольнити. Ми займаємо збитою масою Східну Галичину, Волинь і південне Полісся. На цій території находиться могутня львівська радіостація.

Що ж є лекшого в світі, як перемінити львівську радіостацію в централу шкільних українських авдицій?! В означеному часі та в означених годинах, ця радіостація, незалежна ні від централі в Варшаві, ні від інших провінціональних радіостацій, може передавати українські шкільні авдиції до всіх міських і сільських шкіл на території Східної Галичини, Волині й південного Полісся!

Розуміємо дуже добре, що тим чином побільшується праця львівської радіостанції. Але з побільшенням праці побільшиться й персонал і кілька інтелігентних одиниць (безумовно українських) найде новий і вдячний варстат праці.

Українське громадянство, українські батьки доти не заспокояться, доки їх діти не стануть слухати в українських школах українських шкільних авдицій.

Ми хочемо, щоб наші діти в школі розвивалися й виховувалися суспільно. Хочемо, щоб школа нетільки знайомила їх, але й завязувала їх розуми, почуттями й чинами з реальним життям народу, з його всіми культурними й господарськими досягненнями.

Стаття надрукована у газеті «Новий Час» 1936, 31 листопада. Ч. 271. С. 7.

1937 р.

Українські авдиції в радіо

Справа українських авдицій у польському радіо має вже свою історію. Загал українського громадянства, зокрема того, що безпосередньо радієвими авдиціями зацікавлений, давно вже цю справу визнав за дуже важну, так з огляду на її культурний бік, як і престиж десятків тисячів **радіоабонентів-українців, що за свої гроші мають повне право домагатися українських авдицій.** Супроти цього прийшлося справу українських авдицій у польському радіо постійно видвигати, її актуалізувати, та вказувати на ярку непропорціональність авдицій польських до українських. Та всі заходи в справі українських радіоавдицій розбивались об скелю цілковитої байдужности міродатних кол.

Справа ця ще більше заaktuалізувалася, коли то осінню минулого року розбудовано львівську радіостацію на широкий радієвий засяг (Галичина). А в тому загал українських радіоабонентів ні на мент не переставав домагатись українських авдицій, вказуючи при тому на небезпечну пропаганду радіостацій у Сов. Україні, що послуговуються українською мовою. Врешті навіть міродайні круги визнали цю справу за настільки важну, що почали над нею призадумуватися. У висліді цього прийшли обіцянки, що в польському радіо будуть надавати теж українські радіоавдиції. Так, як це звичайно буває, довший час на цих обіцянках скінчилося, справа українських авдицій не ру-

шила з місця. Щойно з початком травня ц.р. ми були свідками деяких проблесків на ліпше. І так започатковано т.зв. інформаційну газетку в українській мові, передавану щотижня з Варшави, а крім цього устійнено кількість українських авдицій на 8 у місяць, **покликано до життя референта тих авдицій**, і на тому кінець. У висліді матимемо **12 авдицій у місяць**, з яких чотири призначені на т.зв. інформаційну газетку в українській мові, а вісім на відчити, гутірки, музику. В найкращому випадку авдиції ті дають в сумі **160 хвилин** (чотири газетки – по 10 хвилин, і 8 авдицій інших по 15 хвилин, хоч деякі з них займають час 10 хвилин), значить **около 5 хвилин у день**. Очевидно, що цих п'ять хвилин на **13 годин усіх польських авдицій** ніяк не може заспокоїти радієвих вимог українського громадянства.

Правда, кажуть, що оцей контінгент призначений лише на перші три місяці, після чого кількість українських радієвих авдицій мала б бути збільшена. Тож наші міродайні круги не повинні занедбувати цієї справи і вперто домагатися збільшення українських авдицій, як цього вимагає наш престиж і кількість українців радіослухачів.

При цій нагоді хочемо сказати декілька слів про згадану «інформаційну газетку», якої вже було п'ять чисел. Сама концепція такої газетки добра, але її реалізація невдатна. А саме така газетка має бути призначена для інформування українського громадянства про українські актуальні справи. Тому її зміст повинні виповняти інформації лише з українського життя, а не такі, які находимо в загальних, польських радієвих інформаціях. Дотеперішні, зокрема перші, числа «інформаційної газетки» ніяк не відповідали цій засадничій вимозі. Коли ця газетка доте-

перішнього свого характеру не змінить, для українського загалу вона не матиме ніякої вартости.

Щож торкається технічної передачі тієї газетки, хочемо зазначити ось що: Її надають з Варшави т.зв. каблем на львівську радіостанцію. Дивно, що кожночасно перед її надачею, чути в голосниках якісь стукоти, а то й приватні розмови. Слід заапелювати до Управи Радія, щоби вона постаралась про усунення цих стукотів, а це тимбільше, що при польських авдиціях їх ніколи не зустрічаємо.

На закінчення згадаємо ще про українські авдиції у польській мові. Вони призначені для тих поляків, що не знають української мови. Такі авдиції треба трактувати зовсім окремо і ніяким чином не вчисляти їх до числа українських авдицій.

М. С-ин.

Стаття надрукована у газеті «Новий Час» 1937, 31 травня.
Ч. 118. С. 3.

*

– 11 липня виступила в радіо з концертом наша співачка Стефанія Надрага. Програма складалася з творів Кудрика, Лисенка, Лопатинського, Людкевича й Алчевського. Авдиція була на загал удачна, але радієвий акомпаніатор подавав музичний текст акомпаніаменту не завжди вірно.

– 20 липня була авдиція Марії Сокіл, з супроводом салової оркестри Серединського. В програмі легка музика.

– Радієва авдиція новооснованого хору при «Торбані» відбулася у львівському радіо 17 вересня ц.р.

– Українські грамофонові платівки йшли через львівське радіо 23 вересня. Авдиція була звуково й технічно дуже недбала.

– Того самого дня (23 вересня) відбулася також радієва авдиція Е. Зарицької, що мала в репертуарі зразки французької оперової музики (Сен-Санс, Тома, Бізе).

Хроніка. «Українська Музика» 1937, ч. 7. С. 112.

Українські радіоавдиції

В тижні від 31. жовтня до 6. листопада ц. р. передаватиме львівська радіостація чотири цікаві для українців авдиції. Першою з них буде відчит інж. Романа Голода «Контроля молочности в сільських господарствах» в неділю 31. жовтня в год. 8.30-8.40, що мав відбутися ще мин. тижня. Потім прийде участь нашої співачки Євгенії Ласовської в обідньому концерті в понеділок 1. листопада в год. 13.30-14.45, в якому у її виконанні почуємо арії з оперетки «Вікторія й її гузар» та низку пісень. В середу, 3. листопада крім щотижневої газетки в год. 13.45-13.55 під ред. М. Ковалевського почуємо ще в концерті колисанок на цитрі Ол. Ропіцького в год. 19.20-10.35 гуцульську, лемківську й бойківську колисанки. А в концерті трія сальонового того ж дня в год. 20.00-20.45 братиме участь відомий наш челіст П. Пшеничка. Та найцікавіший буде з мистецького боку концерт відомої нашої співачки Марії Сокіл в четвер 4. листопада в год. 17.15-17.50, в якому під акомпаніамент композитора Ант. Рудницького виконає вона низку серенад і пісень Рамо, Франка, Ружицького, Римські-Корсакова, Буччі, Василенка й інших мистців. Цей концерт, що має назву «Серенади й пісні», передаватиме львівська радіостація на всю Польщу.

Стаття надрукована у газеті «Народня Справа» 1937, 31 жовтня. Ч. 44 (483). С. 14.

1938 р.

Українські радіоавдиції на Різдвяні Свята й Новий Рік

Львівська радіостанція передає в найближчих днях, на Різдво і на Новий Рік такі цікавіші українські авдиції: 2. січня (неділя) в концерті солістів виступить наша п'яністка Марія Шлапаківна в год. 20-20.35 і відіграє низку творів Брамса, Шуберта й Лішта; в середу 5. січня почуємо інформаційну газетку з Варшави в год. 13.45-13.55; в день Свят-Вечора в год. 13-13.15 на всі радіостанції Польщі передає Львів літературну гутірку дра Михайла Рудницького п. з. «Українські сподади про В. Оркана»; в перший день Різдва 7. січня в год. 9.30-11.57 передаватимуть врочисте Богослуження з Волоської Церкви у Львові, а в год. 18.15-18.35 українські коляди у виконанні хору; в неділю 9. січня в год. 8.50-9.00 почуємо відчит інж. дра Романа Левицького «Догляд тільних коров»; у вівторок 11. січня в год. 18.10-18.20 буде відчит Романа Богдановича «Чумацьким шляхом»; в середу 12. січня почуємо знову в год. 13.45-13.55 інформаційну газетку, а п'ятниця 14. січня закінчить цей святочний цикл різдвяною авдицією В. Ковальчука «Царіє ходять» у виконанні театральних артистів та хору «Сурма»; останню авдицію, змонтовану на основі прегарного та пребагатого українського фолькльору Різдва, передає Львів у год. 17.15-17.50 на всі польські радіостанції. Крім цього, в той день з нагоди Нового Року, вранці в год. 9.30-11.15 передаватиме Львів Богослуження з Волоської Церкви.

Стаття надрукована у газеті «Народня Справа» 1938, 7 січня. Ч. 2 (483). С. 14.

Почта, українці, українська преса, радіо

Промова посла В. Целевича, проголошена в дні 15 січня ц.р. в дискусії над бюджетом міністерства пошт і телеграфів

[...]

Українські авдиції в радіо

Від червня 1937 р. наладжано в мінімальних границях справу українських авдицій у львівській радіостанції. Це безперечно поступ у порівнанні з тим, що було давніше, але до існуючого стану маємо цілий ряд застережень. Думаємо, що в новому радіовому році від 1 квітня слід би внести цілий ряд змін. Час, призначений на українські авдиції, слід подвоїти, відтак слід допустити українські авдиції для дітей і для спорту. Крім цього існує цілий ряд технічних недочас і недотягнень, які представлю окремо дирекції радія. Побільшення числа, зрізничкування⁶ і розбудова українських радієвих авдицій лежить не лише в інтересі українців, але і в інтересі держави з огляду на комуністичну агітацію, яку ведуть совітські радіостанції.

Стаття надрукована у газеті «Новий Час» 1938, 22 січня. Ч. 13. С. 3. Передруковано фрагмент, що стосується справ українського радіомовлення.

⁶ Урізноманітнення.

*

– Фортепіяновий речіталь Романа Савицького відбувся 12-го жовтня м.р.; виконав на ньому піяніст твори Лисенка, Барвінського та Н. Нижанківського.

– Концерт солістів (31 жовтня 1937) Г. Левицької і М. Голінського. В програмі фортепіянові й вокальні композиції Лисенка. Авдиція відбувалася з нагоди 25-ліття смерті Лисенка й була трансмітована на цілу Польщу.

– В рамках концерту для дітей (10 жовтня 1937) гра-ла перед мікрофоном наша наймолодша скрипачка Леся Деркач, в супроводі проф. М. Байлової.

– 4 листопада співала у львівському радіо Марія Сокіл.

– 13 листопада українське тріо: Роман Савицький (фортепіан), Роман Криштальський (скрипка), Петро Пшеничка (чельо) виконало перед мікрофоном польського радія фортепіянове тріо es-moll Василя Барвінського.

– Євгенія Зарицька співала дня 14 листопада арії Пуччіні і Монюшка.

– Перший радієвий фортепіяновий речіталь Галі Лагодинської відбувся в дні 16 листопада м.р. В програмі твори Барвінського, Косенка і Ревуцького.

– На цілу Польщу передавала львівська радіостанція в дні 7 грудня 1937 оперу хвилинку М. Лисенка – «Ноктюрн». Музичний провід: Микола Колесса, вступне слово: Василь Барвінський, інструментація опери: Др. Ст. Людкевич. Обсада: М. Сабат-Свірська (панна з трояндою), О. Лепкова (бакхантка), З. Гаврищук (цвіркун), Р. Яросевич (цвіркун), І. Рейнарович (офіцер).

– Хор «Сурма» під орудою О. Плешкевича співав в дні 18 грудня 1937 пісні В. Матюка.

– Дня 23 грудня чули ми французькі і італійські пісні XVIII ст. у виконанні І. Приймової.

Українські радієві авдиції. «Українська Музика» 1938, ч. 1. С. 14-15.

*

– З нагоди ювілею В. Барвінського надала львівська радіостанція 21 березня камерну авдицію у виконанні Р. Савицького (фортеп.), Р. Криштальського (скрип.) і П. Пшенички (вілонч.). В програмі В. Барвінського фортепіянове тріо а-моль.

– Дня 27 березня відбулася на цілу Польщу авдиція під наг. «Старі українські пісні». Виконавці: чоловічий хор під управою І. Охримовича, М. Сабат-Свірської (сопран), В. Балтарович (тенор), Н. Нижанківський (фортепіяновий супровід). У програмі хору були пісні Вербицького, Вахнянина, Воробкевича й Матюка; М. Сабат-Свірська відспівала Матюка «Веснівку», О. Нижанківського «Верніться сні мої», Вахнянина арію Дарки з оп. «Купало»; В. Балтарович виконав Бажанського «Там де тиха нічка» і Січинського «Бабине літо».

Як довідуємося, цю авдицію зголошено до польського радія ще в 1936 р. Рівно два роки тому! Коментарі зайві.

Українські авдиції у львівському радіо. «Українська Музика» 1938, ч. 4. С. 73.

*

– З гарним успіхом пройшла авдиція одного з наших наймолодших піаністів Северина Сапруна (7 квітня). В програмі були твори Баха, Бетовена і Зауера.

– Підчас Великодніх свят чули ми в радіо нашого скрипака Юрія Криха, що виконав «Сумну пісню» Барвінського, «Чабарашку» Людкевича і твори чужих авторів.

– Другою святочною словно-музичною авдицією була авдиція п.н. «Великдень під старою церквою» в опрацюванні Левка Лепкого. Квартет «Богема» В. Балтаровича і мужеський хор Е. Козака виконали цілу низку гагілок.

– 27 квітня співала в радіо Од. Бандрівська.

Радієві авдиції. «Українська Музика» 1938, ч. 5. С. 92.

*

– Дня 3 червня відбулася у Львові авдиція з нагоди ювілею В. Барвінського, яку передавали всі польські радіостації. В прогамі були пісні з фортепіаном і скрипкою і фортепіанові твори Барвінського. В авдиції брали участь: Марія Сабат-Свірська (спів), Роман Савицький (фортепіан), Н. Нижанківський (фортепіан. суровід) і Р. Криштальський (скрипка).

– 15 червня Студіо-хор під проводом М. Колесси і С. Гаврищук (мецосопран) виконали у львівському радіо «Поліські пісні» М. Колесси.

Радієві авдиції. «Українська Музика» 1938, ч. 7-8. С. 142.

1939 р.

– Дня 7 січня ц.р. співав перед мікрофоном львівського радіа молодий тенор Мир. Старицький, що його гарний голос виявився також дуже радіофонічний. Виконав О. Нижанківського «Минули літа молодії», Людкевича «Черемоше, брате мій» і Бородіна арію з оп. «Князь Ігор».

– Др С. Лісовська мала 10 січня фортепіяновий речітал у радіо, на якому виконала власні композиції.

– 20 січня передавала віденська радіостанція речітал піяністки Д. Гординської-Каранович. В програмі авдиції були українські композиції М. Колесси, Л. Ревуцького й В. Барвінського.

– Галя і Стефа Левицькі (фортепіян і скрипка) брали участь 17 лютого в словно-музичній радієвій авдиції під наг. «Народні впливи в інструментальній музиці» і виконали твори М. Колесси, Йос. Сука й Хомінського.

Хроніка й рецензії. «Українська Музика» 1939, ч. 1. С. 27.

*

– 10 березня співала Софія Гаврищук (мецосопран). В програмі пісні Лисенка й Людкевича.

– 14 березня «Львівський Боян» під проводом І. Охримовича відспівав церковні твори Веделя «Гласом моїм» і Березовського «Не отверзи мене».

– 11 квітня баритон Теодор Юськів співав низку пісень Лопатинського, а Іван Барвінський відограв на віолончелі В. Барвінського «Думку» та «Пісню».

– 14 IV проф. Роман Савицький виконав фортепіянові «Прелюди» Барвінського.

– 11 квітня хор «Сурма» під проводом О. Плешкевича відспівав церковні твори Вербицького «Ангел вопіяше», Бортнянського «Да воскреснет Бог» і Кишакевича «Христос воскрес».

Радієві авдиції у львівському Радіо. «Українська Музика» 1939, ч. 2. С. 61-62.

Українська духовна музика у львівському радіо

У вівторок 14. ц.м. [березень 1939 р. – В.П.] в год. 14 станув перед львівським мікрофоном мішаний хор «Львівського Бояна» під кермою свого заслуженого та невтомного диригента І. Охримовича. Авдиція цього хору під наголовком «Великопісні псалми», достроена вповні своїм змістом до пори церковного року, містила 2 більші мотети українських композиторів золотої доби: «Гласом моїм» (до-мінор) Артема Ведля (1765-1808) та «Не отвержи мене во время старости» (ре-мінор) Максима Березовського (1745-1777). Коротке вступне слово про золоту добу в історії української музики взагалі та про виконувані твори зокрема виголосив ред. Роман Пашківський. Хор, що ті самі твори виконав був прилюдно торік у церкві Преображення, цим разом виконав їх ще краще, кольоритніше. В мотеті «Гласом моїм» Ведля вийшов гарно контраст між бадьорими фугатами й тужливими повільними місцями – в «Не отвержи» Березовського (в одній із середніх частин) альти у високих, жалісно-благальних позиціях вивязалися щасливо з інтонаційних труднощів (до речі, композитор тут геніяльно використав високі тони альтів), а кінцева фуга цього ж мотету з її гостроконтурною темою, такою сильно подібною до теми «стукання долі до воріт» із п'ятої симфонії Бетовена, вийшла живо, з розмахом – розуміється не переступаючи меж староцерковної поваги.

Мотети наших старих клясиків водилися вже й давнішими роками у львівському радіо, але чи то в ряцях Богослужби, чи то в програмі якого духовного концерту,

то всеж в сумісь із творами зовсім чужих шкіл та епох, нпр. російської з другої половини ХІХ століття! Цим разом у львівському радіо перший такий специфічний концерт українських клясичних мотетів, ще й із вступним словом. Таких авдицій здалось би в нас якнайбільше – що більше, ми, українці, повинні змагати до того, щоб на зразок щотижневих Шопенівських авдицій з Варшави львівська висильня давала щотижневі авдиції української музики (просто сором, що з усієї хочби лише духовної творчости такого Бортнянського знає наш загал ледви одну п'яту частину!). Крім того авдиції цього роду повинні відбуватися у вечірніх годинах, коли кожний радіослухач зможе сидіти дома при апараті, а не вполудне, коли не один ще виконує бюрову службу.

Борис Кудрик.

Рецензія надрукована у газеті «Діло» 1939, 17 березня.
Ч. 60. С. 7.

Реклами радіоприймачів і відгуки користувачів

Модерні радіо-приймачі в найбільшому виборі на догідні сплати з доставою і заінсталюванням на місці. Українські грамофонові кружки у фірмі Е-КОМП, Львів, ул. Сикстуська 29. Проспекти і цітники даром.

«Український Бескид» 1938, 6 січня. Ч. 1. С. 23.

Справжню музику і живе слово з усього світу передає український радіоприймач **ЕРГОН**. Львів, вул. Сикстуська 48. Телефон 117-32.

«Український Бескид» 1938, 6 січня. Ч. 1. С. 13.

Живу й природню музику почуєш тільки
радіоприймачем одинокої української фабрики
СЕЛЕКТОН

Радіотехнічна Спілка з обм. порукою.

До мережі змінного струму 110 або 220 вольт:
4-лямповий   6-лямповий   6-лямповий 2-голосниковий
супер   супер   супер
А 394   А 396   А 397

До батареї та акумулятора:

3-лямповий супер
В 393

4-лямповий супер
В 394

СЕЛЕКТОН, Львів, вул. Оборони Львова 11. Тел. 254-22.

«Українська Музика» 1939, ч. 1. Реклама надрукована на задній обкладинці журналу.

До

Української Вирібні Радіоприймачів

«Ергон»

Львів, Потоцького 58.

Повідомляю, що куплений у Вас радіоприймач Вашого виробу грає дуже добре, так що я з нього вповні вдоволений. Він має чистий і приємний голос та є селективний, так що всім своїм знайомим раджу тепер купувати тільки Ваші радіоприймачі «Ергон».

Калуш, дня 16. квітня 1936

Павлик Іван

Лист надрукований у газеті «Неділя» 1936, 20 вересня.
Ч. 37.

*П. Т. Українська Вирібня Радіоприймачів
«Ергон»
Львів, Потоцького 58.*

*Висилаю 1. рату за радіоприймач: – дуже
добрий і мабуть будете мати більше клієнтів
в околиці.*

Остаю з поважанням

о. Остап Стернюк.

Перегінсько

Лист надрукований у газеті «Неділя» 1936, 18 жовтня. Ч. 41.

НАЙКРАЩИЙ ДАРУНОК

**РАДІОПРИЙМАЧ
СЕЛЕКТОН**
*український
вид*

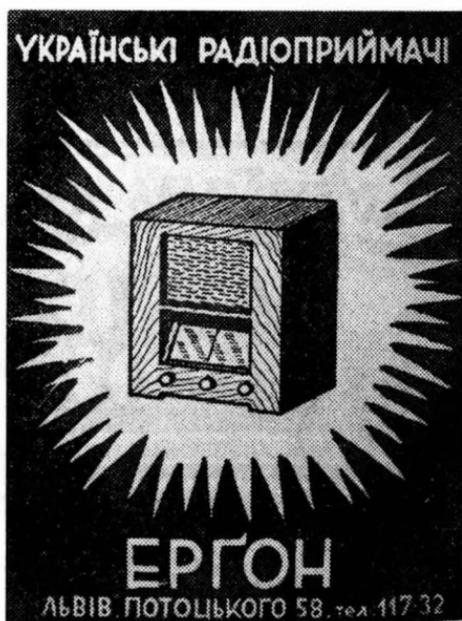
Львів, Сикстувська 43.

ТЕЛ. 254-22

Реклама із «Нового Часу» 1939, 5 квітня. Ч. 76.

Реклама із «Нового Часу» 1939, 5 квітня. Ч. 76.

Реклама із «Літопису Червоної Калини» 1937. Ч. 1.

В кожній українській хаті — добрий український радіоприймач

ЕРГОН

Вирібня:
Інж. М. Раковський
І К. Тучабський

Львів, Потоцького 58
тел. 117-32.

Жадайте наших дарових ілюстрованих проспектів

Реклама із «Нового Часу» 1936, 6 січня. Ч. 5.

Хто любить пісню...
...слухає

РАДІО ЕРГОН

Львів, Сикстуська 48, тел. 117-32

Реклама із «Нового Часу» 1938, 5 лютого. Ч. 25.

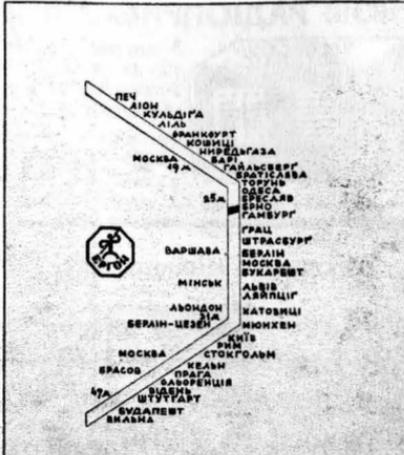
РАДІО ЕРГОН

ТИП
„НАРОДНІЙ“
з українською скалею

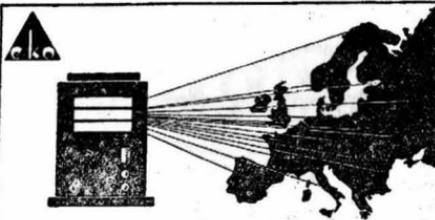

незрівняний!

Л Ъ В І В,
Потоцького 58

Реклама із «Неділі» 1936, 27 грудня. Ч. 51.

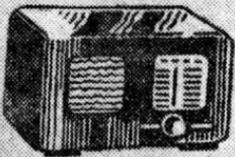

Е-КО
Електротехнічний
Відділ Кооперативи
Інженерських Робіт
К. І. Р.
Львів, Сикстуська 29
тел. 3-30.

РАДІО-ПРИЙМАЧАМИ „Е-КО“ ЧИТЕ ВСЮ ЕВРОПУ.

Реклама із «Нового Часу» 1934, 31 грудня. Ч. 227.

НОВІ РАДІОПРИЙМАЧІ на сезон 1939/40:

3-ламповий до батареї зл. 115—
або зачет зл. 15— і 12 рат по зл. 10—
3-ламповий до електричної мережі зл. 130—
або зачет зл. 22— і 12 рат по зл. 11·50.

Продаж лише у фірмі:

„Е-КОМП” Львів, вул. Сикстуська 29.

На провінцію пересилка безплатно. При замовленні переслати зачет.

Реклама із «Нового Часу» 1939, 3 квітня. Ч. 74.

**ЦЕНТРАЛЬНІ ЗБІРНІ
АНТЕНИ**

встановлює згідно з розробленими
принципами Урядового Співробітництва
ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНА ФІРМА

е-КОМП
Львів Сикстуська 19. Тел. 203-30

Реклама із «Нового Часу» 1939, 4 травня. Ч. 98.

Батерійні модерні українські
радіоприймачі
„Е-КОМП”

для вибагливих слухачів на сезон 1938
— вже появились і, є до набуття у фірмі:

„Е-КОМП” Львів, вул. Сикстуська ч. 29

Проспекти й цінники даром.

Реклама із «Народньої Справи» 1937, 14 листопада. Ч. 46.

Записи української музики на платівках варшавської фірми «Syrena Rekord» (друга половина 30-х років)

Публікацію джерельних матеріалів, починаю від короткого вступу до виданого у 1938 році *Катальогу українських кружків Сирена Електро* (стор. 2-3). Ксерокопію цього невеликого друку переслав мені п. Степан Максимюк із США, подібно як і інтерв'ю з Іваном Охримовичем, за що сердечно йому дякую.

Йдучи на стрічу бажанням української публіки та щоби презентувати світу українську музику, рішила наша фірма випустити на торговельний ринок більшу музикою передових українських композиторів і виконавців.

Велике діло, започатковане появою першої серії українських кружків, що від недавна знаходяться в продажі, продовжуємо невпинно і послідовно. З тією метою, не вважаючи на значні матеріальні витрати, заангажували ми славнозвісний мужеський хор «Сурма» у Львові, чи пак його еліту в складі 14 осіб під мистецькою управою дир. п. Івана Охримовича до наспівання свого добірного репертуару.

Гурт цей, вивінований знаменитими голосами, добре вишколений і здисциплінований, наспівав у нашому варшавському студіо 50 що найкращих українських пісень.

Виведена програма, що у своїй цілості дає цікавий перегляд найгарніших зразків української музичної творчості в ділянці мужеських хорів, містить у собі популярні коляди і щедрівки гарм. О. Нижанківського, К. Стеценка, Ф. Колесси і Т. Купчинського, великодні пісні по галицьким церковно-народнім напівам у вибагливо-стилевому музич. оформленні С. Людкевича, далі низку світських пісень композиції М. Вербицького, І Воробкевича, О. Нижанківського, Топольницького і ін., старий, залізний репертуар невянучої краси та рекордової популярности, вкінці низку народніх пісень поважного й веселого змісту в майстерній гармонізації М. Лисенка, Ф. Колесси і ін. між ними стрілецькі пісні прегарно, вдумчиво опрацьовані С. Людкевичем.

Ось вам скарб заклятий в ебонітові кружки, приступний для кожного хочаб і незасібного, бо ціна наших грамофонових кружків безконкурентційно низка, а виріб солідний.

Числимо на всебічну підтримку українського громадянства, що крім власної насолоди зацікавлене ще й у тому, аби хвиля української музичної культури, зрошуючи заєдно рідні розлогі, добилася врешті до чужих берегів на славу і користь Українського Народу.

Тов. «Сирена-Рекорд»

С. А.

КАТАЛОГ УКРАЇНСЬКИХ КРУЖКІВ

ІВАН САЙКО
арт. театру М. Садовського

СИРЕНА ЕЛЕКТРО

Каталог вийшов Nakładem T-wa “Syrena-Rekord S.A.” Warszawa, ul. Chmielna 66. З друкарні Вид. Спілки «Діло», Львів, Ринок 10. Друк має 16 сторінок. На обкладинці світлина з підписом Іван Сайко арт. Театру М. Садовського. Щоправда на друці не подано року видання, але все вказує на те, що вийшов він після лютого 1938 р., тобто після останньої партії зафіксованих у каталозі звукозаписів з участю хору і оркестру під диригуванням Івана Сайка. Варшавський історик польського звукозапису Томаш Лерські датує ці останні записи на лютий 1938 р.¹ Читаючи цей текст вперше, я здивувався його україно-культурницьким патосом, але потім нагадав собі, що власниками фірми були польські єв-

ІВАН ОХРИМОВИЧ
визначний диригент

реї, і тому, мабуть, зуміли вони відчутти наші культурні та національні потреби та поєднати їх зі своїми професійними інтересами. Як видно з інтерв'ю для Іванни Прийми, надрукованім у львівському «Ділі» (див. нижче), автором цього цікавого тексту був сам Іван Охримович.

Недавно попав мені в руки календар з часів другої війни, в якому надруковано некролог Івана Охримовича та його світлину. Ось його повний зміст:

¹ Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: Muzyka – Teatr – Film*. T. 1: *Muzyka mechaniczna – pierwsze czterdziestolecie*. Polskie Wydawnictwo Naukowo-Encyklopedyczne [Варшава 2007]. С. 534. Монументальна праця Т. Лерського вимагає уважного прочитання і детального використання українськими музикознавцями. Зокрема є там цінні інформації про записи української музики на під-російській Україні зроблені до 1914 р.

Іван Охримович, б. директор банку, диригент львівських хорів, член управи Муз. Тов. Лисенка, помер 6 травня 1942 р. у Львові. Посвятившись від ранньої молодости музиці, багато причинився до піднесення рівня музичної, в першу чергу співочої культури².

Некролог цей важливий тим, що подає точну дату смерті І. Охримовича, напр. Петро Медведик у біограмі І. Охримовича написав тільки: *нар. 1893, Галичина – пом. у червні 1942*³. Томаш Лерскі у короткій біограмі Івана Охримовича подає місце його народження – Велдіж біля Долини, і роки життя 1894-1943⁴. Отже біографічні дані одного з провідних львівських диригентів 30-х років ще потребують уточнення і доповнення. Про Івана Сайка, іншого львівського диригента та аранжувальника, якого записи зафіксувала «Сирена Рекорд», я не знайшов навіть найменшої згадки, хоч як видно із репертуару, мав він значний фонографічний доробок. Нічого мені теж невідомо й про інших виконавців, як Оксана Бурбелло, Євген Миколяєнко, Е. Соколовська, Е. Макаренко, В. Бартко. Борис Манкевич, Осип Стецура (соліст хору «Сурма»). Про композитора Тадея Купчинського знайшов тільки одну інформацію – некролог надрукований у «Новому Часі», в якому згадано, що він народився в Оглядові у священицькій сім'ї, працював радником Скарбової палати у Львові, був ком-

² *Наш помяник*. Календар альманах на 1943 рік. Українське Видавництво. Краків – Львів. С. 160. Світлина І. Охримовича на вкладці між стор. 160-161.

³ Див.: Петро Медведик, *Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника)*. Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. Том ССХХVI. Праці Музикознавчої комісії. Львів 1993. С. 432.

⁴ Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia*. С. 714. Автор подав неправильну назву *Бельдіж*.

позитором похоронних пісень (так написано) і засновником хору «Сурма». Помер 10 травня 1938 р.⁵

Каталог українських записів фірми «Сирена Рекорд» це дуже цінне джерело для майбутніх укладачів дискографій Миколи Лисенка, Станіслава Людкевича, Михайла Вербицького, Остапа Нижанківського та інших українських композиторів. У випадку із записами творів С. Людкевича це, мабуть, взагалі перші платівки з його композиціями, при записі яких був він присутній. Велика заслуга у тому Івана Охримовича та хору «Сурма», який дуже старанно добирав репертуар для запису, зважаючи не тільки на мистецьку вартість, але й на потребу пропагування творчості найкращих українських композиторів. Хор записав окремі платівки із т.зв. старогалицьким репертуаром – піснями М. Вербицького та С. Воробкевича, з Великодніми співами С. Людкевича та з піснями Українських Січових Стрільців у обробках того ж С. Людкевича.

На платівках знайшлися твори Миколи Лисенка, Остапа Нижанківського, Філарета Колесси, разом 26 платівок із 57 композиціями. Корпус записів хору «Сурма» під диригуванням Івана Охримовича вигідно відрізняється від записів інших колективів, зокрема другого львівського хору «Бандура» під управою Івана Сайка, який викону-

Станіслав Людкевич,
рис. Осипа Сорохтея

⁵ «Новий Час» 1938, 12 травня. Ч. 101, С. 6.

вав репертуар більш розважального характеру. Окремої уваги потребують також записи бандуриста Михайла Теліги, одного із представників естрадного виконавства традиційної української музики.

Про роботу над записами для варшавської фірми «Syrena Rekord» диригент розповів Іванні Приймі в інтерв'ю, яке тут передруковую:

Про українські грамофонові плити.

З розмови з диригентом «Сурми» п. Іваном
Охримовичем⁶

По Львові розійшлася вістка, що наш заслужений та ідейний хор «Сурма» під проводом дир. І. Охримовича наспівав у Варшаві плити. Я зраділа сильно цією вісткою. В нинішнім музичнім житті грамофоновіа плита має першорядне значіння. Добра плита має не тільки атракційну вартість, але й мистецько-педагогічну. Те, що вдалося диригентові Охримовичеві перевести цю справу в нинішніх часах, таких важких на всякі підприємства, треба уважати великим моральним успіхом, бо цеж одна цеголка більше в нашій музично-культурній праці.

Думаю, ще неодного може зацікавити моя розмова на цю тему з дир. Охримовичем, яка познайомить читачів ближче з цією справою.

– Як Ви вийшли – поставила я запит – в контакт з фірмою «Сирена-Рекорд», яка має ще свою передвоєнну марку?⁷ Це хіба не була легка справа?

⁶ Інтерв'ю надруковане у львівській газеті «Діло» 1934, 6 травня. Ч. 116. С. 3.

⁷ Фірму засновано у Варшаві 1906 року, адміністрація містилася в будинку при вул. Хмельна 66, натомість студія запису при вул. Вісьньова

– Я пізнав представника цієї фірми, симпатичного п. Ржечинського⁸, у приватнім товаристві. Тут якось говорилося про красу української пісні: колиж він довідався, що я веду від довшого часу хор, навязали ми відразу річеву розмову. Справа, яка здавалася на перший погляд така легка до переведення, тривала два роки, заки вдалося її зреалізувати.

– Чому це так довго тревало?

– Головною перешкодою була фінансова справа та технічне переведення цілої імпрези. Треба було наспівати 25 плит, тобто 50 пісень, щоби вернулися кошти подорожі та триденне утримання у Варшаві 15-то осіб. Чужі (російські) співачі гуртки оферували свою готовість наспівувати українські пісні за багато меншу ціну, бо вже були на місці у Варшаві. Одначе тут грав ролю добір репертуару та його виконання.

– Чи крім зворотів коштів Ви дістали якийсь гонорар?

– Так, але це був гонорар мінімальний і зовсім не рівноважився з працею, яку ми вложили та стратою часу при майже щоденних пробах. Але нас переконувала більш ідейна сторона, ніж матеріальна.

– Як виглядає наспівування пісень на плити?

– Ми наспівували 50 пісень цілих 3 дні, від 11-ої год. передпол. до 6-ої вечором з малими перервами. Співаки сиділи, я як диригент мусів стояти у великім напруженню уваги та нервів, тож при кінці третього дня я вже ледви клигав. Тепер зовсім інакше наспівується, як перед війною. Давніше співали повним голосом до туби, тепер співається до мікрофону легко, не форсу-

---

50 на Мокотові (Варшава). Див.: Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia*. С. 36; 110-111.

⁸ Автор не знайшов інформацій про цю особу.

ючи голосу. Мікрофон є сполучений з другою кімнатою, в якій інженір відбирає голос на воскову плиту. Дикція мусить бути дуже виразиста, динаміка та фразування незвичайно прецизні. Мікрофон є такий чуткий, що передає кожний сильніший віддих, навіть шелест необережно оберненої сторінки нот. У великій салі панувала ідеальна тишина: покажеться синє світло – починаємо співати. Інженір при плиті має цілу апаратуру, якою може регулювати силу відібраного голосу на плиті. Час тривання пісні на одну плиту не може переходити 3 хвилини та 15 секунд. В операторці⁹, як заявив нам д-р Людкевич, який там слухав, голос виходить так, як буде виглядати на плиті. По відспіванні кількох пісень інженір задемонстрував нам їх. На нас всіх зробило це вельми радісне вражіння та ми й набрали досвіду, як маємо далі співати.

– Який був Ваш репертуар?

– Я подбав, щоби в тих піснях були заступлені характеристичні типи пісень нашої музичної літератури, як: народні пісні, колядки, щедрівки, великодні, козацькі, стрілецькі, ну й любовні. Всі вони в дуже гарному музичному опрацювання авторів: Вербицького, Воробкевича, О. Нижанківського, Топольницького, Лисенка, Ф. Колесси та Людкевича. Ми наспівали теж «Многа літа», щоб стануло в пригоді на весіллях та імянинах, якщо нема співаків, а прихильникам доброї чарки підбадьорюючи пісоньку «При чарці».

– Коли ті плити появляться в розпродажі?

---

⁹ Операторка, приміщення оператора запису.

– Думаю, що з кінцем травня ц.р. враз з окремим катальогом. Я пляную задемонструвати ті плити в одній з наших саль перед нашим громадянством¹⁰.

І. Приймова¹¹

В українському каталозі «Сирени Рекорд» зафіксовано записи не тільки українських виконавців з Галичини та із середовища унерівської еміграції (напр. Михайла Теліги), але і російських артистів-емігрантів (Російський хор під дир. І. Семйонова, Капела «Волга», Оркестр балалайок Скрябіна) та польських, напр. гітариста Вавжинця Живолевського, який записав на платівку попури українських пісень чи теж польського військового оркестру під дир. капітана А. Шварца. Платівку з композиціями до слів Тараса Шевченка записав польський оперний співак Владзімеж Качмар (нар. 1893 р. у Львові - пом. 1964 р. в Кракові). Виступав на оперних сценах Львова, Риму, Мілану та Відня. Дані про тих виконавців подав Т. Лерскі у цитованій енциклопедії.

Рекламну інформацію про те, що платівки варшавської фірми із записаними «Сурмою» колядами продаються у Львові, надрукував у січні 1936 р. «Новий Час»¹².

Читачам належить ще одне пояснення, – варшавська фірма називалася «Сирена Рекорд С[пiлка]. А[кцiйна].»,

¹⁰ Чи така демонстрація відбулася, невідомо.

¹¹ Іванна Приймова-Шмериковська (нар. 19. I 1898-пом. 19. I 1982), піаністка, співачка і педагог. Закінчила Львівську консерваторію (1920 р.), з 1937 р. вчителька співу у Львівській консерваторії. Концерт-майстер у Львівському оперному театрі (1942-1943 рр.). Після війни на еміграції в Німеччині, від 1949 р. у США, де і померла.

¹² «Новий Час» 1936, 6 січня. Ч. 5: *Коляди наспівані львівським хором «Сурма» на плитах Сирена-електро. Жадайте всюди!!! Плити СИРЕНА-електро продає «Союзний Базар», Львів вул. Руська 20.*

а в її каталозі, подібно як на платівках, написано «Сирена Електро» – так називалася серія записів, зроблених з використанням електричного мікрофону та звукозаписної електротехніки, яку фірма почала використовувати від 1929 р. Нижче публікую повний список українського репертуару записаного у 30-х рр. ХХ ст. на платівках з етикетками «Сирена Електро». Датування подаю спираючись на публікацію Томаша Лерського, або, як у випадку із більшістю записів хору «Сурма» невідомих варшавському дослідникові, на тексті вступу до українського каталогу, де сказано, що хор «наспівав у варшавському студію 50 що найкращих українських пісень». На платівках діаметром 30 см та 78 оборотів на хвилину вміщалося не більше як три хвилини, п'ятнадцять секунд музики, тому на одній сторінці можна було записати один довший, або два коротші твори. Число платівки, виконавців та заголовки творів і прізвища композиторів подаю за *Катальогом українських кружків Сирена Електро* та за публікацією Т. Лерського. До деяких платівок, крім номеру диску, подаю номери матриць – передньої і задньої, вони списані Степаном Максимюком з платівок його колекції (*), або відзначені Томашом Лерським у його каталозі (**). Завданням майбутніх дослідників буде встановити номери матриць усіх платівок, що можливе тільки de visu.

Квітень 1929 р.

Балалайкова орхестра

(Укр. каталог, стор. 13; Лерські, стор. 365)

6313

Над річкою.

Українська вязанка.

20072**

20074**

6315

Українська думка.

20076*

Українська вязанка.

20077*

Жовтень-грудень 1930 р.

Митрополичий хор варшавської церкви

(Укр. каталог, стор. 15; Лерські, стор. 322)

3628

Ой видить Бог. Колядка. Стеценко.

21584*

По всьому світу. Колядка. Стеценко.

21585*

3629

В полі в полі і Щедрий вечір.

Народня колядка.

21586*

Предвічний родився і Добрий вечір.

Народня колядка.

21587*

Хор під дир. І. Семйонова

(Укр. каталог, стор. 10; Лерські, стор. 320)

3597

Закувала та сива зозуля. Народня пісня.

21491**

Гандзя. Народня пісня.

21492**

Листопад-грудень 1931 р.

Капеля «Волга» [під дир. Левицького]

(Укр. каталог, стор. 11; Лерські, стор. 328)

3744

Закувала та сива зозуля. Ніщинський.

22312**

Гречаники. Народня пісня.

22313**

Січень-лютий 1932 р.

Влодзімеж Качмар, бас, співак Варшавської Опери
(Цього запису *Укр. каталог* не фіксує; Лерскі, стор. 331)

3794

Рече та стогне Дніпр широкий.

Лисенко-Шевченко.

22477**

Стоїть камінь над водою.

Обніський-Шевченко.

22478**

Вересень-грудень 1932 р.

Орхестра балалайок Скрябіна з українським співом
(*Укр. каталог*, стор. 13; Лерскі, стор. 399)

6969

Вязанка українських пісень ч. I. Ч.

N-19080*

Вязанка українських пісень ч. II. Ч.

N-19081*

В. Живолєвський. Гітара – сольо

(*Укр. каталог*, стор. 13; Лерскі, стор. 402)

7500

Попурі російських романсів.

22950**

Попурі українських пісень.

22951**

Військова орхестра під дир. кап. Шварца

(*Укр. каталог*, стор. 14; Лерскі, стор. 406)

7616

Українська вязанка ч. I. А. Чернявський. 23490**

Українська вязанка ч. II. А. Чернявський. 23491**

Жовтень 1933 р.

Іван Сайко. Арт. Театру М. Садовського. Виключно на кружках «Сирена»

(*Укр. каталог*, стор. 4; Лерські, стор. 489)

9195

Гетьмани. Лисенко-Шевченко. 24394**

Ой чого ж ти дубе. Історична дума. 24397**

Е. Соколовська

(Цього запису не фіксує *Укр. каталог*; Лерські, стор. 489)

9196

Зелений дубочок. Народна пісня. 24395*

Ой не п'ють пива, меду. Народна пісня. 24396*

В. Бартко

(Цього запису не фіксує *Укр. каталог*; Лерські, стор. 490)

9197

Не вір дівча козакові. Народна пісня.

Ой, чогось ти зажурився. Народна пісня.

Е. Соколовська. Е. Макаренко і В. Бартко

(*Укр. каталог*, стор. 12; Лерські, стор. 490 – тільки

Е. Макаренко)

9198

Свати в шинку. Комічна пісня. 24406*

Кобилі не дам. Комічна пісня вик.

Макаренко і В. Бартко. 24405*

Евген Макаренко і В. Бартко

(Укр. каталог, стор. 12; Лерскі, стор. 490 – тільки Е. Макаренко)

9199

Бородата коломийка.

Фармерська коломийка. Вик. В. Бартко

Квітень 1934 р.

Хор Т-ва «Сурма». Коляди і щедрівки

(Укр. каталог, стор. 14-15; Лерскі, стор. 490-491)

9221

Бог предвічний. Коляда.

Нижанківський-Федькович. 24721*

Бог ся раждає. Коляда. Нижанківський. 24722*

9222

Стань Давиде з гусями. Коляда.

Нижанківський. 24723*

Бог природу. Коляда. Нижанківський. 24724*

9223

Не плач Рахиле. Коляда. Купчинський. 24725*

1. *Херувими свят.* Коляда. Нижанківський;

2. *У Вифлеємі.* Коляда. Купчинський. 24726*

9226

На щедрий вечер. Щедрівки. Колесса. Ч. I. 24731*

Ч. II. 24732*

9238

1. *По всьому світу*. Щедрівка. 2. *Добрий вечір*. Щедрівка. Стеценко.

Нова радість стала. Колядка. Стеценко.

Хор Т-ва «Сурма». Великодні пісні

(*Укр. каталог*, стор. 16 нн.; Лерські, стор. 491, неповні дані)

9234

Плотію уснув. Великодня пісня. Баритонове сольо Оси-па Стецури. Людкевич.

Христос Анесте. Великодня пісня. Людкевич.

9240

Ангел вопіяше. Великодня пісня. Людкевич.

Христос воскрес. Великодня пісня. Людкевич.

Хор Т-ва «Сурма»

(*Укр. каталог*, стор. 6; Лерські, стор. 491, неповні дані)

9239

При чарці. Пияцька.

24757*

Сотвори Господи. Геслі (?).

24758*

Український хор Т-ва «Сурма» у Львові під дир. Івана Охримовича. Виключно на кружках «Сирена»

(*Укр. каталог*, стор. 4-6; Лерські, брак даних)

9215

З окрушків. Нижанківський-Федькович. Ч. I.

24709*

Ч. II.

24710*

9216

Огні горять ч. I і II. Воробкевич-Млака.

9217

Гей гук мати гук. Народня пісня. Лисенко.

Ой і не стелися. Народня пісня. Лисенко.

9218

Та забіліли сніги. Народня пісня. Лисенко.

Коли б мені Господи. Народня пісня. Лисенко.

9219

Куперян. Лисенко.

24717*

Ой, бре море, бре. Лисенко.

24718*

9220

Ой три шляхи. Топольницький-Шевченко.

24719*

Гуляли, гуляли. Нижанківський-Федькович.

24720*

9224

1. *Ой лопнув обруч.* 2. *Дівча в сінех стояло.*

24727*

1. *Сонце низенько.* 2. *Ой полола горлиця.*

Т. Купчинський.

24728*

9225

Гей там на горі женці жнуть. Колесса.

Ой у полі жито. Колесса.

9227

Пою коні при Дунаю. Народня пісня.

24733*

1. *Ой місяцю, місяченьку.*

2. *Ой біда то не качата.* Народня пісня.

Купчинський.

24734*

9228

Утоптала стежечку. Народня пісня.

Колесса-Шевченко.

24735*

Ой сів пугач на могилі. Народня пісня. Лисенко. 24736*

9231

Стелися барвінку. Народня пісня. Купчинський. 24741*

1. *Ані спитьсья, ні дрімитьсья.*

2. *Ой ти знав.* Народня пісня. Козак.

24742*

9232

Як ніч мя покрие. Старогалицька пісня.

Людкевич.

24743*

Раз мотилька голубила. Пісня.

Вербицький.

24744*

9233

Сонце вже сховалось. Народня пісня. Людкевич. 24745*

Над Прутом у лузі. Пісня. Воробкевич-Млака. 24746*

9235

1. *Ой дуб, та на дуба.* Народня пісня.

2. *Коломийки.* Колесса.

24749*

Вже більше літ двісті. Народня пісня.

Колесса.

24750*

9237

Чорна ріля ізорана. Народня пісня. Людкевич.

Ой по горі, горі. Народня пісня. Людкевич.

9241

1. *Ой у полі три криниченьки.* 2. *На городі калинонька.*
Народні пісні.

Ой пуцу я кониченька. Пісня. Лисенко.

Хор Т-ва «Сурма». Стрілецькі пісні

(Укр. каталог, стор. 7; Лерські, брак даних)

9229

А хто хоче війну знати. Стрілецька пісня.

Людкевич.

24737*

Ой видно село. Стрілецька пісня. Людкевич.

24738*

9230

Гей у лузі червона калина. Стрілецька пісня.

Людкевич.

24739*

Видиш брате мій. Стрілецька пісня.

Людкевич-Лепкий.

24740*

Липень-грудень 1934 р.

Михайло Теліга. Сольо на бандурі

(Укр. каталог, стор. 12-13; Лерскі, стор. 435)

8227

Виклик. Народня пісня.

25431*

Попурі українських пісень.

25432*

8228

І шумить і гуде. Народня пісня.

Козак подільський. Народня пісня.

8229

Тарасова ніч. Бандура зі співом. Народня пісня.

Максим Залізник. Народня пісня.

Лемківські пісні

(Укр. каталог, стор. 12, не подає виконавців. Лерскі, брак даних)

9236

Лемківські пісні. Колесса. Ч. I.

24751*

Ч. II.

24752*

Евген Миколаєнко. Куплети

(Укр. каталог, стор. 12; Лерскі, брак даних)

9250

Казав мені батько. Куплет.

Бодай вас дівчата. Куплет.

Вересень 1934 р.

Е. Макаренко у супроводі хору і оркестри «Бандура»
(Укр. каталог, стор. 11; Лерські, стор. 497)

9355

І шумить і гуде. Народня пісня. 25325**

Сонце низенько. Народня пісня. 25328**

9356

Дівка в сінях. Народня пісня.

Стоїть гора високая. Народня пісня.

Український хор «Бандура» у супроводі оркестри
(Укр. каталог, стор. 10; Лерські, стор. 497)

9357

Де Дніпро наш. Народня пісня.

Реве та стогне. Народня пісня.

9358

Верховино. Народня пісня. 25326*

Ой у лузі. Народня пісня. 25331*

9359

Коло млина. Народня пісня.

Ой ходила дівчина. Народня пісня.

Хор і оркестра під дир. Івана Сайка
(Укр. каталог, стор. 7-8; Лерські, стор. 497)

9362

Ох закувала сива зозуленька. Народня пісня.

Од Київa до Лубень. Народня пісня.

9363

У сусіда хата біла. Народня пісня.
Садок вишневий. Народня пісня.

9634

Гречаники. Народня пісня.
Куріпочка. Народня пісня.

Травень 1936 р.

Zespół Huculskiego Teatru Regionalnego w Żabiem

(Каталог *Zbiór dodatków 1934-1935 płyt Syrena.* Nakładem Towarzystwa "Syrena-Rekord" Sp. Akc. Warszawa 1936, стор. 20; Лерські, стор. 517)

9697

Pieśń junacka.
Pieśń pogrzebowa.

Huculska Kapela Ludowa Iwana Kuryluka z Żabiego

(Каталог *Zbiór dodatków 1934-1935 płyt Syrena.* Nakładem Towarzystwa "Syrena-Rekord" Sp. Akc. Warszawa 1936, стор. 20; Лерські, стор. 517)

9698

Hucułka. Cz.1 i 2.

Грудень 1936 – січень 1937 р.

Хор і оркестра під дир. Івана Сайка

(Укр. каталог, стор. 8; Лерські, стор. 522)

9783

Ой ти брате Мусію. Народня думка.

27722*

Повій вітре. Народня думка.

27725*

(Укр. каталог, стор. 4; Лерскі, стор. 522)

9784

Заповіт Т. Шевченка. А. Кошиць. Ч. I.

27723*

Ч. II.

27724*

(Укр. каталог, стор. 8; Лерскі, стор. 522)

9785

Колись дівчино мила. Народня пісня.

Без тебе Олесю. Народня пісня.

9786

Квартет лірників. I. Сайко. Ч. I.

27728*

Ч. II.

27729*

9787

Ой виїхав козак. Народня пісня.

27730*

Ой калина, ой малина. Народня пісня.

27731*

9788

Ой на горі та женці жнуть. Народня пісня.

У Сербина добре жити. Народня пісня.

9789

Як орав мужик. Народня пісня.

Ой не ходи Грицю. Народня пісня.

(Укр. каталог, стор. 9; Лерскі, стор. 524)

9805

Ой сів пугач на могилі (в укр. каталозі помилково надруковано *У Києві на ринку*). Чумацька пісня.

Ой з-за гори та із за кручі. Чумацька пісня.

9806

Тече річка невеличка. Народня пісня.

Ой летіла горлиця. Народня пісня.

9807

У Києві на ринку. Чумацька пісня.

27847*

Добрий вечір дівчино. Народня пісня.

27848*

9808

Ой на горі сніг біленький. Народня пісня.

Кину кужіль на полицю. Народня пісня.

Оксана Бурбелло

(Укр. каталог, стор. 11; Лерські, стор. 524)

9809

Віють вітри. Думка.

Ой казала мені мати. Народня пісня.

9810

А я люблю Петруся. Пісня з України.

27853*

Ой куме, куме, добра горілка. Народня пісня.

Співає Іван Сайко і [Борис] Манкевич.

27854*

Борис Манкевич

(Укр. каталог, стор. 12; Лерські, стор. 524)

9811

Рибаки. Куплет.

Козацька кобила. Куплет.

Лютий 1938 р.

Хор і оркестра під дир. Івана Сайка

(Укр. каталог, стор. 9; Лерські, стор. 534)

9978

Ой, сяду я край віконця. Народня пісня. 28678*

Коли б мати не била. Народня пісня. 28679*

9979

Ой, у лузі на дубочку. Народня пісня. 28680*

Ой, ти горо каменная. Коломийка. 28681*

Хор і оркестра під дир. Івана Сайка. Білоруські пісні

(Укр. каталог, стор. 14; Лерські, стор. 534)

9980

Левоніха. Народня пісня.

А у лесе, лесе. Народня пісня.

Хор і оркестра під дир. Івана Сайка

(Укр. каталог, стор. 9-10; Лерські, стор. 534)

9981

Ой, зродила верба груші. Коломийка. 28684*

Ти мені люба дівчинонько. Коломийка. 28685*

9982

Умираю моя мати. Коломийка. 28686*

А я ходжу при Дунаю. Коломийка. 28687*

9983

Сватання на Україні. Українське весілля. Ч. 1. 28688*

Ч. 2. 28689*

Хор і оркестра під дир. Івана Сайка
(Укр. каталог, стор. 7; Лерські, стор. 534)

9984

Як з Бережан до кадри. Стрілецька пісня.

Казав мені батько. Народня пісня.

Про фонографію
і записи української музики на платівках
німецьких фірм «Odeon» та «Parlophon»
(30-ті роки)

Перечитуючи покажчики змісту довоєнних українських «товстих» журналів, що виходили в Галичині, дарма шукати в них рецензій на звукозаписи української музики та українських виконавців. Такі поважні літературно-мистецькі місячники як «Українська Музика», «Назустріч», «Дзвони» чи «Літературний Вісник» не присвятили навіть найменшої уваги звукозаписам з українською музикою. Це тим більш дивує, бо ж відомо, що українські хори у 30-х роках мали поважний звукозаписний доробок, згадати б тільки львівську «Сурму»; засновану уенерівськими емігрантами «Бандуру»¹ чи «Український хор» Дмитра Котка. Інколи в газетах та тижневиках можна натрапити на загальні повідомлення і реклами крамниць, що торгували платівками, але в них ні словом не згадано чиї це записи та який їх репертуар. Тому то сьогодні так важко реконструювати присутність цих записів в українській музичній свідомості того часу. Єдиним, відомим мені текстом, в якому мовить-

¹ Див.: В. Пилипович, *Галицькі музичні miscellanea, або Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-х років)*. «Musica Humana». Збірник наукових статей кафедри музичної медієвістики та україністики. Ч. 3. Збірник присвячено пам'яті Мирослава Антоновича. Львівська державна музична академія ім. М. Лисенка. Львів 2010. С. 151-164. Стаття передрукована у цьому збірнику.

ся про фонографічний доробок українських виконавців того часу є інтерв'ю Іванни Прийми з Іваном Охримовичем, диригентом хору «Сурма»². Причиною такого стану був, мабуть, факт, що платівки довго вважалися звичайним побутовим предметом, якому не варта приділяти особливої уваги, а тим більше якось спеціально зберігати, чи теж каталогізувати. Спробою побороти таке ставлення до звукозапису, може послужити анонімна стаття із львівського тижневика «Неділя», надрукована у рубриці «Радіокутик»:

Музика з грамофонових кружків

Грамофонові кружки займають – як відомо – доволі поважну позицію у щоденних радіопрограмах всіх радіостанцій світу. Концерти з кружків, непересічні артистичним рівнем, добули собі щире призначення слухачів. Але серед численних радіослухачів ще й досі покутують необосновані упередження до таких авдицій.

Частина слухачів вважає напр. кружки не повним мистецьким рівноважником тієї чи іншої «живої» музичної авдиції, за другорядний артикул, який має виповнювати так зв. програмові прогалини. Буває, що радіослухач, почувши голос спікера, який заповідає напр. низку оперових арій у виконанні Кепури, ро-

---

² Іванна Прийма, *Про українські грамофонові плити. З розмови з диригентом «Сурми» п. Іваном Охримовичем.* «Діло» 1934, 6 травня. Ч. 116. С. 3. Інтерв'ю передруковане у моїй статті *Галицькі музичні miscellanea, або Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-х рр.)*. С. 154-155.

бити квасну міну, бо воліє, щоб перед мікрофоном стояла жива людина.

В цьому наставленні є деяка слушність. Радіо – це інструмент, що дає змогу контакту з живою людиною. Але гляньмо на це питання без упереджень об'єктивно. Немає сумніву, що справді добрий кружок, може досконало відтворити і музичний твір і гру віртуоза. Цей факт виходить із самої техніки награвати кружки. Скільки ж дбайливості та скрупулятності вкладають у те, щоб награти якийсь видатний твір? Скільки ж тут проб? Яка селекція виконавців, оркестр та диригентів? Не диво, що у висліді маємо першорядну артистичну продукцію.

Грамофонові кружки в радіо мають ще й інший додатний бік. При їх допомозі пізнаємо музичну творчість різних народів в найбільш зближеній до ідеалу інтерпретації. Чи ж може одна й та сама оркестра під диригентурою того самого диригента, може й досконалого, створити однаково першорядні креації італійської, еспанської, німецької чи російської музики? Якщо на це питання відповідаємо негативно, то тільки з огляду на психологічні подробиці, як темперамент, вражливість і той несхопний «дух народу», який робить напр. поляків найкращими виконавцями Шопена. Тому радіотрансмісії з різних великих музичних осередків світу, як Міляно, Мюнхен, Зальцбург, Бейрут і т.п. мають величезне музичне значіння. Подібну до цих трансмісій ролю виконують першорядні якістю кружки.

Беручи під увагу значіння кружків як засоби, що в великій мірі збільшують наше музичне знання, треба ствердити, що виключити їх з радіопрограм, чого

вимагають деякі слухачі, – це значило б виключити з програм музичні твори в автентичному й першорядному виконанні³.

Про техніку звукозапису на грамофонних платівках інформувала читачів газета «Неділя» у статті Е. Крана *Від грамофону до «вітафону»*. Автор представив техніку т.зв. електричного звукозапису (з використанням посилювача), яка, у порівнянні з механічним записом, значно покращала технічні параметри запису й сам процес виготовлення платівок. Такий спосіб запису, в основному, протривав аж до кінця ери чорної платівки.

Едізонів фонограф не сприймав горішніх тонів – на це він був замало чутний. В ньому згук записувався зовсім механічно: іголка писала безпосередньо під натиском мембрани, потрясеної звуковими хвилями. Розуміється, що при такій конструкції лише сильні хвилі основних тонів могли ворухити іголкою, слабким горішнім тонам мембрана не піддавалася – і їх дрогоання не записувалися на воску. [...] Треба було горішні тони скріпити, щоби сильним основним тонам відібрати перевагу при згукозаписі. По кількох роках цю проблему розв'язала електрика: вона допомогла ніжним горішнім тонам порушити важку іголку й записатися на плиті.

Так повстав електричний запис згуків, який нині стоїть на висоті своїх завдань. [...] Коли воскову плиту вже записано згуками, тоді вона мандрує в лябораторію. Там її посилюють тонесенькою верствою графіту, але

³ «Неділя» 1935, 3 листопада. Ч. 43 (362). С. 10.

так обережно, щоб не зіпсувалася звукова доріжка. Потім плити кладуть в гальванічну купіль, де її покриває груба верства міді. Тоді відліплюють воскову плиту від мідяної, яка послужить за «негатив» для дальшої фабрикації – тому, що є випукла в місцях, де воскова пластина мала доріжку. З такого негативу споряджують – теж гальванічним способом – кілька позитивів. А з цих позитивів нові негативи, які послужать до виробництва плит. Їх потім закладають під прасу і в м'якій теплій масі відбивають звукозапис. Коли така «відбитка» застигне й ствердне, тоді її центрують (діркують в середині), шліфують краї та ліплять етикету. Плита готова під грамофонову іголку⁴.

Про обсяг фонографічної продукції презентованої на хвилях польського радіо у середині 30-х років, інформував той же тижневик «Неділя»:

Радіо надає пересічно в часі року біля 780 нових грамофонових кружків, свіжо випущених на ринок краєвими і закордонними фірмами. Завдяки цьому слухачі мають змогу орієнтуватися у продукції фірм, що виробляють кружки та купувати для себе ці новинки, які їм найбільш відповідні. Як виходить з досвіду радіофонії, а зокрема закордонних, відіграння якогось грамофонового кружка по радіо підсилює зацікавлення цим кружком навіть на далекій провінції⁵.

⁴ Е. Кран, *Від грамофону до «вітафону». Технічні основи звукової фільми*. «Неділя» 1932, 14 лютого. Ч. 6 (175). Безплатний додаток «Література. Мистецтво. Наука». С. IV. Див. ще: Р. Крохмалюк, *Як награвать грамофонові кружки*. «Життя і Знання» 1938. Ч. 4 (127). С. 122-124.

⁵ *Грамофонові кружки*. «Неділя» 1934, 4 листопада. Ч. 43 (312). С. 11.

У львівській пресі 30-х років друкувалися реклами відомих у світі фірм: продуцентів грамофонів й іншого технічного обладнання, зокрема американської Коламбії («Неділя» 1931, 20 грудня. Ч. 48 (168). С. 9.).

Columbia	ГРАМОФОНИ і ПЛИТИ Є НАЙКРАЩІ
Представництво:	
ФІРМА КОНРАД КАЙМ і Син	
— Л Ь В І В —	
Коперника II. — Тел. 20-45. — Надайте ціни!!!.	

Грамофони і платівки цієї фірми продавалися у Львові в крамниці Конрада Каїма і Сина, що містилася при вул. Коперника 11. У цій же крамниці свого часу продавалися теж платівки із записом «Українського хору Дмитра Котка», що їх випустила фірма «Одеон»⁶.

Цікаву рекламу грамофонних голок, опублікував тижневик «Народня Справа»: *Голосна – чиста в тоні голка Центро в грамофоні!*⁷

Голосна - чиста в тоні
Центра
голка в грамофоні!

⁶ Див. збірник: *Дмитро Котко та його хори*. Статті, рецензії, спогади, документи. Упор. Степан Стельмащук. Дрогобич 2000. Світлина на вкладці ч. XXIII. На платівці знаходиться наклейка з назвою та адресою фірми.

⁷ «Народня Справа» 1937, 14 листопада. Ч. 46 (475). С. 7.

Після опублікування каталогу українських звукозаписів польської фірми «Syrena Rekord»⁸, прийшла черга на дослідження (на жаль, попереднє й не повне) каталогів інших звукозаписних фірм, що діяли у передвоєнній Польщі, і які записували українську музику у виконанні українських виконавців – галицьких та еміграційних.

Першою з них є німецька звукозаписна фірма «Парлофон», що виникла у 1896 р. в Берліні. Засновником її був швед Карл Ліндштром (Carl Lindström), власник великої фірми International Talking Machine Company. «Парлофон» почав діяти у Польщі у квітні 1922 р. У 1931 р. «Парлофон» увійшов у склад великого британського звукозаписного концерну «Іемай» – Electric & Musical Industries (EMI). Фірма Парлофон діє і в наш час, – то у ній починаючи від 1962 р. записувався відомий ансамбль The Beatles та ціла плеяда відомих у світі артистів естради.

Друга німецька звукозаписна фірма «Одеон» виникла у 1903 р. в Берліні, її засновниками були Макс Штраус (Max Strauss) і Гайнріх Зунц (Heinrich Zunz). У липні 1911 р. активи «Одеону» відкупила фірма International Talking Machine Company Карла Ліндштрома, яка стреміла до опанування малих європейських фонографічних фірм. У 1931 р. європейське відділення «Одеону» (подібно як «Парлофон») увійшло у склад великого, згаданого вище британського звукозаписного концерну «Іемай»⁹.

---

⁸ В. Пилипович, *Галицькі музичні miscellanea, або Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-их років)*. С. 151-164.

⁹ Див. Paul Vernon, *Ethnic and Vernacular Music 1898-1960*. Greenwood Press. 1995; Його ж *Odeon Records – Their 'ethnic' output*. www.mustrad.org.uk/articles.

Як вдалося з'ясувати, саме на платівках «Одеону» і «Парлофону» записував свій репертуар львівський «Український хор Дмитра Котка». Те, що німці зацікавилися хором Котка, взялося, мабуть, із того, що Котко у 20-х рр. виступав на заході Польщі зі своїм першим хором, складеним із уенерівських емігрантів, а про його тодішні концерти широко писала німецькомовна преса в Катовицях, Познаню і Бидгощі¹⁰.

У дискографії Дмитра Котка, опублікованій Петром Медведиком, яка насправді є всього тільки коротким описом репертуару, згадано, що на звукозаписний доробок хору склалося:

12 грамплатівок у виконанні чол. хору Д. Котка (1936), більшість з них – обробки: колядка «Нова радість стала», щедрівка «А в Єрусалимі дзвони задзвонили» Г. Концевича, в'язанка «Стрілецьким шляхом», «Журавлі» Л. Лепкого, «Прометей» («Стоїть Кавказ...») та ін.¹¹

Проте покійний сьогодні біограф не назвав ані фірм, у яких ці записи були зроблені, ані не подав жодних точніших даних.

Важливою публікацією, яка розкриває різні аспекти диригентської діяльності Дмитра Котка, є збірник: *Дмитро Котко та його хори. Статті, рецензії, спогади, документи*. Редактор-упорядник Степан Стельмащук (Дрогобич 2000). У цій публікації знайшов я кілька міркувань про кількість записаних Котком платівок та

---

¹⁰ П. Медведик, *Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника)*. Записки наукового товариства імені Шевченка. Том ССXXXII. Праці Музикознавчої комісії. Львів 1996. С. 493.

¹¹ Там само.

можливий час їх виходу, і так, прикладом давній учень перемиської гімназії Юліян Кліш, у спогадах про Д. Котка зауважив, що: *Около 1930 року появилися в продажі [у Перемишлі – В.П.] грамофонні платівки із записами хору Котка*¹². В. Паздрій зауважив, що: *Збереглися і чотири платівки з тогочасним записом хору Дмитра Котка на польській студії звукозапису*¹³, проте на уточнив цієї інформації. У цитованому збірнику про Д. Котка опубліковано світлини двох платівок фірми «Одеон» із записами «Українського хору Д. Котка», знайшлися на них такі композиції: *Kołysanka muz. Schuberta wyk. chór ukraiński pod dyr. D. Kotka* (видавці інформують, що на зворотному боці платівки записано *Серенаду* Лисенка); *Pieśń o strasznym sądzie aranż. D. Kotko wyk. chór ukraiński pod dyr. D. Kotka* (видавці інформують, що на зворотному боці платівки, записано *В горах грім гуде* Ф. Колесси)¹⁴.

Завдяки панові Стефанові Максимюку із США, отримав я можливість користуватися ксерокопіями каталогів звукозаписів фірми «Парлофон», опублікованих у 1931 та 1932 рр.¹⁵.

¹² Ю. Кліш, *Учитель хорового мистецтва. Спогади колишнього бурсака-гімназиста. Дмитро Котко та його хори*. С. 152.

¹³ В. Паздрій, *Січ всеукраїнського єднання. Дмитро Котко та його хори*. С.53.

¹⁴ *Дмитро Котко та його хори*. Вкладки. С. XXII- XXIII.

¹⁵ *Parlophon 1931* [Warszawa 1931]; *Spis płyt Parlophon 1932*. [Warszawa 1932]. В. Rudzki. Rok zał. 1906.

Do nabycia w firmie:

STEFAN KAWCZYŃSKI
200 SUWALSKIE G.
SUWA BOKIWO. TEL. 25008

P A R L O P H O N

CHÓR ROSYJSKI

- GLAZ. Pieśń z nad Wolgi.
Утеc
44150 KAJDANIARZE. Pieśń skazanców syberyjskich.
Каторжники
- STEPY. Pieśń ludowa.
Степи
44151 WIĄZANKA PIESNI ROSYJSKICH.
Рисские цветочки

CHÓR UKRAIŃSKI

pod dyrekcją D. KOTKA

- SZYROKYJ LUG (Rozdolski)
Широкі луg
44036 OJ PUSZCZU JA KONYCZENKA (Lissenko)
Ой пуццу я коньчєнка
- ZAKUWAŁA TA SYWA ZOZUŁA (Niszczyński)
Закувала та сыва зозуля
44037 BURŁAKA (Stecenka)
Бурлак
- HANDZIA (Arr. D. Kotka)
Гандзя
44038 REWUCHA (Lissenko)
Рєвуха
- ZORAWIE (Hajworowski)
Журавл
44039 PROMETEUSZ (Stecenka)
Прометей
- OJ U POLI TRY KRINICZENKI. Wyk. Dubiański.
Ой у поли трі криничєнки
44040 ZAKUWAŁA TA SYWA ZOZUŁA (Niszczyński)
Закувала та сыва зозуля

На 26 сторінці каталогу з 1931 р., у окремому списку знайшлися записи «Українського хору Дмитра Котка», зроблені, мабуть, того ж 1931 р. для польського представництва Парлофону, що містилося у Варшаві, – всіх платівок п'ять. Крім того у згаданому каталозі на стор. 38-39 надруковано список записів дуету співаків М. Ардатті та Д. Любавського, що, як можна судити, теж були уенерівськими емігрантами. Мені не вдалося знайти хоч би найменшої інформації про тих артистів. У каталозі заголовки пісень подано у двох версіях: польською та українською мовами, прізвища виконавців, композиторів та авторів слів – тільки польською. Трапляються численні помилки в українських заголовках (надруковані російськими буквами!) та прізвищах, – у нашій публікації вони виправлені. Каталог є важливим джерелом для складення дискографії класиків української музики – Лисенка, Ніщинського, Стеценка, Степового, дискографії музики на слова Тараса Шевченка. Є він теж важливим доповненням дискографії Дмитра Котка – визначного хорового диригента. Якщо прийняти, що Петро Медведик подав точну інформацію про кількість записаних Д. Котком платівок – їх мало б бути 12, то нам треба ще відшукати п'ять з них, із такими творами як: «Нова радість стала», «А в Єрусалимі дзвони задзвонили» Г. Концевича, в'язанкою «Стрілецьким шляхом» тощо.

Другий з каталогів виданих Б. Рудзким¹⁶, як гадаю, у середині 30-х рр., фіксує три платівки фірми «Одеон» із записами, інших як у «Парлофоні», еміграційних

---

¹⁶ *Ogólny spis płyt*. B. Rudzki. Warszawa [без року видання, 1935?]. У каталозі надруковано цінник на платівки різних фірм, і так платівки Одеону діаграмою 25 см. із символом O.Z., коштували 4 злотих і були найдешевшими.

українсько-російських артистів, з популярним перед революцією репертуаром – хоровими обробками українських народних пісень у супроводі... балалайок! Скорочення О.З. означає, що записи зроблено у варшавській студії «Одео-ну», отже можна припускати, що виконавці К. Борисевич, Б. Каренін, хор і музиканти оркестру балалайок проживали тоді у Польщі (Варшаві).

Записи фірми «Parlophon»

Chór ukraiński pod dyrekcją D. Kotki

(Каталог *Parlophon*, Варшава 1931, стор. 26).

44036

Широкий луг.

(Роздольський)¹⁷.

Ой пушу я кониченька.

(Лисенко).

44037

Закувала та сива зозуля.

(Ніщинський).

Бурлака.

(Стеценко).

44038

Гандзя.

(Аранжування Д. Котка).

Ревуха.

(Лисенко)¹⁸.

¹⁷ У списку *З репертуару хорів Д. Котка 1920-30-х років*, що надрукований у збірнику *Дмитро Котко та його хори* (стор. 310-311), такого твору немає.

¹⁸ У списку *З репертуару хорів Д. Котка 1920-30-х років*, такого твору немає.

44039

Журавлі.

Порометей.

(Гайворонський)¹⁹.

(Стеценко).

44040

Ой у полі три криниченьки.

Закувала та сива зозуля.

(Виконує

Дубянський²⁰).

(Ніщинський).

М. Ardatti – śpiew ukraiński

(Каталог *Parlophon*, Варшава 1931, стор. 38)

44223

Місяцю ясний.

Скажи мені правду. Дует М. Ардатті і Д. Любавський

(авторів пісні не подано).

(Артемовський).

44224

Минули літа молодії.

Тишина. Виконує Д. Любавський (Кашеваров,
слова Д. Любавського).

(П. Сениця,
слова Шевченка).

44225

Степ. Українська пісня.

Де ти бродиш моя доле. Виконують М. Ардатті та
Д. Любавський.

(Степовий,
слова М. Чернявського).

(Кропивницький).

¹⁹ У списку *З репертуару хорів Д. Котка 1920-30-х років*, такого твору немає.

²⁰ У *Іменному покажчику до збірника Дмитро Котко та його хори*, такого прізвиська немає.

(Parlophon, Варшава 1931, стор. 39; *Spis płyt Parlophon*, Варшава 1932, стор. 34)

44226

Поля. Пісню соло виконує Ардатті (Степовий,
слова Кониського).

Коли розлучаються двоє.

Виконують М. Ардатті та Д. Любавський.
(Лисенко, слова Шевченка).

44227

Молись. (Віллямов, слова Шевченка).
Гетьмани. (М. Лисенко, слова Т.
Шевченка).

Записи фірми «Odeon»

Chór ukraiński pod dyрекcją D. Kotka

На основі вкладки зі світлинами: *Дмитро Котко та його хори*. Статті, рецензії, спогади, документи. Упор. Степан Стельмашук. Дрогобич 2000. С. XXII-XXIII.

Числа обох платівок «Одеону» і числа їх матриць подав мені пан Степан Стельмашук (1925-2011), у листі з 14 серпня 2008 р. Він теж уточнив прізвище автора пісні *W górach huczq gromy (В горах грім гуде)*, на наклейці надруковано *tuz. Kuleszy*, а насправді це твір Філарета Колесси²¹.

²¹ Це пісня Осипа Маковея на лемківську мелодію «В горах грім гуде» в гармонізації Філарета Колесси (а не *Kuleszy*), – з листа С. Стельмашука. Про наше листування у цій справі див. у книжці: Степан Стельмашук, *У світі звуків і слова*. Львів 2009. С. 97-98.

Wo. 561.

Kołysanka (Колискова пісня). Шуберт. O. 236038 a.
Серенада. Лисенко. O. 236038 b.

Wo. 563.

W górach huczą gromy (В гóрах грім гуде).
Ф. Колесса, слова Маковея. O. 236040 a.
Pieśń o strasznym sądzie (Кант про Страшний Суд).
Обробка. Д. Котка. O. 236040 b.

Różne Chóry. Piosenki ukraińskie

Ogólny spis płyt. B. Rudzki. Warszawa [без року видання, 1935?]. Стор. 116.

O.Z. 1814

Ой, що ж то за шум.

Гречаники.

Виконавці К. Борисевич, Каренін з супроводом хору й балалайок.

O.Z. 1815

Дівка в сінях стояла. Б. Каренін з супроводом хору та оркестру балалайок.

Nie wsprominaj tego dnia. В. Шумський – соло з супроводом фортепіано.

O.Z. 1816

В'язанка українських пісень. Ч. I та II. (Давидовський).

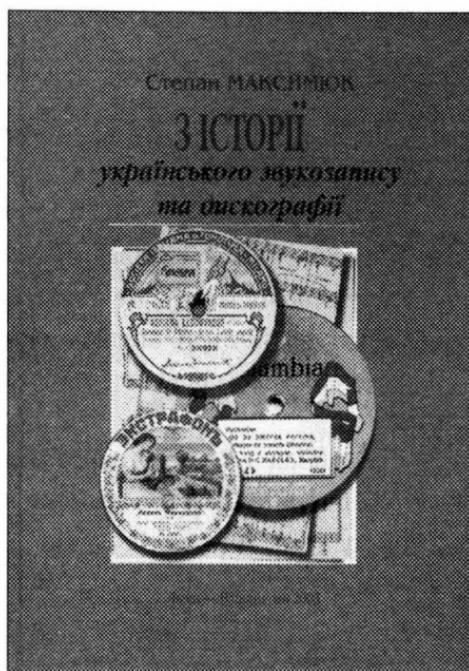
*

У 1988 р. Німецька національна бібліотека у Франкфурті на Майні, опублікувала збірний каталог (дискографію) німецьких звукозаписних фірм: *Historische Tontrager im Deutschen Musikarchiv. Labelkatalog. Bd. 2. Beka, Columbia, Gloria, Homocord, Imperial, Kristall, Odeon, Parlophon, Vox.* Frankfurt am Main 1988. Чи є там відзначені записи «Одеону» і «Парлофону» українських виконавців, незнаю. Я пробував відшукати його у Польщі, але виявилось, що ані в Народовій бібліотеці у Варшаві, ані в Бібліотеці Ягеллонського університету цього каталогу немає.

Український звукозапис

Поява збірника статей Степана Максимюка *З історії українського звукозапису та дискографії* (Львів-Вашингтон 2003)*, є епохальною науковою та видавничою подією в українській музикології. Це не парадокс ані припадок, що перша в українській музикології праця про звукозапис вийшла з-під пера українського науковця-емігранта із США.

* Степан Максимюк, *З історії українського звукозапису та дискографії*. Видавництво Українського Католицького Університету. Національна Академія Наук України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Серія «Історія української музики». Випуск 12: Дослідження. Львів-Вашингтон 2003. 285 с.

Примірник книжки підписав мені сам шановний Автор на презентації 15 липня 2004 р. у стильових і елегантних приміщеннях камерного Музею Соломії Крушельницької у Львові. У книжці зібрано 24 статті опубліковані автором від 1964 р. до 2002 р., та 6 статей і матеріалів, які друкуються вперше. Щоб наочно переконатися про фаховість й глибину знань автора варто назвати хоч би три, дуже вичерпно написані дискографічні дослідження *Соломія Крушельницька та її фонографічна спадщина* (стор. 25-42), *«Ще не вмерла Україна» у звукозаписах* (стор. 140-150), *Дискографія творів Дмитра Бортнянського (1902-2002)* (стор. 216-230). У вступні до книжки Роман Савицький цитуючи самого автора, розкриває джерело його знань:

Тривалий час колекціоную українські платівки та звукозаписи. У моїй колекції-архіві є понад 2000 старих короткограйних платівок в 78 об./хв. Та близько 2500 довгограйних платівок швидкістю 45 та 33 об./хв від 1900 року і до найновіших. [...] На платівках записано народні та популярні пісні, опери, класичні, релігійні, інструментальні й хорові твори, поезію, прозу, гумор та інше.

У колекції є ще понад п'ять сотень магнітних стрічок на катушках і касетах із записами українських концертів, конференцій, доповідей, інтерв'ю із політиками, поетами, істориками, літераторами, дисидентами, заявами визначних українців та чужинців про Україну від початку 1960-их років і дотепер.

Прискіпливого читача (а до таких і себе зараховую) попереджую, що заголовок книжки Степана Максимюка тільки по-часті віддає їй зміст, бо ж у збірнику надто мало

статей, в яких мовиться про український звукозапис у точному розумінні того слова, тобто про «українські звукозаписні фірми, які виготовляли платівки на український ринок, або для українського слухача». Варто наголосити на цій методологічній невирішеності автора, бо ж так поправді українці в Україні до 1991 року не спромоглися на створення власної звукозаписної фірми. Хоча до революції на українських землях діяли звукозаписні фірми (напр. в Києві, Львові та Одесі), але вони не були українськими. До 1939 р. на українських землях поза СРСР також не було українських фірм, що було зумовлене, мабуть, браком відповідних фахівців та на загал низьким економічним рівнем українського населення в Польщі, Чехословаччині та Румунії, і що з тим в'яжеться, невеликою кількістю потенційних покупців-слухачів. У Радянському Союзі фонографічна промисловість була централізована, і, як правило, звукозаписні фірми діяли в Росії, напр. всесоюзна фірма «Мелодія» знаходилася у Москві а їй фабрика платівок під Ленінградом. Щоправда «Мелодія» мала у Києві свою студію, в якій записувалися українські виконавці, але це не міняло самого факту, що Українська РСР не мала власної, як тоді казали, «республіканської» фірми. Після розпаду СРСР у 1991 р., на базі київської студії всесоюдної «Мелодії» виникла перша в Україні українська звукозаписна фірма «Аудіо-Україна», яка встигла випустити всього кільканадцять аналогових, т.зв. «чорних» платівок, й через два роки з економічних причин закінчила свою діяльність. Старші любителі української естрадної музики мабуть зберігають у своїх колекціях платівку *Ми хлопці з Бандерштату* ансамблю «Брати Гадюкіни» («Аудіо-Україна». LPP 0040. 1992), – їх пісні були чудовим коментарем до щойно проголошеної незалежності.

Але «Аудіо-Україна» не була першою українською фірмою звукозапису. Степан Максимюк в оглядовій статті *Українські звукозаписи в Америці: Короткограйний період в 70-78 об./хв (1903-1960)* (стор. 200-205) подав нарис історії українського звукозапису, який свій початок мав у США, і саме ця стаття особливо привернула мою увагу. До другої світової війни українські виконавці записувалися в таких відомих американських фірмах як «Columbia», «Victor», «Odeon» та «Brunswick». Але вже на початку 50-х років, як пише С. Максимюк, з *приїздом нових емігрантів до Америки* виникли перші в історії українські фірми звукозапису (шановний автор чомусь цього факту не підкреслив?), що їх засновниками були українські книгарі. Почав цю справу Мирон Сурмач, власник книгарні «Сурма» в Нью-Йорку. Видавав він платівки під різними назвами: «Сурма» на жовтих етикетках, «Боян» на жовто-синіх етикетках та «Фортуна» на зелених етикетках. *Перші випуски цієї фірми були копіями советських українських записів довоєнного і безпосередньо повоєнного періодів. Пізніше зроблено записи багатьох україно-американських виконавців, переважно з найновішої еміграції* (стор. 202). Загальна кількість платівок випущених фірмою «Сурма» – біля 120. Другою фірмою, що діяла в Нью-Йорку, була «Арка», її засновниками були Ярослав Пастушенко та Роман Поритко, власники однойменної книгарні «Арка». Платівки тої фірми *відзначалися тим, що на них були музичні твори у виконанні виключно українських солістів і хорів, які перебували тоді в західному світі* (стор. 204). Етикетки на платівках фірми «Арка» були різного кольору і оформлення, залежно від серій, а кількість випущених платівок – понад сто. Третя відома фірма «Хвилі Дністра» діяла в Клівленді (штат Огайо), а їй власником був Василь Ільчишин.

Платівки цієї фірми мали сині етикетки, усіх випущених платівок – менше двадцяти. До речі, у книжці репродуковано кільканадцять кольорових етикеток різних фірм, які записували українських виконавців (напр. Соломію Крушельницьку, хор Олександра Кошиця) або український репертуар (музику Дмитра Бортнянського). У США і Канаді діяло тоді ще кілька менших фірм. Доповненням до цієї статті є *Список виконавців, які записували український репертуар у Сполучених Штатах Америки від 1912 до 2000 років* (стор. 206-215), у ньому представлено список прізвищ 76 співаків, 13 капел бандуристів, 14 бандуристів і кобзарів, 41 хорів, 16 вокальних квартетів й ансамблів, 31 естрадних ансамблів, 32 оркестри, 21 піяністів, 10 скрипалів тощо. С. Максимюк подав теж список 66 фірм, які виробляли українські платівки в Америці. Наше знання про український звукозапис у США та Канаді доповнюють рецензії: *Голкою по платівках* (стор. 67-71), що була надрукована 1968 р. у газеті «Свобода», в ній автор пише про стерео платівку відомого на північноамериканському континенті баса-баритона Андрія Добрянського, яку випустила в Канаді фірма «Echo Records». На платівці – чудовий репертуар легкого жанру відомого нам усім творця танцювальної і популярної музики Богдана Весоловського. Через рік з'явилася друга – *Голкою по платівках за 1969 рік* («Свобода»), в якій С. Максимюк рецензує платівки з релігійною музикою, записи солістів, хорів і оркестрів, дитячу музику та пише про копії советських платівок з українською музикою. Третю рецензію *Шедеври нашої популярної музики* («Новий Шлях» 1970), С. Максимюк присвятив виключно одній платівці – «Мрії» канадської фірми «Ехо», із записом пісень Богдана Весоловського (1915-1971). Композитор дебютував у 30-х роках в Гали-

чині, а по війні опинився у США, де продовжував писати пісні. Пісенну творчість Богдана Весоловського дбайливо зібрав і опублікував у трьох книжках львівський музикознавець Олександр Зелінський: *Прийде ще час...* (Пісні і танцювальні мелодії). Ч. I. Львів 2001, *Я знов тобі...* (Пісні і танцювальні мелодії). Ч. II. Львів 2002, *Усе моє життя*. Ч. III. Львів 2006. Мені залишився у пам'яті концерт гурту «Львівське ретро», в якого репертуарі були пісні Богдана Весоловського. Гурт цей під керівництвом Олександра Зелінського виступав у залі «Народного дому» в Перемишлі, здається, у 1990 році.

У Канаді вийшла ще інша платівка *«Верба» та інші мелодії Богдана Весоловського*, що її випустила у Монреалю фірма «Луґа Recording» (номери матриць T-54710 A, T-54711 B, етикетка жовтого кольору). Цю платівку привіз з Канади до Перемишля у 1978 році пан Андрій Чорний. Я позичав її, щоб послухати пісень до слів таких поетів як Володимир Сосюра, Олекса Слісаренко, Олександр Олесь, Микола Петренко та української поетеси з Польщі Ірини Рейт (на платівці записано 9 пісень та дві композиції для оркестру). До сьогодні пам'ятаю враження від пісні *Ти рвала ожину* до слів Володимира Сосюри, – буває, часом з дружиною наспівуємо її гарну мелодію. Цю платівку записали солісти Оксана Блюй, Антін Дербіш, Остап Гавалешка, Квартет «Верховина» під керівництвом Олени Глібович у складі Надія Лисанюк, Віра Івашко, Женья Котиш і Тамара Елдер. Диригент оркестру Джек Заза. Увагу привертало графічне оформлення конверта платівки відомого графіка Едварда Козака, яке відрізнялося від сірих й стандартних конвертів тодішніх радянських платівок. Голод на українську пісню, вільну від тавра радянської цензури, могли ми заспокоювати

тільки завдяки відвазі людей, що із заокеанських поїздок не боялися привозити таких заборонених владою записів. Згаданий вище пан Андрій Чорний привіз до Перемишля того ж 1978 р. ще іншу платівку *Співає чоловічий хор «Бурлака»*. Диригент: Степан Гумінілович. Випустила її у Торонті канадська фірма «Harmony Records» (HRS 1128). На платівці записано *12 пісень співаних або створених Першою Українською Дивізією УНА*. Пан Андрій ще в Канаді поклав її до конверта з платівки якогось американського ансамблю. Митникам у Варшаві не захотілося заглянути у середину і таким способом українці Перемишля швидко засвоїли цей репертуар й радо співали ці пісні на всяких товариських і сімейних сходинах, скрипляючи ними свій патріотичний дух (*Дивізіє, гей рідна мати, новітня Січ ти є для нас...*).

Про бурхливий розвиток сучасного українського в Україні звукозапису, здається ще ніхто не пробував писати якихось оглядів, це мабуть надто широке поле. Мені відомі (напевно не всі) записи класичної музики, – почасти традиційної, а про новинки української естради свіжу інформацію отримую завдяки рубриці «Майстерня рецензора» варшавської газети «Наше Слово».

Важливою справою для Степана Максимюка є ідея створення в Україні державного національного архіву звукозапису, який займався б колекціонуванням, реставрацією та каталогізацією всяких форм звукозапису. С. Максимюк є автором проекту такої інституції (вперше надрукований у 1994 р. в київському журналі «Родовід»). Чи така інституція вже діє в Україні – не знаю, напевно платівки колекціонує Відділ мистецтв Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, якому свого часу я подарував невелику (біля 20 штук) збірку платівок 78 оборотів на хвилину та-

ких фірм як «Odeon», «Brunswick» та «Syrena Elektro», – купив їх під кінець 70-х років у перемиського букініста.

Питання архіву звукозапису та каталогізації важливе й для українців у Польщі, адже українські виконавці мають тут у своєму доробку певну кількість звукозаписів, починаючи від першої платівки хору «Журавлі» випущеної у 1978 р. фірмою «Pronit» (Z-SX 733). Пам'ятаю, яке було піднесення серед української громади в Перемишлі, коли прийшла вістка, що платівка вже видана й можна скласти замовлення. Потім були платівки «Połoniny– pieśni Wojków i Łemków» («Poljazz» PSJ 163. Edycja specjalna), з піснями «Лемковини», «Ослав'ян» та «Сусідойок» й «Bandura – echa sterów Ukrainy» («Poljazz» PSJ 164. Edycja specjalna), з репертуаром ансамблю бандуристів з Гданська, ансамблю бандуристів «Бандура »з Перемишля та солістки Анни Сивицької-Хранюк. Коментарі до обох платівок написав Володимир Мокрий. Була ще цікава справа з виданням у США в 1980 р. фірмою «Хвилі Дністра» стереофонічного альбому «Журавлів» (CD-Album-44). Запис зроблений був у Польщі для фірми «Pronit» на першу платівку «Журавлів», але польська фірма випустила тільки одну платівку використавши половину записів, тож собі відомим способом магнітофонна копія з Варшави потрапила до Клівленд, де повністю була відтворена на двох платівках з етикетками синього кольору (номери матриць: 105002A; 105002B; 105002C; 105002D). Обкладинку до альбому запроектував Роман Глукко, коментар українською та англійською мовами написав видавець альбому Володимир Луців. Ці інформації зібрав я з примірників платівок, що є у колекції пана Андрія Чорного з Перемишля.

Врешті, з ініціативи Володимира Наконечного у середині 90-х рр. виникла перша у Польщі українська звукозапис-

на фірма «Кока», яка має у своєму каталозі кільканадцять компакт-дисків з естрадною і традиційною музикою (згадати б тільки два знамениті альбоми з репертуаром гучульської капели сім'ї Тафійчуків).

На кінець варто зауважити, що у Польщі недавно появилось монографічне дослідження: Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: Muzyka – Teatr – Film. T. 1: Muzyka mechaniczna – pierwsze czterdziestolecie. Polskie Wydawnictwo Naukowo-Encyklopedyczne* [Варшава 2007]¹. Книга, що нараховує майже 1000 сторінок друку повністю присвячена фонографічній спадщині варшавської фірми «Syrena Rekord», автор, крім історії фірми, помістив в ній теж каталоги звукозаписів, що для історика української музики має неабияке значення, адже у цій фірмі записувалися передвоєнні українські виконавці з Галичини та артисти із середовища унерівської еміграції. Каталог Т. Лерського поширює і уточнює деякі дані із статті С. Максимюка *Дискографія Шевченкіяни* (фрагмент: *Записи в інших країнах*. С. 115-116). І так *Заповіт* з музикою О. Кошиця («Syrena Elektro» ч. 9784) записаний хором під дир. Івана Сайка, Томаш Лерскі датує на грудень 1936 – січень 1937 рр.² *Гетьмани* з музикою Лисенка у записі того ж хору («Syrena Elektro» ч. 9784) – на жовтень 1933 р.³ *Реве та стогне* у записі хору «Бандура» («Syrena Elektro» ч. 9357) – на вересень 1934 р.⁴ *Тарасова ніч* у записі бандуриста Ми-

¹ Перше видання книги вийшло під заголовком: Tomasz Lerski, *Syrena Record – pierwsza polska wytwórnia fonograficzna 1904-1939*. Wydawnictwo Karin. New York-Warszawa 2004.

² Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: Muzyka – Teatr – Film. T. 1: Muzyka mechaniczna – pierwsze czterdziestolecie. Polskie Wydawnictwo Naukowo-Encyklopedyczne* [Варшава 2007]. С. 522.

³ Там само. С. 489.

⁴ Там само. С. 497.

хайла Теліги («Syrena Elektro» ч. 8229) – на липень-грудень 1934 р.⁵ Каталог С. Максимюка не враховує таких записів: *Рече та стогне Дніпр широкий* з музикою Лисенка та *Стоїть камінь над водою* з музикою Станіслава Обніського у виконанні Владзімежа Качмара (бас, був співаком Варшавської Опери), («Syrena Elektro» ч. 3794) – запис зроблено у січні-лютому 1932 р.⁶

Хотілось би, щоб збірник праць історика українського звукозапису і дискографії Степана Максимюка став поштовхом до практичних занять та інтелектуальних дій на нашій фонографічній ниві, тим більше, що саме у 2007 році минуло 120 років від появи першої платівки.

---

⁵ Там само. С. 435.

⁶ Там само. С. 331.

Листи Василя Витвицького до мене

Публіковані нижче листи Василя Витвицького є елементом мого листовного спілкування з «Еміграційною Трійцею» відомих діячів української культури і науки ХХ століття – поетом і літературознавцем Ігорем Качуровським¹, – мовознавцем Олексою Горбачем², та композитором і музикологом Василем Витвицьким. Листування моїх кореспондентів об'єднує чимало спільних моментів, але мабуть найважливішим є час їх написання – кінець 80-х – початок 90-х років: в Україні референдуми, людські ланцюги від Львова до Києва, «Рух», В'ячеслав Чорновіл, театр «Не журись», «Брати Гадюкіни», і... ми перед телевізорами в Польщі, Німеччині, Америці.

*

Василь Витвицький народився 16 жовтня 1905 р. в Коломиї, там же у 1922 р. закінчив українську гімназію. У 1925 р. записався на музикологічні студії Ягеллонського Університету в Кракові. Навчання закінчив у 1929 р. й приїхав до Перемишля, де почав працюва-

¹ *Листи Ігоря Качуровського до мене.* Український літературний провулок. Том 6/2006. Люблін 006. С. 182-185.

² *Листи професора Олекси Горбача до мене.* Український літературний провулок. Том 7/2007. Люблін 2007. С. 262-295.

ти як вчитель у місцевій філії Музичного інституту ім. М. Лисенка. В Перемишлі почав працюю над докторською дисертацією *Ruska pieśń solowa w II poł. XIX w. w Galicji*. Після захисту докторату у 1932 р. став директором перемиської філії Музичного інституту. 1937 р. переїхав до Львова, де проживав до літа 1944 р. У Львові працював як музичний редактор в Українському видавничому інституті, був активним членом Союзу Українських Професійних Музик, співпрацював з журналом «Українська Музика». В часі війни працював на львівському радіо як музичний редактор. 1944 р. емігрував до Баварії, а звідти переїхав до США. В Америці розгорнув широку музикознавчу та публіцистичну діяльність, написав дві монографії про життя і творчість українських композиторів Михайла Гайворонського та Максима Березовського. У видавництві «Сучасність» опублікував свої спогади *Музичними шляхами*. Був організатором концертів української музики, на яких виконувалися і його твори. Його симфонічний твір *Диптих* записав на платівці струнний оркестр Музичного інституту ім. М. Лисенка в Торонті. Помер 31 грудня 1999 р. в місті Самміті у США.

*

Моє листування з Василем Витвицьким стало можливе завдяки пані Ярославі Поповській (1914-1995), моїй сусідці із перемиського Засяння, яка була ученицею В. Витвицького у перемиській філії Музичного інституту ім. Миколи Лисенка. Я. Поповська передала мені адресу В. Витвицького, і так зав'язалося наше коротке знайомство. У мене збереглося вісім листів від В. Витвицького, тобто всі, які він до мене написав. Свого часу я їх подарував львівському

музикознавцеві Юрієві Ясіновському, який зробив дуже багато для популяризації наукової та композиторської спадщини Василя Витвицького в сучасній Україні. На початку 90-х років я навіть не думав, що доля дасть мені колись можливість видати друком частину наукового доробку Василя Витвицького³.

У листах від Василя Витвицького багато мовиться про платівки з українською музикою, якими ми себе обдаровували. У другому листі з 2 березня 1989 р. В. Витвицький інформує мене, що вислав каталог із записами українсько-канадської фірми Євшан (Yevschan). Зробив там зауваження, що *естрадних і танцювальних платівок і стрічок є дуже багато, зате інших менше*. У каталозі була дуже цікава для мене платівка *Ukrainian piano works* з творами Дмитра Бортнянського, Миколи Лисенка, Левка Ревуцького, Віктора Косенка та Андрія Штогаренка у виконанні Юліяни Осінчук (Yevschan YFP 1037, Orion OC-777). Я отримав її від самої піяністки з автографом на конверті: *Для пана Филиповича [!] на пам'ятку Юліяна Осінчук*⁴. Згодом у 1992 р. фірма Євшан опублікувала компакт-диск, мабуть, перший в історії фонографії, з творами сучасного українського композитора (йдеться про платівку *An Evening With Composer Myroslav Skoryk Live Concert in New York. Концерт творів композитора Мирослава Скорука*. Yevschan CDYFP 1087). На зламі 80-90-х років, я регулярно навідувався до Львова у пошуках контактів

---

³ Мова йде про публікацію докторської дисертації та інших матеріалів у книзі: Василь Витвицький. *Старогалицька сольна пісня XIX століття*. Вступ та упорядкування Володимир Пилипович. Перемишль 2004. Книжка вийшла як VI том серії «Перемиська бібліотека».

⁴ Цю платівку я подарував проф. Ясіновському до колекції звукозапису львівського УКУ.

з цікавими людьми, за книжками, пресою і... платівками, що їх вишукував по різних місцях. Пригадую, як заїхав до Новояворівська, де проживав мій друг Олексій Гордієнко, зайшов до місцевої крамниці із всяким крамом, де на окремішій полиці лежали «чорні» платівки. Серед них знайшов кільканадцять гарних записів з українською музикою. Дивувався, що на конвертах деяких платівок можна було знайти якісь штампи й записки. На платівці *Дирижуєт Степан Турчак* (И. Брамс. Симфонія № 1. Мелодія С10 14267 68) знайшов штамп такого змісту: *Київський універмаг «Україна». Уцінено № 10*. Поруч кульковою ручкою написано: *0,70* (мабуть копійок) і дата *05 3 1986 г.* (тобто рік). Потім дописано наступне «уцінення» *0,35* (мабуть копійок) і дату *20. 01. 88 г.* Платівка нашого земляка (Стефан Турчак народився 28. II 1939 р. у підперемиських Мацьковичах), провідного українського диригента 70-80 років, примандрувала із Києва до провінційного галицького містечка, де я став її покупцем. Подібні «уцінення» є на конвертах інших платівок з моєї радянської колекції, зокрема на конвертах з музикою самого Бориса Лятошинського: Квартет № 2, Тріо № 2 (Мелодія С10 06645 46) та Соната для скрипки та фортепіано. Тріо № 2 для скрипки, віолончелі та фортепіано (Мелодія С10 08059 60), які мають надруковану ціну *1 руб. 45 коп.*, їх уцінено на *1⁰⁰*, а згодом на *0. 40*. Ці дрібні факти наочно показують «дух розвиненого радянського суспільства» напередодні краху советської імперії. Проте виникає інша сумна констатація – пригадую собі статтю у варшавському двотижневику «Ruch Muzyczny» з поч. 90-х рр., в якій відомий музичний критик із Заходу закликав не позбуватися вінілових платівок (саме тоді світ почав завойовувати компакт-диск) бо не все, що записане на «вінілах», буде записане на сі-ді.

У випадку із західною музикою він помилявся, але з українською – ні!

Пригадується ще й такий факт: 7 грудня 1990 р. був я у Львові на концерті хору під дир. Романа Реваковича, який відбувся в костелі отців домініканів. На цьому концерті була відома співачка Марія Байко, я попросив у неї автографа на її недавно виданій платівці: *О, не забудь!* Українські романси (Мелодия С10 29041 003), яку саме цього ж дня купив у Львові. Коли готував до друку дисертацію Василя Витвицького, подумав, чи не варта було б цю музику перезаписати на компакт-диск і долучити до книжкової публікації докторату. Адже В. Витвицький аналізує пісенну творчість тих галицьких композиторів, чії пісні знайшлися на платівці Марії Байко. Так і сталося, цю «чорну» платівку перезаписав перемишлянин Павло Любович й виготовив 100 примірників компакт-дисків, що були долучені до частини накладу книжки В. Витвицького (з огляду на обмежені фонди, книжка вийшла накладом 300 примірників).

Платівки я купував назагал у двох примірниках, очевидно, якщо була така можливість, і деякі з них посилав В. Витвицькому. Крім двох платівок з музикою Івана Карабиця, послав йому ще подвійний альбом з фортепіанними творами Станіслава Людкевича у виконанні Марії Крушельницької та польську платівку з музикою Генрика М. Гурецького (про інші не пам'ятаю).

У листі з 26 травня 1989 р. Василь Витвицький писав, що: *До нас приходять вістки, що в Києві мають «реабілітувати» Б. Кудрика, З. Лиська, А. Рудницького та інших. Поживемо – побачимо.* Очевидно, що советське «реабілітування» мало б стосуватися також самого автора листа, адже він, подібно як Б. Кудрик, З. Лисько чи А. Руд-

ницький, зараховувався советською владою до «ворогів народу». З виникненням незалежної України питання советської «реабілітації» зняла сама історія.

У листі з 4 жовтня 1989 р. В. Витвицький відповів мені, що *Праці Ю. Ясіновського у мене є. Вони цінні і дуже со- лідно написані. Я, мабуть, пропонував Витвицькому, надіслати деякі праці Юрія Ясіновського, львівського музикознавця, мого довголітнього щирого друга, з яким я познайомився ще у 1985 році, і з яким єднає мене плід- на співпраця і підтримка у наших спільних зацікавлен- нях. Я довго старався роздобути виданий Ю. Ясіновським (з участю О. Дзьобана) каталог: *Нотолінійні рукописи XVI- XVIII ст.* (Львів 1979), бо українське бароко притягало мене – і притягає – у всіх своїх творчих виявах, це і при- вело мене до хати Юрія у Львові⁵. Я згодом передав Ю. Ясі- новському адресу В. Витвицького, чого наслідком стало повернення в Україну творчого і наукового надбання Ва- silica Витвицького.*

У листі з 27 січня 1990 р. знайшлася ось така заувага: *Книжки і платівки я одержав. Біда в тому, що під тепе- рішню пору не можу з них користати, тому і прошу Вас більше їх не висилати.* В. Витвицькому було тоді 85 років, він почав хворіти, хоч перед ним було ще 9 років життя. На листи відписувала дружина Василя Витвицького, пані Дарія, здається, що її рукою написаний останній лист В. Витвицького до мене із 30 червня 1990 р.

---

⁵ У кінці 80-х Юрко проживав у невеличкій кімнатці, що містилася на останньому поверсі кам'яниці у Ринку. Я ночував там кілька разів, але годинник на ратушній вежі бив кожне пів години і не давав мені за- снути. Подібних вражень зазнав там і Андрій Содомора, вони стали те- мою новелі *Vigilate!*, із його збірки львівських оповідань *Сльози речей* (Львів 2010).

У листі з 11 червня 1990 р. пан Василь подякував мені за листа з 8 травня: *Дуже цікава вістка про віднайдення точної дати і місця народження М. Вербицького. Досі було щодо цього багато плутанини. Історики української музики мали проблему з уточненням місця і дати народження композитора українського національного гимну. Загально вважалося, що місцем народження композитора було село Улюч, де його батько був парохом. Але на поч. 30-х років Зиновій Лисько у дослідженні *Піонери музичного мистецтва в Галичині* (книжкова публікація підготована Володимиром Сивохіпом, Львів 1994) поставив під сумнів таку інформацію, тому, що як сам писав: *Улюцькі метрики противляться цьому* (1 прим. С. 95). З. Лисько докладно їх простудіював і не знайшов жодної інформації про народження Михайла Вербицького. Зрештою, інформацію про народження М. Вербицького в Улючі повторив також сам В. Витвицький у докторській дисертації із 1932 р. Десь у березні 1990 р., до мене до Перемишля приїхав Юрій Ясіновський, і ми пішли до хати мого знайомого історика Здзіслава Будзинського (сьогодні проф. Ряшівського університету). Він проживав тоді у Перемишлі, працював у місцевому відділенні Польського Історичного Товариства й готував докторську дисертацію. Я знав, що він досліджує архівні матеріали греко-католицької Перемиської єпархії, які зберігалися у Державному Архіві у Перемишлі (архів містився тоді у будинку засянської церкви ОО. Василіян), і що має доступ до метрик. Ми попросили його, щоб він переглянув метрики Улюча. Через тиждень, З. Будзинський повідомив мене, що такої інформації він там не знайшов, але буде шукати у метриках інших, сусідніх парафій, бо могло так статися, що малого Михайла Вербицького могли охрестити у іншій церкві. Під кінець*

квітня, пан Здзіслав повідомив мене, що знайшов метрику народження Михайла Вербицького, і що він народився 4 березня 1815 р. у недалекому від Улюча селі Явірник Руський, де його батько був парохом. Ці дані опублікував Юрій Ясіновський у рухівській газеті «Заспів» (1990, ч. 5, червень-липень), а згодом надрукував у статті: Здзіслав Будзінський, *Де і коли народився композитор українського гимну?* Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної Асоціації Україністів. Вип. 2: бібліографія та джерела музикознавства. Львів 1993. С. 65-68.

У двох останніх листах, які написав до мене В. Витвицький, мовиться про його композиції, вислані на мою адресу для передачі Юрієві Ясіновському. Моїм завданням було перевозити ці посилки до Львова, бо ж радянська пошта не доручала таких посилок із Заходу адресатам в Україні. Ноти з музикою Василя Витвицького були потрібні львівським музикантам для проведення концерту складеного з творів українських еміграційних композиторів. Такий концерт відбувся у львівській філармонії у квітні 1991 р. і був організований львівським відділенням Спільки композиторів України. Недавно, два із надісланих тоді композитором творів В. Витвицького, видала друком Львівська Національна Музична Академія ім. М. Лисенка у Львові: у 2002 р. вийшов Струнний квартет В. Витвицького, музична редакція Орести Когут, з переднім словом Любомира Лехника, а в 2009 р., завдяки фінансовій підтримці Богдана Витвицького, сина композитора – «Пісня і Танець». Диптих для струнного оркестру. Відповідальний за випуск Юрій Ясіновський, редактор Артур Микитка, передмова Любомир Лехник. Молодіжна сюїта для скрипки, віолончелі та фортепіано; Диптих для струнних знайшлися на першій окремій платівці покійного мист-

ця: *Василь Витвицький. Камерно-інструментальна музика*, яку в 2006 р. випустила львівська Фундація «Андрей» у серії «Персоналія». Вип. 9. Вийшла вона завдяки фінансовій підтримці сина В. Витвицького Богдана і невістки Богданни, спонсорів і моєї публікації докторської дисертації В. Витвицького. Музичним редактором запису був Юрій Ясіновський, коментар написав Олександр Козаренко.

За порадою проф. Ю. Ясіновського, листи Василя Витвицького я передав на зберігання до Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. Василя Стефаника.

Г[лен] С[пей] 11 гр[удня] 1988

Шановний Пане Пилипович!

Дякую за листа і за книжку⁶. Вона пригадала мені давні часи моєї науки у п. Оттавової⁷. Була це в одній особі знаменита піаністка, така ж учителька і дуже приязна людина.

Окремо пересилаю Вам свої спогади про В. Барвінського⁸ і працю про композитора М. Березовського⁹.

Недавно я закінчив списувати свої спогади про передвоєнний музичний Львів, про свої студії в Ягайлонському Університеті, а далі про воєнні роки і врешті про емігра-

---

⁶ Мова йде про видання: Zofia Ottawa-Rogalska, *Lwy spod ratusza słuchają muzyki*. Wrocław 1987.

⁷ У книжці спогадів Зофії Оттави-Рогальської чимало місця присвячено Гелені Оттаві, у якої в 1930 р. коротко вчився Василь Витвицький. *Приготування відповідного матеріалу для іспиту з фортепіанової гри я одержав від відомої піаністки і вчительки Гелени Оттавової*. Див. В. Витвицький, *Музичними шляхами*. Спогади. Сучасність 1989. С. 50.

⁸ Спогади про Барвінського В. Витвицький опублікував у листопадовому числі журналу «Сучасність» за 1965 р. (*Василь Барвінський у моїх спогадах*. С. 5-35). Згодом вони вийшли окремою брошурою, яку і подарував мені В. Витвицький. У книзі спогадів *Музичними шляхами* В. Витвицький багато місця присвятив особі В. Барвінського.

⁹ Мова йде про монографічне дослідження: Василь Витвицький, *Максим Березовський*. Життя і творчість. Видавництво М. П. Коць. Джерзі Сіті 1974. 94 с. Друге видання приготував Ю. Ясіновський з передмовою Л. Кияновської вийшло у Львові 1995 р.

ційні переїзди. Книжка повинна з'явитися з початком наступного року¹⁰.

З Різдвом Христовим і Новим Роком,
бажаю Вам всього кращого

Василь Витвицький

*

Лист написаний рукою Василя Витвицького.

---

¹⁰ Мова йде про видання: *Музичними шляхами*. Спогади. Сучасність 1989. 215 с. У спогадах В. Витвицького знайшовся теж окремий розділ про Перемишль (стор. 45-51), в якій автор описав свою працю у перемиській філії Музичного інституту ім. М. Лисенка в роках 1929-1937. Згодом фрагменти спогадів (розділи про Краків і Перемишль), я передрукував у книжковій публікації докторату Василя Витвицького *Старогалицька сольна пісня XIX століття*. «Перемиська бібліотека». Том VI. Перемишль 2004. С. 123-138.

Г[лен] С[пей] 2 бер[езня] 1989

Вельмишановний Пане!

Дякую за листа і статті. Особливо цікавий «Рух Музичний», який рідко коли попадає в наші руки¹¹. Фото з 1930-х років замітне тим, що там мирно і згідливо сидять поруч львівські музики усіх трьох національностей¹².

Згадуєте про бібліографічні праці в ділянці грамофонних та інших записів¹³. Тут дехто цікавиться цією справою, але не в загальному пляні, а тематичному (напр. записи творів М. Лисенка¹⁴). Пересилаю тут купецький каталог на рік 1989¹⁵. Як побачите, естрадних і танцювальних платівок і стрічок є дуже багато, зате інших менше.

З пошаною і привітом

В. Витвицький

---

¹¹ Мова йде про варшавський тижневик «Ruch Muzyczny». Я довгі роки купував цей журнал, вишукуючи у ньому хоч би крихітки інформації про українську музику. Кільканадцять річників цього журналу (з другої половини 80-х та першої 90-х рр.) я подарував бібліотеці Львівської консерваторії.

¹² Якщо добре пригадую, то «Ruch Muzyczny» надрукував статтю про музичне життя передвоєнного Львова, де на спільній фотографії були Адам Солтис, Василь Барвінський і Юзеф Кофлер.

¹³ Я просив В. Витвицького про інформації, чи хтось з українців на Заході займається українською дискографією.

¹⁴ В. Витвицький, так мені здається, мав на увазі Романа Савицького (молодшого).

¹⁵ Мова йде про каталог українсько-канадської фонографічної фірми Євшан.

*

Лист написаний рукою Василя Витвицького.

Г[лен] С[пей] 26 травня 1989

Шановний Пане Володимире!

Листа від Вас одержав, прийшли також платівки. Дякую. Для мене особливо цікаві «Київські фрески» Карабиця¹⁶. Він дуже оригінальний композитор.

Січневе число київської «Музики»¹⁷ дійсно вартісне і доволі відкрито написано. Часами думаю, що статті та інші матеріали цього журналу могли б бути цікавішими. Велика шкода, що він появляється тільки раз на два місяці¹⁸.

Книжка моїх спогадів ще не вийшла з друку. Тільки як появиться, перешлю Вам.

Тепер висилаю Вам платівку, що її награла струнна оркестра Укр. Муз. Інституту в Торонто під керівництвом

---

¹⁶ Іван Карабиць (нар. 17. I 1945 – пом. 20. I 2002), – український композитор і диригент. У 1971 р. закінчив Київську консерваторію, клас композиції Бориса Лятошинського та Мирослава Скорика. Я вислав В. Витвицькому аналоговий альбом з двох платівок І. Карабиця: *Киевские фрески*. Ораторія. Слова Т. Шевченко, П. Тычины, М. Рьльського, Б. Олійняка, И. Драча, народные. Мелодия С10 27045 003. 1988. Запис 1986 р.

¹⁷ Журнал «Музыка», орган Спілки композиторів України, заснований у 1970 р., до поч. 90-х років виходив як двомісячник, потім з різною періодичністю. Перестав виходити кілька років тому.

¹⁸ В. Витвицький написав статтю «Музыка» – *нареши!*, опубліковану в журналі «Сучасність» (1970. Ч. 5. С. 56-59), про вихід у січні 1970 р. першого числа двомісячника «Музыка». Стаття передрукована у збірнику В. Витвицький, *Музикознавчі праці. Публіцистика*. Упор. Любомир Лехник. Львів 2003. С. 178-180. Постійно цікавився публікаціями цього журналу, див його статті: *По сторінках київської «Музики»* («Сучасність» 1966, квітень), *Сто випусків київської «Музики»* («Свобода» 1987, 20 березня).

Івана Ковалева¹⁹. Там є мій «Диптих» (Пісня і Танець)²⁰, крім того твори М. Лисенка, Жанни Колодуб і Кв. Портера²¹. Як на шкільну оркестру, то виконання задовільне.

Рівночасно посилаю Вам ноти своєї «Сюїти» написаної для молодих виконавців (скрипка, віолончеля і фортепія)²². Її грали тут кілька разів у Торонто, Детройті і Нью Йорку.

В Америці виступають тепер скрипаль Криса²³ і піяніст Слободяник. Знову ж Стеф. Павлишин²⁴ приїхала сюди з метою збирання матеріялів до праці про В. Барвінського.

Маю багато роботи з Енциклопедією Українознавства. Українська вже закінчена²⁵, але англійської появилося тільки два томи, зате три ще тільки опрацьовуються.

---

¹⁹ Мова йде про аналогову платівку *Ukrainian Chamber Music*. World Premiere Recording. Lysenko Music Institute String Orchestra. Ivan Kowaliw, Conductor. ACR-4077. Іван Ковалів (нар. 1916 р.), – диригент, скрипаль і педагог. Директор Українського Музичного Інституту ім. М. Лисенка в Торонті. Згодом цю платівку я подарував проф. Ясіновському до колекції звукозапису львівського УКУ.

²⁰ Твір написаний на поч. 40-х рр. у Львові, критики вважають його найважливішим у, назагал, невеликому доробку композитора.

²¹ На платівці, крім *Диптиху* В. Витвицького, записано *Українську сюїту* М. Лисенка, *Симфоніету* Жанни Колодуб (нар. 1930 р.), та *Українську сюїту* американського композитора Квінсі Портера (1897-1966).

²² Згадані ноти я подарував моєму львівському другові Юрієві Ясіновському, на той час доцентом Львівської консерваторії.

²³ Олег Криса (нар. 1. VI 1942 р. в селі Малі Ухави на Грубешівщині), – визначний український скрипаль і педагог. Закінчив Московську консерваторію. З 1988 р. професор Українського музичного інституту в США.

²⁴ Стефанія Павлишин (нар. 20. V 1930), – український музикознавець. Закінчила Львівську консерваторію. З 1983 р. професор. Автор ряду праць з історії української та світової музики. Книжка С. Павлишин про Василя Барвінського вийшла у Києві 1990 р. у серії *Портрети українських композиторів*.

²⁵ Одинадцятитомна Енциклопедія Українознавства під ред. Володимира Кубійовича видавалася друком у роках 1955-1984. Репринтне перевидання вийшло у Львові (1993-2001). У післяслові до 10-го тому названо прізвища авторів статей з музики: В. Витвицький, З. Лисько, А. Рудницький, Р. Савицький.

Це видання заплановане на велику скалю: 1-ий том має понад 900 сторін великого формату, 2-ий понад 700²⁶.

До нас приходять вістки, що в Києві мають «реабілітувати»²⁷ Б. Кудрика²⁸, З. Лиська²⁹, А. Рудницького³⁰ та інших. Поживемо – побачимо.

²⁶ П'ятитомна Encyclopedia of Ukraine вийшла у Торонто в роках 1985-1993 за ред. Володимира Кубійовича та Данила Гузара-Струка. Участь Василя Витвицького у томах I-II значиться як Consulting Editors, у томах III-V як Contributions.

²⁷ Реабілітація, заходи для поновлення доброго імені жертв сталінського терору як після їх смерті, так і за життя, цит. за Енциклопедія Українознавства. Т. 7. С. 2473. Сама «реабілітація» в ССРСР мала переважно моральний характер й дозволяла в обмеженій формі пропагувати творчість репресованих композиторів та музикознавців. Чи названі у листі композитори були «реабілітовані» – не знаю.

²⁸ Борис Кудрик (нар. 10. VI 1897 – пом. 29. III 1952), – український композитор, музикознавець і педагог. Помер на засланні. Автор першої в українському музикознавстві праці: *Огляд історії української церковної музики* (Львів 1937, перевид. Ю. Ясіновський, Львів 1995), що була підготована в Інституті церковної музики Львівської Богословської Академії, якої викладачем був Б. Кудрик. У 1934 р. захистив він докторську дисертацію *Historia muzyki ukraińskiej w Galicji w epoce 1829-1873*, яку опублікував я спільно з проф. Юрієм Ясіновським (Borys Kudryk, *Dzieje ukraińskiej muzyki w Galicji w latach 1829-1873*. Przemyśl 2001). Вперше після війни читачі в Україні змогли дізнатися про Б. Кудрика із статті В. Витвицького, *Життєвий шлях Бориса Кудрика*. Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної Асоціації Україністів. Вип. 2: бібліографія та джерела музикознавства. Львів 1993. С.68-74. Редактором Бюлетеня був Юрій Ясіновський.

²⁹ Зиновій Лисько (нар. 11. XI 1895 – пом. 3. VI 1969), – український композитор, музикознавець і педагог. Ініціатор і головний редактор журналу «Українська музика», що виходив друком у Стрию а потім у Львові (1937-1939 рр.). Автор джерелознавчого дослідження *Піонери музичного мистецтва в Галичині* (книжкове видання, Львів-Нью-Йорк 1994). Після війни на еміграції у США, де й помер. Уклав одинадцятитомну антологію *Українські Народні Мелодії* (1964-1997), томи 1-6 вийшли друком у США, томи 7-11 в Канаді.

³⁰ Антін Рудницький (нар. 7. II 1902 – пом. 30. X 1975), – українських композитор, диригент, п'яніст і музикознавець. З 1938 р. жив у США. Автор книги *Українська музика. Історично-критичний огляд*. Мюнхен 1963.

З привітом

В. Витвицький

*

Лист написаний на машинці й підписаний рукою Василя Витвицького.

Йї вихід став приводом до різкої критики з боку офіційного советського музикознавства.

Г[лен] С[пей] 4 жовтня 1989

Шановний Пане Володими́ре!

Хочу повідомити Вас, що Ваш лист прийшов, а одночасно прийшли платівки. Дякую. Мені особливо подобався Карабиця *Концерт для оркестри*³¹.

Праці Ю. Ясиновського у мене є. Вони цінні і дуже солідно написані.

Справи для мене не дуже цікаві. Маю тепер багато діла з лікарями і то одночасно аж з трьома. А Ви знаєте, що від них краще триматися здалека.

Як дійдуть до Вас мої спогади, прошу дати знати³².

З привітом

Василь В.

П.С. Я вислав 25 дол. щоби покрити частину Ваших коштів.

ВВ.

*

Лист написаний рукою Василя Витвицького.

³¹ Мова йде про аналогову платівку: Иван Карабиц. *Заклинание огня. Концертино для девяти исполнителей. Концерт для оркестра*. Мелодия С10 20853 007. 1984. Записи 1980, 1983 рр.

³² В. Витвицький надіслав мені свою книжку *Музичними шляхами*. Спогади. (Сучасність 1989) з дарчим підписом такого змісту: *Шановному П. Вол. Пилиповичеві. В. Витвицький. Г[лен] С[пей] 12 вер[есня]. 1989.*

Г[лен] С[пей] 6 листоп[ада] 1989

Шановний Пане Володимире!

Дякую за листа з 15 Хц.р. Згадуєте про потребу польсько-українського зближення. Цим питанням я цікавився здавна і не раз виступав публічно³³. В добі, коли у світі зростає тенденція до інтернаціоналізму «з людським обличчям», союз польсько-український може стати початком цілої федерації народів на європейському сході.

Думка про видання моїх важливіших праць і статей в одному томі була в мене давніше... За щоденними зайняттями і клопотами цього не вдалося зреалізувати³⁴. Згадаю, що того роду книжка з працями А. Рудницького появилася 1980 року в Нью Йорку («Про музику і музик», сторін 336)³⁵.

---

³³ Тут варто згадати статті В. Витвицького надруковані у журналі «Сучасність»: *Польська новітня музика* (квітень 1972); у паризькій «Культурі»: *Muzyka i polityka* (серпень 1976), *Stulecie S. Ludkiewicza* (вересень 1979); у чикагівському «Українському житті»: *Польсько-українські взаємини* (1 квітня 1978). Вони передруковані у львівських виданнях праць В. Витвицького, збірниках: *За океаном* (1996) та *Музикознавчі праці. Публіцистика* (2003).

³⁴ За життя В. Витвицького у Львові вийшла невелика публікація: *За океаном*. Збірник статей. Львів 1996. 132 стор. Ред. Ю. Ясіновський. Автор зібрав у ній більшість статей надрукованих на еміграції. Вступну статтю *Василь Витвицький – музикознавець* написала Мар'яна Зубеляк. У збірнику знайшлася теж *Бібліографія наукових праць і публікацій Василя Витвицького*, яка нараховує 243 позиції.

³⁵ До згаданої книжки зібраних статей А. Рудницького, Василь Витвицький написав вступну статтю: *Антін Рудницький – музичний критик і музикознавець*. С. 7-11. Стаття передрукована у збірнику В. Витвицький, *Музикознавчі праці. Публіцистика*. Упор. Любомир Лехник. Львів 2003. С. 215-216.

Чув я, що в програмі цьогорічної варшавської осени були твори українських композиторів. Можу з полегшою сказати: НАРЕШТІ. На цю тему я писав не раз, жартуючи, що дорога з Києва до Варшави дальша і трудніша, ніж з Нью Йорку.

Пересилаю карточку з виправленням помилок і рецензію з тижневика «Українські Вісті», що появляється в Детройті³⁶.

З щирим привітом
Василь Витвицький

*

Лист написаний на машинці й підписаний рукою Василя Витвицького.

---

³⁶ Мова йде про рецензію: В. Сварог, *Життя, подаровані нашій музиці*. «Українські Вісті» 1989, 1 жовтня. Цю рецензію я передав до Львова Юрієві Ясіновському.

Глен Спей, 27 січня 1990

Шановний Пане!

Книжки і платівки я одержав. Біда в тому, що під теперішню пору не можу з них користати, тому і прошу Вас більше їх не висилати.

»Укр. Вісті« з рецензією на мої спогади мали дату 1 жовтня 1989 р.

Тут у Нью Йорку відбувся концерт скрипаля О. Криси, кажуть, що був дуже успішний.

З привітом

В. Витвицький

*

Лист написаний на машинці й підписаний рукою Василя Витвицького.

Глен Спей, 11 червня 1990

Шановний Пане Володимире!

Дякую за листа з 8 травня. Дуже цікава вістка про віднайдження точної дати і місця народження М. Вербицького. Досі було щодо цього багато плутанини.

Тому деякий час я вислав на Вашу адресу дві мої праці (*М. Гайворонський і М. Березовський*³⁷). Прошу передайте ці книжки п. Ясіновському. Він писав до мене про пляни влаштування концертів у Львові і Коломиї³⁸. У зв'язку з цим просив переслати нотний матеріал. Після виготовлення відповідних копій перешлю їх на Вашу адресу з проханням передати п. Я. У цій посилці будуть: партитура «Диптиха», Сюїта для скр., віолон., і фортепіяна, та Сонатіна і Укр. народні пісні для форт. на чотири руки. Разом з цим постараюся переслати для п. Ясіновського свою бібліографію доведена до 1990 р.³⁹

---

³⁷ Мова йде про монографії: *Михайло Гайворонський. Життя і творчість* (Нью-Йорк 1954) та *Максим Березовський. Життя і творчість* (Джерзі Ситі 1974). Обі публікації я передав Ю. Ясіновському, а він згодом перевидав їх у Львові – *Максим Березовський. Життя і творчість* (Львів 1995), *Михайло Гайворонський. Життя і творчість* (Львів 2001).

³⁸ Концерти з творами В. Витвицького відбулися 1991 р. у Львові та Коломиї.

³⁹ Цю бібліографію, дещо доповнену, надруковано у збірнику статей В. Витвицького *За океаном* (Львів 1996).

Відносно перевидання моїх спогадів у Львові я ще досі нічого певного не знаю⁴⁰.

З щирим привітом
В. Витвицький

*

Лист написаний на машинці й підписаний рукою Василя Витвицького.

---

⁴⁰ На жаль, спогади Витвицького поки що не були перевидані в Україні.

Глен Спей
30 червня 1990

Шановний Пане Пилипович!

Пересилаю на Вашу адресу:

1. Копія укр. нар. пісень на 4 руки.
2. Сонатіна (форт. на 4 руки).
3. Молодіжна Сюїта для скр. форт. і віолон.
4. Диптих для стр. орк.
(розписані ноти вислані до Львова).
5. бібліографія друкованих праць, статей і творів 1934-1990.
6. Автобіографія.
7. Програмки з деяких концертів.

Прошу передайте ці матеріали для коломийської музичної школи.

З привітом

В. Витвицький

*

Лист написаний рукою невідомої мені особи (мабуть п. Дарії, дружини В. Витвицького) й підписаний рукою Василя Витвицького.

Juliana Osinchuk,
Ukrainian piano works.
 Bortniansky-Lysenko-
 Kosenko-Revutsky-Shtoharenko.
 Yevshan Corporation 1985.
 YFP 1037. ORS 85484. Канада.

Ukrainian Chamber Music.

Lysenko, Wytwycyky, Kolodub, Porter.

L.M.I. String Orchestra.

Ivan Kowaliw, Conductor.

ACR-4077 1984. Канада.

Моє листування зі Степаном Максимюком

Читачам належить кілька основних даних про мого Шановного кореспондента – пана Степана Максимюка. Він народився 16 червня 1927 р. в Ужгороді (на той час Закарпаття перебувало у складі Чехословацької Республіки), в сім'ї політичних емігрантів з Галичини. Після війни опинився в таборах Ді-Пі в Міттенвальді у Німеччині, а у 1949 р. емігрував до Сполучених Штатів. У 1964 р. закінчив Американський університет у Вашингтоні на факультеті міжнародної служби і в ділянці міжнародних відносин та історії Східної Європи й Радянського Союзу. З 1955 до 1987 року працював як радіопродюсер на державній радіостанції «Голос Америки», яку пропри те, що була в ПНР заборонена, я часто мав можливість слухати.

Степан Максимюк є автором кількох десятків дискографічних статей і досліджень присвячених українській музиці та українським музикантам. Ці статті публікувалися здебільше в українській еміграційній пресі, а від 1991 року також в незалежній Україні. У 2003 р. заходом Видавництва Українського Католицького Університету у Львові, з'явився друком

збірник праць С. Максимюка *З історії українського звукозапису та дискографії*, в якому зібрано 30 статей та різні матеріали про його колекціонерську і звукозаписну ді-

яльність¹. У вступі до збірника, автор так пише про свої зацікавлення:

Тривалий час колекціоную українські платівки та звукозаписи. У моїй колекції-архіві є понад 2000 старих короткограйних платівок в 78 об./хв. Та близько 2500 довгограйних платівок швидкістю 45 та 33 об./хв від 1900 року і до найновіших. [...] На платівках записано народні та популярні пісні, опери, класичні, релігійні, інструментальні й хорові твори, поезію, прозу, гумор та інше.

У колекції є ще понад п'ять сотень магнітних стрічок на катушках і касетах із записами українських концертів, конференцій, доповідей, інтерв'ю із політиками, поетами, істориками, літераторами, дисидентами, заявами визначних українців та чужинців про Україну від початку 1960-их років і дотепер².

Появу збірника статей Степана Максимюка належить розцінювати як важливу наукову та видавничу подію в українській музикології, бо ж саме її вихід започатко-

---

¹ Степан Максимюк, *З історії українського звукозапису та дискографії*. Видавництво Українського Католицького Університету. Національна Академія Наук України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Серія «Історія української музики». Випуск 12: Дослідження. Львів-Вашингтон 2003. 285 с. Див. мій огляд цього видання: *На полях прочитаного*. «Наше Слово» (Варшава) ч. 42 (2620), 21 жовтня 2007; повна версія: *Український звукозапис*. «Musica Humana». Збірник наукових статей кафедри музичної медієвістики та україністики. Ч. 3. Збірник присвячено пам'яті Мирослава Антоновича. Львівська державна музична академія ім. М. Лисенка. Львів 2010. С. 177-181. Рецензія передрукована у цьому збірнику.

² С. Максимюк, *Прелюдія*. З історії українського звукозапису та дискографії. С. 9.

вує наукові дискографічні дослідження, – ділянку повністю занедбану в українській науці. Примірник книжки підписав мені сам автор на презентації у Львові 15 липня 2004 р. Вихід у світ збірника праць Степана Максимюка, а потім його презентація у Львові, на яку запросив мене проф. Юрій Ясіновський, дали мені можливість познайомитися особисто з паном Степаном. Книжка Максимюка усвідомила мені потребу проведення дискографічних досліджень – хай часткових – української звукозаписної спадщини артистів з Галичини та уенерівської еміграції міжвоєнного двадцятиліття. Стимулом до праці над тим питанням стала також гарно видана книга польського дискографа Томаша Лерського про варшавську звукозаписну фірму «Сирена Рекорд»³. Плодом мого листування з тими двома фахівцями стали дискографічні статті про українські записи варшавської фірми «Сирена Електро»⁴ та німецьких фірм «Парлофон» та «Одеон»⁵, що діяли у міжвоєнній Польщі і записували українських виконавців. Інформації і матеріали отримані від С. Максимюка використав я також у вступній статті до збірника з піснями

³ Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: Muzyka – Teatr – Film*. T. 1: *Muzyka mechaniczna – pierwsze czterdziestolecie*. Polskie Wydawnictwo Naukowo-Encyklopedyczne [Warszawa 2007].

⁴ *Галицькі музичні miscellanea, або мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-х рр.)*. «Musica Humana». Збірник наукових статей кафедри музичної медієвістики та україністики. Ч. 3. Збірник присвячено пам'яті Мирослава Антоновича. Львівська державна музична академія ім. М. Лисенка. Львів 2010. С. 151-164. Стаття передрукована у цьому збірнику.

⁵ Див. стаття: *Про фонографію і записи української музики на платівках німецьких фірм «Odeon» та «Parlophon» (30-ті роки)*, надрукована у цьому збірнику.

о. Михайла Вербицького⁶, про що з вдячністю там згадав. На жаль процес видання цілого проекту значно продовжився (крім збірника з факсиміле рукописів о. М. Вербицького, вийшов ще нотний зошит із тими ж творами⁷ і футляр для цілості⁸), так, що я не встиг своєчасно послати його Степанові Максимюку. Заключним елементом цілого проекту публікації пісень о. Михайла Вербицького, стала платівка записана львівським Вокальним ансамблем Калофопіа у травні 2010 року. Ця платівка дала початок новій видавничій ініціативі, яку назвав: *Фонографічний проєкті «Сян» Перемиського відділу Об'єднання українців у Польщі*.

Як читач сам зможе пересвідчитись, моє листування з паном Максимюком закінчилося у досить дивний спосіб, здається, що винуватцями стали тут поштові служби, десь поміж Перемишлем та Сільвер Спрінг, де проживав мій кореспондент. Подібні проблеми виникли теж на телефонному зв'язку Сільвер Спрінг з Перемишлем, хоч з фінансових причин я ніколи не пробував їх перевіряти. На мого листа від 12 жовтня 2008 р. я вже не отримав відповіді.

---

⁶ о. Михайло Вербицький. *Лідертафель – пісні для чоловічих квартетів (Млини, 1863-1869 pp.)*. Вступ та упорядкування Володимир Пилипович. «Перемиська бібліотека» Перемиського відділу об'єднання українців у Польщі. Том XII. Перемишль 2008. 72 с.

⁷ о. Михайло Вербицький, *Пісні для чоловічих квартетів*. До друку підготували Анна Поточна і Ярослав Вуйцік. Музична редакція Надія Балущька, Юрій Ясіновський. Транскрипція текстів пісень Володимир Пилипович. «Перемиська бібліотека» Перемиського відділу об'єднання українців у Польщі. Том XIII. Перемишль 2008. 88 с. На справді збірник вийшов друком у квітні 2009 р.

⁸ Футляр із заголовком: о. Михайло Вербицький. *Пісні для чоловічих квартетів*. Перемишль 2008, вийшов з друку щойно у жовтні 2009 р.

Листи Степана Максимюка надруковані машинкою на листовому папері із надруком у лівому верхньому куті такого змісту:

Stefan Maksymjuk
Степан Максимюк
Ukrainian Record Collector
709 Burnt Mills Ct.
Silver Spring, MD 20901

Біля адреси представлене зображення чорної платівки київської фірми Екстрафонъ, а під ним номер телефону і телефаксу.

Нижче публікую п'ять листів С. Максимюка, оригінали яких я подарував бібліотеці УКУ у Львові, та сім моїх до нього. Мої листи публікую із комп'ютерного запису. Маю надію, що публікація цього листування зацікавить потенційних дослідників українського звукозапису, які після виходу збірника праць Степана Максимюка мали б з'явитися в українотеренному музикознавстві.

Перемишль, 1 жовтня 2007 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Звертається до Вас Володимир Пилипович з Перемишля, ми познайомилися на презентації Вашої книжки у Львові в Музею С. Крушельницької 15 липня 2004 р. З цієї зустрічі маю цінну пам'ятку – з автографом Вашу книжку *До історії українського звукозапису*.

У серії видань «Перемиська бібліотека», яку від 2001 року видаю у Перемишлі (досі вийшло 11 томів), запланував опублікувати хорові пісні о. Михайла Вербицького на слова українських поетів – Івана Гушалевича, Володимира Шашкевича (Маркіянового сина), Володимира Стебельського та Павла Чубинського (*Ще не вмерла Україна*). Пісні були скомпоновані М. Вербицьким у 60-х роках ХІХ ст., і тільки деякі з них згодом були видані друком. Отже створюється шанс видати їх повністю за двома збереженими автографами композитора. Редактором музичним плянованої книжки буде проф. Ю. Ясіновський.

Деякі пісні були записані на платівках вокальними ансамблями у складі чоловічих квартетів, так як це передбачувала галицька традиція лідертафель середини ХІХ ст. У зв'язку з тим, маю до Вас таке прохання: чи могли б довідатися про прізвища членів ансамблю *Лемківський квартет*, який у 30-х роках ХХ ст. записав пісню *Мир*

вам брата для фірми «Brunswick», та подати точну дату запису.

Може ці інформації є у праці Річарда Спатсвуда *Ethnic music on records*⁹. Ці дані потрібні мені для написання вступної статті до плянованої публікації, у вступі хочу згадати про наявні звукозаписи пісень Вербицького, що були виконані у стилі лідертафель (чоловічого квартету).

Недавно у Польщі вийшла цінна монографія: Tomasz Lerski, *Syrena Record – pierwsza polska wytwórnia fonograficzna 1904-1939*. Wydawnictwo Karin. New York-Warszawa 2004¹⁰. Це майже 1000-сторінкова книга, в якій крім історії фірми, автор подав теж точний каталог звукозаписів, що для нас має неабияке значення, адже у цій фірмі записувалися передвоєнні українські виконавці. На жаль вона коштує досить великі гроші, то ж я не міг її собі придбати. Ви у своїй книжці згадуєте про виданий у Варшаві україномовний каталог фірми «Сирена Електро», якщо була б

⁹ Мова йде про фундаментальне семитомне дослідження американського дискографа Річарда Спатсвуда, див.: Richard Spottswood, *Ethnic music on Records: 1893 to 1942*. University of Illinois Press. Urbana 1990. Записам української музики присвячений другий том цього дослідження. Річард Спатсвуд є також видавцем двох компакт-дисків, на яких перезаписав музику українського народного скрипала Павла Гуменюка (нар. 1884 у Підволочиськах, – пом. 1965 у США): *Pawlo Humeniuk – King of the Ukrainian Fiddlers* (1993), *Ukrainian Village Music – Historic Recordings, 1928-1933* (1994). Р. Спатсвуд є теж автором статті: *Pawlo Humeniuk. A Ukrainian Fiddler in the New World. The background to a major figure in Eastern European music recorded in the United States*, надрукованої у журналі «Musical Traditions» № 10, весна 1992. У тих видавничих заходах допомагав йому Степан Максимюк.

¹⁰ Див. друге видання: Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: Muzyka – Teatr – Film*. Т. 1: *Muzyka mechaniczna – pierwsze czterdzieciolecie*. Polskie Wydawnictwo Naukowo-Encyklopedyczne [Warszawa 2007].

така можливість, дуже прошу зробити мені ксерокопію цього видання¹¹.

З пошаною до Вас – *Володимир Пилипович*

---

¹¹ Мова йде про: *Катальог українських кружків Сирена Електро*. [Львів 1938]. Каталог виданий *Nakładem T-wa "Syrena-Rekord S.A."* Warszawa, ul. *Chmielna 66*. З друкарні Вид. Спілки «Діло», Львів, Ринок 10. Друк має 16 сторінок. На обкладинці світлина з підписом *Іван Сайко арт. Театру М. Садовського*. Автором вступу до каталогу був Іван Охримович, диригент львівського хору «Сурма».

22. X. 2007

Шановний Пане Володимир!

Вашого листа із цікавим для мене проханням я недавно отримав і не на повних 100% маю для Вас відповідь. Вона представляється так:

1. Щодо запису пісні «Мир Вам браття», то вона записана в Нью-Йорку 21-го листопада 1928 р. Так стоїть в каталозі Спатсвуда. А тому, що цієї платівки в моїй колекції немає, то в мене є запис того самого квартету п'ять місяців перед тим, де є зазначені виконавці. Можна припускати, що це ті самі співаки, але 100%-ної певності мати не можна, бо в «Лемко-Рашен» або в «Карпейто-Рашен» квартетах були майже ті самі люди під керівництвом В. Гладика. Хто і коли виконував – важко сказати. Це можна бачити із платівок ОК 15098 з цієї самої сторінки каталога Спатсвуда, де т.зв. «Карпейто-Рашен» квартет, записаний півтори місяця пізніше (17 січня 1929 р.), називає інших виконавців¹². І тому, щоб з певністю на Ваше запитання відповісти, може тільки мій колега колекціонер і найавторитетніший знавець лемківських записів в Америці, Володимир Максимович, який тепер є в Україні. Зв'язавшись із ним

---

¹² У листі С. Максимюк вислав копію одинадцятій сторінки робочого варіанту другого тому праці Спатсвуда та копію наклейки платівки фірми «ОКех» із записом пісні *На чужині загигаю* у виконанні Русско-Лемковского Квартету.

на інтернеті, він відповісти на питання точно не зміг, бо платівки (ще не відомо чи він цю платівку має) та інші документальні дані є в його помешканні на Флориді, а додому він має повернутися аж в грудні.

2. Ваше прохання щодо каталога Сирени-Електро було мені найлегше виконати. Висилаю Вам тут копію. Думаю, що в монографії Т. Лерського можуть бути ще додаткові українські записи, бо маю деякі річні каталоги Сирени, де є зазначені інші українські записи, такі як гуцульської капели і театру із села Жабе. Ті записи в українському каталозі відсутні.

На цьому кінчатиму і шкодую, що для Вашої майбутньої цінної праці не можу дати дефінітивну відповідь на склад квартету виконаної пісні «Мир Вам браття». Але, якщо є ще нагода почекати десь до грудня, то є добра можливість, що Максимович ці прізвища може подати. Найкраще було б, щоб Ви дали мені Ваш домашний телефон і Вам зможу негайно після отримання інформації від Максимовича, відповісти.

З пошаною і щирим привітом
Степан Максимюк

Перемишль, 29 жовтня 2007 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Сердечно дякую Вам за листа, дякую за цінні для мене інформації та Ваше бажання допомогти у пошуках, – від серця Вам дякую!

Видання пісень о. М. Вербицького заплановане на середину 2008 р., то ж буду дуже вдячний, якщо пан Володимир Максимович до того часу схотів би якось мені допомогти.

Платівку з піснею *Мир вам братя*, я купив у Перемишлі під кінець 70-х років, і згодом подарував її до Бібліотеки ім. В. Стефаника у Львові. На жаль я не відписав всіх потрібних даних, запам'ятав тільки назву фірми, назву ансамблю та заголовок пісні. Очевидно, що я поспробую її відшукати у бібліотеці, але не знаю чи у Львові мають технічні можливості, щоб її перезаписати на сі-ді? Моїм бажанням бо є до запланованої публікації пісень о. М. Вербицького, доложити ще сі-ді із перезаписом деяких пісень із давніх платівок. Очевидно, що тут ще є питання, чи версія пісні *Мир вам братя* записана Русско-лемківським квітетом є композицією М. Вербицького, чи може іншого композитора напр. П. Леонтовича, це виясниться щойно після прослухання цього запису.

У каталозі «Сирени Електро» знайшов одну пісню М. Вербицького *Раз мотилька голубила* (№ 9232), що є у збір-

нику композитора який будемо публікувати. Слова цієї пісні написав Володимир Шашкевич. Тут маю прохання до Вас, якщо цього запису не віднайду у Львові, буду просити Вас зробити її перезапис на сі-ді для нашої публікації.

В найближчому часі постараюся також переглянути каталог Лерського, може знайду там ще інші записи пісень о. М. Вербицького.

З листом посилаю Вам мою рецензію на Вашу книжку, недавно опубліковану у варшавському тижневику «Наше Слово»¹³. Наголосив я у ній на потребі точної фіксації фонографічного доробку українських фірм в Америці та Канаді. Навряд чи в Україні знайдуться люди, які зможуть скласти в міру повний каталог тих записів. Це, мабуть, завдання, яке чекає на Вас!

З глибокою пошаною – *Володимир Пилипович*

---

¹³ В. Пилипович, *На полях прочитаного*. «Наше Слово» (Варшава) ч. 42 (2620), 21 жовтня 2007.

Перемишль, 17 грудня 2007 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Каталог українських записів фірми «Сирена Рекорд» виявився дуже цінний для дискографії творчості Миколи Лисенка та Станіслава Людкевича, яких, мабуть, ще не складено. У випадку С. Людкевича, це, здається, взагалі перші платівки з записом його композицій. Тут велика заслуга Івана Охримовича та хору «Сурма», які у 20-30 роках підтримували тісні творчі контакти із С. Людкевичем. Цікавим виявився вступ до каталогу, думаю, що це теж діло Охримовича, бо ж важко повірити, щоб авторами його були власники фірми. Я спочатку здивувався патосом цього тексту, але потім пригадав, що власниками фірми були польські євреї, тому, мабуть, зуміли вони відчувати наші культурні потреби та поєднати їх зі своїми інтересами¹⁴. Недавно, в *Календарі альманасі на 1943 рік Українського Видавництва (Краків-Львів)* знайшов некро-

---

¹⁴ Вступ до каталогу передрукований у моїй статті *Галицькі музичні miscellanea, або Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-х років)*. «Musica Humana». Збірник наукових статей кафедри музичної медієвістики та україністики. Ч. 3. Збірник присвячено пам'яті Мирослава Антоновича. Львівська державна музична академія ім. М. Лисенка. Львів 2010. С. 151-152. Стаття передрукована у цьому збірнику.

лог Івана Охримовича, він помер 6 травня 1942 р. у Львові, був директором банку¹⁵.

У попередньому листі не писав Вам, що моя рецензія на Вашу книжку надрукована у «Н.С.» зазнала значних скорочень у порівнянні із текстом, який я надіслав до редакції. Здається, що була надто довга? До речі газета надрукувала фотографію обкладинки з платівки *Верба*¹⁶, а фрагмент мого тексту, де мовиться про цю платівку – вирізала! На цю рецензію відгукнувся листом до мене пан Володимир Луців з Лондону¹⁷, посилаючи щойно видану в Україні платівку з його піснями.

Недавно проф. Юрій Ясіновський з УКУ запропонував мені ще раз надрукувати рецензію у повному вигляді в періодичу «Калофонія». Я вже передав йому замовлений текст рецензії, отже у 2008 р. вона мала б бути там надрукована¹⁸.

Для «Калофонії» написав теж невелике дослідження *Галицькі музичні miscellanea, або мала антологія тек-*

---

¹⁵ Біографічні дані про І. Охримовича (1894-1942) і його світлину опублікував у вище названій статті: С. 153.

¹⁶ Йдеться про записи пісень Богдана Весоловського (1915-1971). Композитор дебютував у 30-х роках в Галичині, а по війні опинився у США, де продовжував писати пісні. Згадану у листі платівку «*Верба та інші мелодії Богдана Весоловського*» випустила у Монреалю фірма Луга Recording.

¹⁷ Мова йде про відомого українського еміграційного співака у Великобританії. Володимир Луців був видавцем стереофонічного альбому «Журавлів» виданого у США в 1980 р. фірмою «Хвилі Дністра» (CD-Album-44). Запис зроблений був у Польщі для фірми «Rponit» на першу платівку «Журавлів», але польська фірма випустила тільки одну платівку використавши заледве половину записів. Магнітофонна копія цілого запису потрапила із Варшави до Клівленду, де повністю була відтворена на двох платівках.

¹⁸ Згаданий текст з'явився друком у 2010 р., див.: В. Пилипович, *Український звукозапис*. «Musica Humana». Ч. 3. Львів 2010. С. 177-181. Рецензія передрукована у цьому збірнику.

стів про записи української музики на платівках варшавської фірми *Syrena Rekord* (друга половина 30-х рр.)¹⁹. У статті використав український каталог «Сирени Електро» та каталог Лерського, якого друге видання появилось цього року: Tomasz M. Lerski, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: Muzyka – Teatr – Film. T. 1: Muzyka mechaniczna – pierwsze czterdziestolecie*. Polskie Wydawnictwo Naukowo-Encyklopedyczne [Варшава 2007]. Виявилось, що Лерські не включив чимало записів зафіксованих в українському каталозі, який зрештою не був йому доступний²⁰. Натомість каталог Лерського фіксує два записи на слова Т. Шевченка, яких не має у Вашому каталозі²¹: *Рече та стогне Дніпр широкий* з музикою Лисенка та *Стоїть камінь над водою* з музикою Станіслава Обніського у виконанні Владзімежа Качмара (бас, був співаком Варшавської Опері), («*Syrena Elektro*» ч. 3794) – запис зроблено у січні-лютому 1932 р. (стор. 331).

Як Вам писав, до збірника з піснями о. М. Вербицького, пляную додати всі, можливі до скопіювання, звукозаписи тих пісень. Їх перевидання може бути цінним матеріалом для майбутніх досліджень виконавської манери (стилю, конвенції) галицьких лідертафель, і яку ці виконавці могли успадкувати від старших вокальних колективів з кінця ХІХ – поч. ХХ ст. В тому пляні варто було б ще переглянути каталог Спатсвуда у пошуках за пісня-

¹⁹ Стаття опублікована у періодичу «*Musica Humana*». Ч. 3. Львів 2010. С. 151-164.

²⁰ Записи, яких не фіксує каталог Лерського відзначені у моїм каталозі, див.: *Галицькі музичні miscellanea, або Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-х років)*. «*Musica Humana*». Ч. 3. Львів 2010. С. 156-164.

²¹ Мова йде про дослідження С. Максимюка, *Дискографія Шевченкяни*. З історії українського звукозапису та дискографії. С. 102-117.

ми о. М. Вербицького. Американські фірми «Odeon» та «Columbia» у 20-30-х роках мали свої філії у Польщі і тут записували українських виконавців. Але я не маю доступу до їх каталогів. Цікавить мене теж, чи в Америці або в Канаді після II війни були видані платівки зі світськими піснями Вербицького. Якціо Ви зібрали б такі інформації, то я радо процитую їх у моєму вступі до книжки.

Маю ще одне запитання, чи Ви мали можливість спілкуватися з Романом Пашківським²², редактором львівського радіа за Польщі та окупації, він помер у Канаді. Мене цікавить його особа, може він залишив якісь спогади про свою працю у Львові. Буду дуже вдячний за всякі інформації.

З пошаною – *Володимир Пилипович*

---

²² Роман Пашківський (нар. 1898 р. у Борщеві - пом. 17 серпня 1971 р. в Монтреалі в Канаді), – редактор українських програм у львівському радіо.

22 лютого 2008

Шановний Пане Пилипович!

Намагаючись зв'язатися з Вами телефоном мені не вдалося, бо польський, автоматично записаний, голос каже, що не може з тим числом, яке Ви мені дали, допомогти. Тому, що це автоматичний запис, я не міг довідатися в чому справа²³.

Хотів тільки повідомити Вас, що по довгих шуканнях та перезаписних проблемах, я нарешті зміг виконати Ваше прохання. Висилаю тут малі диски із трьома записами²⁴. Один запис «Браття Слав'яни» Вас не цікавить, але колега на Флориді, який має ту платівку, переписав обі сторони. Отже Брансвік 59078 була записана 21 листопада 1928 р. в Нью-Йорку. Правдоподібно її виконавцями були: Анна Дрань, Єва Цюрик, А. Галькович та П. Попов (Чоловіків імена не міг знайти). Чому правдоподібно, а тому, що на етикетці – як бачите²⁵ – імен немає, але два місяці піз-

---

²³ Це досить дивна справа, бо ж у США проживає рідний брат моєї дружини, який дуже часто дзвонить до нас, хоч признає, що інколи важко добитися «вільної» лінії.

²⁴ Ці записи зберігаються у моїй фонотеці, я презентував їх в Інституті літургії УКУ у травні 2008 р. підчас презентації збірника: о. Михайло Вербицький. *Лідертафель – пісні для чоловічих квартетів (Млини, 1863-1869 рр.)*. Перемишль 2008.

²⁵ У листі знайшлися копії етикеток обох боків згаданої платівки.

ніше той квартет зробив інші записи і там я знайшов ті прізвища. Можна припустити, що це ті самі співаки.

Третій запис це «Раз мотилька голубила» із платівки «Сирена-Електро» ч.9232. запис досить поганий, бо голка по платівці колихається на боки. Видно, що це був фабричний брак штампування, бо на другій такій самій платівці результат той сам, бо маю їх дві. До цього посилаю Вам також копію цікавої статті з «Діла», в якій докладно говориться про проблеми запису та їх дата²⁶.

Як бачите, зробив усе, що Вам буде потрібно, хоч все це забрало трохи часу. Найбільше помогли мені в тому два колекціонери. Один це Стів Шапіро, а другий, це мій старий знайомий колекціонер лемківських записів, сам лемко Володимир Максимович, який мешкає тепер на Флориді, але кожного року їздить на Лемківщину та Україну. Казав мені, що можливо в цьому році Вас в Перемишлі відвідає.

Тепер до інших справ, про які згадуєте в останньому листі. Згадуєте фірми «Одеон» і «Колумбію», які нібито в 20-30-х роках записували в Польщі український репертуар. По перше, «Одеон» не була американська фірма і про її записну діяльність дуже мало знаю, а «Колум-

---

²⁶ Мова йде про середню копію інтерв'ю Іванни Приймової із Іваном Охримовичем – *Про українські грамофонові плити*, надруковане у «Ділі», ч. 116 із 6 травня 1934 р., і передруковане у моїй статті *Галицькі музичні miscellanea, або Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-их років)*. «Musica Humana». Ч. 3. С. 151-164. Степан Максимюк забув покласти її до листа і через день вислав другим листом з короткою ноткою:

Шановний Пане Володимир!

У вчорашньому листі я забув вложити статтю з львівського «Діла».

Бачу, що роки вже своє роблять!

Вітаю. С. Максимюк

бія», оскільки я знаю, таких записів у Польщі не робила. Слідів того я не зустрічав ні в старих платівках, ні в каталогах етнічних записів «Колумбії». Навпаки, українські записи зроблені в Америці, «Колумбія» перевидавала під зовсім іншими числами в Польщі, підтвердження чого я маю в численних копіях польських каталогів «Колумбії», виданих в Польщі.

Питаєте, чи є які небудь записи творів Вербицького на українських платівках, виданих тут і в Канаді. Припускаю, що є, але це великий труд перейти через всі платівки в моїй колекції, бо, каталоги²⁷ наших фірм були рідкістю крім «Арки». Також згадуєте²⁸ про Пашківського. Відповідь коротка – ні. Але у львівському радіо працює пані Онуфрів, яка дуже багато знає про це радіо. Коли будете у Львові, то відшукайте її.

На цьому буду кінчати в надії, що мій маленький труд додасть трохи матеріялу до Вашої цінної праці. Надіюся, що ми й далі будемо в контакті!

З правдивою пошаною і привітом
Степан Максимюк

---

²⁷ Автор помилково написав *каталогів*.

²⁸ Автор помилково написав *знайдуєте*.

Перемишль, 5 березня 2008 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Сердечно дякую Вам за Ваш «королівський» дар для мене – записи пісень М. Вербицького і інтерв'ю Іванни Приймової із Іваном Охримовичем. Обі прийшли в саму пору, бо книжка з піснями Вербицького вже змакетована і чекає на видання. Думаю, що поч. травня зможу її Вам вислати. Я теж встиг доповнити новими інформаціями і матеріалом статтю про галицькі музичні місцеляна для проф. Ясіновського. Інтерв'ю Іванни Приймової надзвичайно цікаве, бо є там цінні деталі про історію і процес тих записів, а при тому виявилось, що у Варшаві разом з хором був теж С. Людкевич!

Дякую Вам теж за всі інші інформації. Переглядаючи недавно річники львівського щоденника «Новий Час» із 30-х рр., знайшов некролог Тадея Купчинського, пісні в його обробці записані хором «Сурма» на платівках «Сирени» ч. 9223, 9224, 9227 і 9231. Ось, що про нього написано: народився в Оглядові у священицькій сім'ї, працював радником Скарбової палати у Львові, був композитором похоронних пісень і засновником хору «Сурма». Помер 10 травня 1938 р. («Новий Час» 1938, 12 травня. Ч. 101, С. 6.). На жаль не знаю дати його народження. У «Новому Часі» знайшов добрий десяток цікавих статей про радіо і реклам різних радіофонічних фірм, але не знайшов навіть найменшої про платівки.

Недавно писав до мене Томаш Лерські, автор великої публікації про «Сирену Рекорд», що у Варшаві була велика студія запису «Columbi», і що там записувалися українські виконавці. Каталог польських записів цієї фірми має п. Ян Загозда з Польського Радіо, Лерський обіцяв надіслати мені цей каталог²⁹. Попросив його також про передання для бібліотеки УКУ (для проф. Ясіновського) примірника каталогу «Сирени», тиждень тому він його туди передав. Може тим способом притягнемо увагу молодших музикознавців до справ дискографії.

Щодо фірми «Одеон» та її українських записів, то переглядаючи збірник *Дмитро Котко та його хори*. Статті, рецензії, спогади, документи (Упор. Степан Стельмащук. Дрогобич 2000), знайшов інформації про те, що цей хор записав кілька платівок для фірми «Одеон». У книжці є світлина етикет двох платівок:

стор. XXII: Odeon. Wo 56(2???) Śpiew ukr. “Kołysanka” muz. Schuberta wyk. chór ukraiński pod dyr. D. Kotka O. 236038 a. Wyrób Polski. (на звороті O. 236038 b – *Серенада* Лисенка);

стор. XXIII: Odeon. Wo 563 Śpiew ukr. “Pieśń o strasznym sądzie” aranż. D. Kotko wyk. chór ukraiński pod dyr. D. Kotka O. 236040 b. Wyrób Polski. (на звороті O. 236040 a. – *В горах грім гуде* Ф. Колесси).

Петро Медведик у статті про Дмитра Котка (*Дискографія*) опублікованій у дослідженні *Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника)*. ЗНТШ. Том ССXXXII. Праці Музикознавчої комісії (Львів 1996. С. 493), пише про 12 грамплатівок у виконанні чол. хору Д. Котка (1936), більшість з них – обробки: колядка “*Нова радість стала*”, щедрівка “*А в Єрусалимі*

²⁹ Лерський, на жаль, не надіслав обіцяних мені інформацій.

дзвони задзвонили” Г. Концевича, в’язанка “Стрілецьким шляхом”, “Журавлі” Л. Лепкого, “Прометей” (“Стоїть Кавказ...”) та ін. Але, як мені здається, ці дані потребують перевірки і уточнення.

З глибокою пошаною до Вас – Володимир Пилипович

Перемишль, 2 квітня 2008 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Після уважного порівняння запису пісні *Мир вам братя* Русско-лемковського квартету із нотним збірником М. Вербицького, де ця пісня є записана, виявилось, що це два різні твори. Цей, записаний на платівці, не належить Вербицькому, але іншому галицькому композиторові середини ХІХ ст. – Теодорові Леонтовичеві, родом теж з-під Перемишля. Тому, що залишилася нам тільки пісня записана хором «Сурма» для варшавської «Сирени-Рекорд», не має смислу видавати сі-ді з всього одною піснею.

В передмові до книжки, яку саме передав до друку, згадую про Вашу допомогу і публікую дані про платівку «Сирени» із репродукцією етикетки, за що у тексті Вам теж окремо дякую.

Переглядаючи уважно каталог українських записів «Сирени Рекорд», який отримав від Вас, зауважив, що при більшості платівок Ви позначили номери матриць – тобто ці платівки є у Вашій колекції. Тому пропоную Вам видання компакт-диску із перезаписами хору «Сурма» – всіх, які вдасться Вам знайти. По суті, сьогодні на 2 сі-ді можна б вкласти всі 57 творів записаних «Сурмою» на 26 платівках «Сирени-Рекорд». Основою була б Ваша колекція і Ви були б координатором цілого проєкту. Платівку можна б назвати напр. *Вибрані записи львівського хору «Сурма» із колек-*

ції *Степана Максимюка*. Я міг би написати інформацію про зміст платівки, а видали б ми її у Львові, може при допомозі УКУ та Андрія Ясіновського³⁰, яка Ваша думка? Очевидно, що треба нам подумати, звідки взяти спонсора на таке видання. Якщо була б Ваша згода, я буду розпитувати про кошти такого проекту.

Маю для Вас ще таку пропозицію, чи була б можливість передати для Львова, а точніше для Інституту Літургії, каталог Спатсвуда, так як це зробив Томаш Лерскі, його дар відзначений у інтернетному списку видань, які зберігаються в бібліотеці Інституту Літургії УКУ. Це був би гарний фундамент для дискографічних досліджень.

З пошаною до Вас – *Володимир Пилипович*

---

³⁰ Андрій Ясіновський був тоді директором Видавництва УКУ у Львові.

29 квітня 2008 р.

Шановний Пане Пилипович!

Вашого цікавого листа я отримав і постараюся на його відповісти, бо він має цікаві ідеї та пропозиції.

Прикро мені, що пісня «Мир вам браття» не була твором Воробкевича³¹, але Т. Леонтовича, про якого я не можу знайти жодних інформацій в наших діяспорних та советських джерелах. А хотілося б щось про його знати.

Тепер про записи «Сурми». Це дуже цікава і дуже добра ідея, яка мала б ще й історичну вартість. Справа тільки в тому, що це не так просто зреалізувати. По перше, це фонди. Друге – мені прийдеться переписати 36 пісень, які я маю в фонотеці. Зробити це я можу тільки на звичайній касетці, без жодних електронних виправлень – так, як на оригіналах, де не всі є в доброму стані. Іншої апаратури я не маю. А тому, що в мене ще й досить невідрадні особисті обставини, (дружина поважно хвора і я її 100-відсотково мушу доглядати) то такий перезапис міг би довше потривати, бо робив би я це доривочно, коли знайдеться для цього трохи часу.

А третє, що є дуже головне, то ці оригінальні записи треба було б електронно скорегувати та взагалі реставрувати. Не знаю, чи в самому Львові знайшлися б для цього

---

³¹ Мова йде очевидно про Михайла Вербицького.

можливості. Бо така професійна реставрація вимагає не тільки доброї та відповідної апаратури, але й спеціалістів, які добре розуміються на хоровій музиці, щоб відтворити менш-більш автентичне виконання.

І останнє, – це каталог Спатсвуда. Я до його потелефонував на Флориду порадившись, як дістати для Львова другий том із його 7-митомної праці, де є українські, польські та російські записи. Він мене не потішив сказавши, що його праця була видана ще в 1990-му році тиражем тільки в 500 примірників. Отже, вона давно вже стала в Америці раритетом. Дзвонив я ще до найвідоміших тут підприємств продажу старих платівок та дискографічної літератури і мені було сказано, що вони вже роками не мали цього каталога на продаж. Тим більше, майже неможливо купити тільки другий том, бо вони не розбивають цілість каталога.

Вчора я говорив з д-р. Ясіновським і запропонував йому таке: Перед віддачею до друку каталог, Спатсвуд, як добрий мій знайомий та співробітник, попросив мене зробити коректу українських записів, бо там – я йому сказав було дуже багато помилок в назвах пісень та їх транскрипції. Я йому це зробив, але для себе я все скопіював і воно в мене ще є. Тому я запропонував Ясіновському, що по можливості буду цей матеріал для його копіювати. Він писаний на машинці і його є десь понад сто сторінок. Я бачу, що це буде єдиний вихід із ситуації такий каталог у Львові мати³².

Щодо каталогів «Сирени-Електро», то колись давно я знайшов у бібліотеці оригінальні доривочні каталоги «Сирени», з яких я зробив копії тільки українських запи-

---

³² Цієї копії С. Максимюк, на жаль, не передав.

сів. Це були такі оригінали: серп-вер. 1929 р., грудень 1932, додаток 1934-35, груд. додаток 1936, та каталог крамниці Рудзика³³ у Варшаві. Думаю, що це все напевно є в повному каталозі Лерського.

На цьому кінчаю і буду чекати на Вашу відповідь.

З пошаною
Степан Максимюк

Я забув ще додати, що у мене є копії каталога польської «Колумбії» за квітень, травень, червень, липень, серпень і вересень за 1931-ий рік, разом 17 сторінок. Всі українські записи є копіями американської «Колумбії» серії Ф.

Вище вичислені записи «Сирени-Електро» мають 22 сторінки.

Думаю, що це вже все!

---

³³ С. Максимюк перекрутив прізвище, повинно бути Рудзького. Б. Рудзький був власником двох музичних крамниць у Варшаві, при вул. Маршалковській 146, та вул. Нови съвят 32. Публікував звукозаписні каталоги, в яких трапляються платівки з українським репертуаром.

Перемишль, 5 травня 2008 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Сердечно дякую Вам за гарного листа. Прошу передати Вашій дружині мої побажання швидко повернутися до здоров'я.

На початок подаю Вам коротку біографію Теодора (Богдана) Леонтовича. Він народився 1812 р. в Щуткові біля Любачева, в священничій сім'ї – пом. 30 листопада 1886 р. у Львові. Поет, публіцист і композитор. Довголітній секретар Ставропільного інституту у Львові, службовець рустикального банку. У 1847 р. опублікував у перекладі українською мовою епіцедію *Łza* Т. Кміцикевича, присвячену пам'яті перемиського єп. І. Снігурського³⁴. Підчас «Весни народів» 1848 р. був обраний секретарем Головної Руської Ради, учасник З'їзду руських учених у Львові 1848 р. Автор публіцистичного твору *Odpowiedź na artykuł o nieistnieniu Rusinów* (Львів 1848). У 1848 р. скомпонував музику до патріотичного вірша о. Івана Гушалевича *Мир вам братя*, пісня ця стала першим галицьким гимном і цього ж року виконувалася на Слов'янському з'їзді у Празі. У 1855 р. композитор о. Іван Лаврівський опублікував збірку *3 пісні народнії уложеніи на чотири мужескїи го-*

³⁴ Недавно цей твір я передрукував у збірнику *Методія перемишлян. Єпископ Іван Снігурський в літературі перемиського бідермаєру*. Перемишль 2009.

лоси, присвячену Богданові Леонтовичу. Його молодший брат Павло, священник, був автором ряду віршів та кількох книжок про сільсько-господарчі справи.

Щодо перезапису музики із платівок «Сирени», то найкраще було б перезаписати їх зразу на сі-ді у форматі MP-3, – такий «сирий» запис можна б зручно обробляти у комп'ютері, але, якщо не маєте такої можливості, тоді треба буде задовольнитися записом на касеті. Щодо електронної обробки і реставрації, то я думаю, що у Львові є така апаратура і відповідні фахівці (хоча б у радіо). Я у цій справі переговорю ще з Андрієм Ясіновським у Львові, куди збираюся незабаром їхати, він тут краще зорієнтований.

Тішуся, що все ж таки буде можливість скористатися каталогом Спатсвуда, хай навіть у «робочій» формі, якщо він уже потрапить до проф. Ясіновського, то я дозволю собі зробити з нього копію.

Дякую Вам за копію каталогу фірми «Парлофон» із записами хору Дмитра Котка, чи могли б Ви зробити ще копію обкладинки каталогу, щоб я знав, де він був виданий і якого року. Попробую знайти якісь ширші інформації про цю фірму і самі записи. Видно, мав рацію Петро Медведик, коли писав, що хор Котка записав більше десятки платівок.

Буду вдячний, як би Ви вислали мені копії каталогів Сирени та Колумбії із Вашої колекції.

З пошаною – *Володимир Пилипович*

20 травня 2008

Шановний Пане Пилипович!

Виконю Ваше прохання висилаючи тут копії різних передвоєнних польських каталогів. Надіюся, що все до Вас дійде в порядку.

Вдячний Вам також за інформації про Теодора Леонтовича, про якого тут в нас нема жодних даних.

Щодо перезаписання платівок «Сирени», то в мене особисто є тільки можливість переписати їх на касетку, але і це буде досить довга робота. Тому, якщо таку працю почати, то я хотів би мати реальне запевнення, що таку коректуру в Львові можна здійснити. Це тому, щоб я це не робив даремно, бо в мене і так є недостаток зайвого часу через хворобу дружини.

До каталога Спатсвуда я буду поволі добиратися і це забере трохи більше часу.

Як у Вас справи з виданням книжки? Чи є надія її скоро побачити? На Великдень я телефонічно говорив з д-р. Ясіновським, який тоді був у Коломиї на свята. Він, як звичайно, дуже зайнятий. Він дійсно надзвичайно продуктивна, роботяща людина. Дай Боже, нам таких в Україні більше!

На цьому кінчатиму, чекаючи від Вас скорої відповіді. А з Вашим телефоном я дійсно хотів би розв'язати ту загадку, бо мені було б ліпше і скоріше з Вами комунікуватися.

З правдивою пошаною і привітом
Степан Максимюк

Перемишль, 29 травня 2008 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Вашу посилку отримав, сердечно дякую за цінні каталоги, зокрема «Парлофону».

Від 19 до 22 травня був у Львові, розмовляв з Андрієм Ясіновським про записи «Сирени Рекорд». Андрій вважає, що немає сенсу перезаписувати Вашу колекцію на магнетофонні касети, тому, що такий запис буде дуже неякісний і, по-суті, не дає можливості провести реконструкцію такого запису. Найкраще було б мати оригінальні платівки й перезаписати їх не механічно, а зразу на електронні носії. Тому, поки що, моя пропозиція залишається важкою до реалізації.

Зовсім випадково пізнав у Львові колекціонера записів української популярної музики пана Володимира Лапчука (він знає п. Максимовича). Він також тої думки, що Андрій, бо має досвід із перезаписуванням старих записів. В. Лапчук обіцяв мені розвідати серед львівських колекціонерів платівок (виявилось, що тут такі є), чи бува, не мають вони записів «Сирени Рекорд». Побачимо, який буде результат тих пошуків, і щойно тоді можна буде плянувати наступні кроки. До Львова пляную їхати десь на поч. вересня, і тоді маю зустрітися з п. Лапчуком. Про результати нашої зустрічі повідомлю Вас листом.

Книжка з піснями о. Михайла Вербицького (факсиміле двох рукописів) друкується, думаю, що до 10 червня вийде з друку. Це буде перша частина проекту, в якому заплану-

вав ще одну книжку з тими самими творами, але у формі нотного збірника. Обидві книжки становлять цілість і будуть приміщені у спеціальній коробці.

На все добре, з пошаною – *Володимир Пилипович*

3 жовтня 2008

Шановний пане Володимир!

20-травня ц.р. я вислав Вам посилку із майже 100 сторінками копій з різних каталогів польської передвоєнної фірми «Сирена Електро».

Минає вже майже 5 місяців, а від Вас немає бодай найкоротшої вістки про одержання копій каталога.

При всіх моїх домашніх проблемах, я посвятив добре часу, щоб це для Вас зробити. А тут розчарування!

З пошаною
С. Максимюк

Перемишль, 12 жовтня 2008 р.

Вельмишановний Пане Максимюк!

Вашу посилку з копіями каталогів отримав ще 29 травня 2008 р. і того ж самого дня вислав Вам листа, в якому подякував Вам за такий цінний презент! Невже мій лист до Вас не дійшов? Якщо ні, то ще раз Вам дякую! – Ваша посилка дійшла!

Переглядаючи інтернет натрапив на цікаві інформації, що стосуються фірм звукозапису, в яких сподіваюся знайти платівки із українською музикою або українськими виконавцями, записані у 30-х роках ХХ ст. Виявляється, що британське видавництво Грінвуд пресс видає серію *Дискографія*, чи Вам відомі ці видання, бо мені вдалося натрапити на інформації про 62 том цієї серії – монографію Поля Вернана (Paul Vernan, *Ethnic and Vernacular Music 1898-1960*. Greenwood Press. 1995.) про записи етнічної музики 1898-1960 рр., таких фірм як: «Одеон», «Парлофон», «Телефункен» тощо. Обіцяли мені з Канади її роздобути.

Переглянув також інтернетову версію журналу «Musical Traditions» й знайшов у ній статтю Річарда Спатсвуда про скрипаля Павла Гуменюка, та розвідку Поля Вернана *Odeon Records – Their Ethnic Output*, – тут, на жаль, нічого нема про записи зроблені у передвоєнній Польщі, але є цікаві інформації про діяльність самої фірми, що при-

дадуться мені до написання статті про українські записи у фірмі «Одеон» (яку вже почав писати).

Збірник з піснями М. Вербицького вдалося мені видати тільки частково, тобто вийшла перша частина з факсиміле, натомість друга – з нотами тих же пісень, ще й досі не завершена. Але маю надію, що до кінця року вдасться все завершити й повністю реалізувати цілий проект.

З пошаною до Вас – *Володимир Пилипович*

Бібліографія

Тексти про українську музику на львівському радіо, українське радіомовлення у Польщі й про українські радіоприймачі (тридцять років ХХ ст.). Попередня, коротша версія опублікована як: *Галицькі музичні miscellanea* або *Мала антологія текстів про українську музику на львівському радіо*. «Калофонія». Науковий збірник з історії монодії та гимнографії. Число 3. Видавництво Українського Католицького Університету. Львів 2006. С. 176-185.

Записи української музики на платівках варшавської фірми «Syrena Rekord» (друга половина 30-х років). Вперше опубліковано як: *Галицькі музичні miscellanea*, або *Мала антологія текстів про записи української музики на платівках варшавської фірми Syrena Rekord (друга половина 30-их років)*. «Musica Humana». Збірник наукових статей кафедри музичної медієвістики та україністики. Ч. 3. Збірник присвячено пам'яті Мирослава Антоновича. Львівська державна музична академія ім. М. Лисенка. Львів 2010. С. 151-164.

Про фонографію і записи української музики на платівках німецьких фірм «Odeon» та «Parlophon» (30-ті роки). Публікується вперше.

Український звукозапис. Вперше опубліковано в періодичному «Musica Humana». Збірник наукових статей кафедри музичної медієвістики та україністики. Ч. 3. Збірник присвячено пам'яті Мирослава Антоновича. Львівська

державна музична академія ім. М. Лисенка. Львів 2010. С. 177-181.

Листи Василя Витвицького до мене. Вперше опубліковано у річнику «Український літературний провулок». Том 8/2008. Люблін 2008. С. 273-291.

Моє листування зі Степаном Максимюком. Публікується вперше.

Список ілюстрацій

1. Виробничий знак фірми «Е-КОМП»	8
2. <i>Кручу і кручу це українське радіо...</i> Рис. Едварда Козака	14
3. Реклама радіоприймача «Селектон». Рис. Романа Чорнія	60
4. Реклама радіоприймача «Селектон». Рис. Романа Чорнія	61
5. Реклама радіоприймача «Ергон»	61
6. Реклама радіоприймача «Ергон»	62
7. Реклама радіоприймача «Ергон»	62
8. Реклама радіоприймача «Ергон»	63
9. Реклама радіоприймача «Е-КО»	63
10. Реклама радіоприймача «Е-КОМП»	64
11. Реклама радіоантен фірми «Е-КОМП»	64
12. Реклама радіоприймача «Е-КОМП»	64
13. <i>Каталог українських кружків Сирени Електро.</i> Львів 1936.	67
14. Фото Івана Охримовича	68
15. <i>Станіслав Людкевич.</i> Рис. Осипа Сорохтея (30-ті роки)	70
16. Платівка фірми «Сирена Електро» із записом пісні М. Вербицького <i>Раз мотилька голубила,</i> у виконанні львівського хору «Сурма» під дир. Івана Охримовича	82
17. Реклама львівської крамниці Конрада Каїма і Сина	96
18. Реклама грамофонної голки фірми «Центра»	96
19. Обкладинка каталогу фірми «Парлофон». Варшава 1931.....	100

20. Сторінка каталогу фірми «Парлофон» (Варшава 1931), з записами «Українського хору Дмитра Котка»	101
21. Виробничий знак фірми «Ергон»	108
22. Обкладинка збірника Степана Максимюка, <i>З історії українського звукозапису.</i> Львів-Вашингтон 2003.	109
23. Фото Василя Витвицького	119
24. Фото Степана Максимюка	143
25. Виробничий знак фонографічної фірми «Одеон».....	178

Вклейка зі світлинами конвертів та етикеток платівок:

Стор. 1. Juliana Osinchuk, *Ukrainian piano works.*

Bortniansky-Lysenko-Kosenko-Revutsky-Shtoharenko.

Yevshan Corporation 1985. YFP 1037. ORS 85484. Канада.

Стор. 2. *Ukrainian Chamber Music.* Lysenko, Wytwysky,

Kolodub, Porter. L.M.I. String Orchestra. Ivan Kowaliw,

Conductor. ACR-4077 1984. Канада.

Показчик осіб

- Алчевський, Григорій 45
Антонович, Мирослав 9
Ардатті, М. 102, 104, 105
Бажанський, Порфирій о. 51
Байко, Марія 123
Байлова, Марія 49
Балтарович, Володимир 51,
52
Балуцька, Надія 146
Бандрівська, Одарка 52
Барвінський, Василь 49, 51, 52,
53, 54, 55, 128, 130, 133
Барвінський, Іван 55
Бартко, В. 69, 78, 79
Бах, Йоганн Себастьян 52
Березовський, Максим 55, 56,
120, 128
Бетховен, Людвіг 52, 56
Бізе, Жорж 45
Блюй, Оксана 114
Богданович, Роман 47
Борисевич, К. 103, 106
Бородін, Александр 54
Бортнянський, Дмитро 55,
57, 113, 121
Брамс, Йоганн 47, 122
Будзинський, Здзіслав 125,
126
Бурбелло, Оксана 69, 88
Буччі 46
Василенко, Сергій 46
Вахнянин, Анатоль 51
Ведель, Артем 55, 56
Вербицький, Михайло о. 51,
55, 66, 70, 73, 82, 125,
126, 140, 146, 148, 149,
153, 154, 157, 158, 159,
161, 162, 165, 167, 173,
177
Вернан, Поль (Paul Vernon)
97, 176
Весоловський, Богдан 113,
114, 156
Витвицька, Богданна 127
Витвицька, Дарія 124, 142
Витвицький, Богдан 126, 127
Витвицький, Василь 7, 9, 10,
11, 15, 16, 20, 119, 120,
121, 123, 124, 125, 126,
127, 128, 129, 130, 131,
132, 133, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 141,
142
Віллямов 105
Воробкевич, Григорій (псевд.
Млака) о. 80, 82

- Воробкевич. Сидір о. 51, 66,
     70, 73, 80, 82, 167
 Вуйцік, Ярослав 146
 Гавалешка, Остап 114
 Гаврищук, Софія 49, 53, 55 .
 Гайворонський, Михайло
     104, 120
 Галькович, А. 159
 Геслі 80
 Гірний, Василь, 7
 Гладик, В. 151
 Глібович, Олена 114
 Глукко, Роман 116
 Голинський, Михайло 49
 Голод, Роман 46
 Горбач, Олекса 119
 Гординська-Каранович, Да-
     рія 54
 Гордієнко, Олексій 122
 Грицковян, Ярослав 7
 Гузар-Струк, Данило 134
 Гулак-Артемівський, Семен
     104
 Гуменюк, Павло 149, 176
 Гумінілович, Степан 115
 Гушалевиц, Іван о. 148, 170
 Гурецький, Генрик М. 123
 Давидовський, Григорій 106
 Дербіш, Антін 114
 Деркач, Леся 49
 Дзьобан, О. 124
 Добрянський, Андрій 113
 Дрань, Анна 159
 Дубянський 104
 Елдер, Тамара 114
 Живолевський, Вавжинець
     74, 77
 Загозда, Ян 163
 Заза, Джек 114
 Зарицька, Євгенія 45, 49
 Зауер 52
 Зелінський, Олександр 114
 Зубеляк, Мар'яна 137
 Зунц, Гайнріх (Heinrich Zunz)
     97
 Івашко, Віра 114
 Ільчишин, Василь 112
 Каїм, Конрад 96
 Карабиць, Іван 123, 132, 136
 Каренін, Б. 103, 106
 Качмар, Владзімеж 74, 77,
     118, 157
 Качуровський, Ігор 119
 Кашеваров 104
 Кашкадамова, Наталія 17
 Кишакевич, Йосиф о. 55
 Кияновська, Любов 128
 Кліщ, Юліян 99
 Кміцикевич, Теодор 170
 Ковалевський, М. 46
 Ковалів, Іван 133
 Ковальчук, В. 47
 Когут, Ореста 126
 Козак, Едвард 13, 114

- Козак, Євген 52, 82
- Козаренко, Олександр 127
- Колесса, Микола 49, 53, 54
- Колесса, Філарет 66, 70, 73, 79,
81, 82, 83, 84, 99, 105,
106, 163
- Колодуб, Жанна 133
- Кониський, Олександр 105
- Концевич, Григорій 98, 102,
164
- Косенко, Віктор 49, 121
- Котиш, Женя 114
- Котко, Дмитро 91, 96, 98, 99,
102, 103, 105, 106, 163,
171
- Кофлер, Юзеф 130
- Кошиць, Олександр 87, 113,
117
- Кран, Е. 94, 95
- Криса, Олег 133, 139
- Крих, Юрій 52
- Кришталський, Роман 49,
51, 53
- Крохмалюк, Р. 95
- Крушельницька, Марія 123
- Крушельницька, Соломія 113
- Кубійович, Володимир 133,
134
- Кудрик, Борис 11, 45, 57, 123,
134
- Кук, Ніколяс (Nicholas Cook) 17
- Купчинський, Тадей 66, 69,
79, 81, 82, 162
- Лаврівський, Іван о. 170
- Лагодинська, Галя 49
- Лапчук, Володимир 173
- Ласовська, Євгенія 46
- Левицька, Галина 49, 54
- Левицька, Стефанія 54
- Левицький 76
- Левицький, Роман 47
- Леонтович, Павло о. 153, 171
- Леонтович, Теодор (Богдан)
165, 167, 170, 171, 172
- Лепкий, О. 49
- Лепкий, Левко 52, 83, 98, 164
- Лехник, Любомир 9, 126, 132,
137
- Лерські, Томаш (Tomasz Lerski)
68, 69, 74, 75, 76, 77, 78,
79, 80, 83, 84, 85, 86, 87,
88, 89, 90, 117, 145, 149,
152, 154, 157, 163, 166,
169
- Лисанюк, Надія 114
- Лисенко, Микола 45, 49, 55,
66, 70, 73, 77, 78, 81, 82,
83, 99, 102, 103, 105, 106,
117, 118, 130, 133, 155,
157, 163
- Лисько, Зиновій 18, 123, 125,
133, 134

- Ліндштром, Карл (Carl Lindström) 97
- Лісовська (Туркевич), Стефанія 54
- Ліст, Ференц 47
- Лопатинський, Ярослав 45, 55
- Луців, Володимир 116, 156
- Любавський, Д. 102, 104, 105
- Любович, Павло 123
- Людкевич, Станіслав 45, 49, 52, 54, 55, 66, 70, 73, 80, 82, 83, 123, 155, 162
- Лятошинський, Борис 122, 132
- Макаренко, Е. 69, 78, 79, 85
- Маковей, Осип 105, 106
- Максимович, Володимир 151, 152, 153, 160, 173
- Максимюк, Степан 7, 18, 65, 75, 99, 109, 110, 112, 113, 115, 117, 118, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 155, 157, 160, 161, 162, 165, 166, 168, 169, 170, 172, 173, 175, 176
- Манкевич, Борис 69, 88
- Матюк, Віктор о. 49, 51
- Медведик, Петро 69, 98, 102, 163, 171
- Микитка, Артур 126
- Миколаєнко, Євген 69, 84
- Мокрий, Володимир 116
- Монюшко, Станіслав 49
- Надрага, Стефанія 45
- Наконечний, Володимир 116
- Немен, Чеслав 8
- Нижанківський, Нестор 49, 51, 53
- Нижанківський, Остап о. 51, 54, 66, 70, 73, 79, 80, 81
- Нідецька, Ева 15
- Ніщинський, Петро 76, 102, 103, 104
- Обніський, Станіслав 77, 118, 157
- Олесь, Олександр 114
- Онуфрів, Олена 161
- Оркан, Владислав 47
- Осінчук, Юліяна 121
- Оттава, Гелена 128
- Оттава-Рогальська, Зофія 128
- Охримович, Іван 24, 51, 55, 56, 65, 68, 69, 70, 71, 80, 92, 150, 155, 156, 160, 162
- Павлик, Іван 17, 59
- Павлишин, Стефанія 133
- Паздрій, В. 99
- Пастушенко, Ярослав 112
- Пашківський, Роман 15, 56, 158, 161
- Пеленський, Зиновій 12, 34
- Петренко, Микола 114

- Пилипович, Володимир 7, 8, 91, 97, 121, 128, 132, 136, 137, 139, 140, 142, 146, 148, 150, 151, 154, 156, 158, 159, 160, 164, 166, 167, 171, 172, 174, 175, 177
 Плешкевич, О. 49, 55
 Попов, П. 159
 Поповська, Ярослава 112
 Поритко, Роман 112
 Портер, Квінсі (Quincy Porter) 133
 Поточна, Анна 146
 Прийма-Шмериківська, Іванна 50, 68, 71, 74, 92, 160, 162
 Пуччіні, Джакомо 49
 Пшеничка, Петро 46, 49, 51
 Раковський, М. 16
 Рамо, Жан 46
 Ревакович, Роман 123
 Ревуцький, Левко 49, 54, 121
 Рейнарлович, І. 49
 Рейт, Ірина 114
 Ржечинський 72
 Римський-Корсаков, Ніколай 46
 Роздольський, Осип 103
 Ропіцький, Ол. 46
 Рудзький, Б. (B. Rudzki) 99, 102, 106, 169
 Рудницький, Антін 46, 123, 133, 134, 137
 Рудницький, Михайло 47
 Ружицький, Людомир 46
 Сабат-Свірська, Марія 49, 51, 53
 Савицька-Хранюк, Анна 116
 Савицький, Роман 49, 51, 53, 55
 Савицький, Роман (молодший) 110, 130, 133
 Сайко, Іван 67, 68, 69, 70, 78, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 117
 Сапрун, Северин 52
 Сварог, В. 138
 Семчишин, Мирослав (криптонім М. С-ин) 12, 44
 Сениця, Павло 104
 Сен-Санс, Каміль 45
 Серединський 45
 Семйонов, І. 74, 76
 Сивохіп, Володимир 125
 Січинський, Денис 51
 Скорик, Мирослав 132
 Скрябін 74, 77
 Слісаренко, Олекса 114
 Снігурський, Іван еп. 170
 Сніжко, Степан 33
 Содомора, Андрій 124
 Сокіл, Марія 45, 46, 49
 Соколовська, Е. 69, 78
 Солтис, Адам 130

- Сорохтей, Осип 70
- Сосюра, Володимир 114
- Спатсвуд, Річард (Richard Spottswood) 149, 151, 157, 166, 168, 171, 172, 176
- Старицький, Мирослав 54
- Стебельський, Володимир 148
- Стельмащук, Степан 96, 98, 105, 163
- Степовий, Яків 102, 104, 105
- Стернюк, Остап о. 17, 60
- Стеценко, Кирило 66, 76, 80, 102, 103, 104
- Стецура, Осип 69, 80
- Сук, Йосеф 54
- Сурмач, Мирон 112
- Тарнавський, Зенон 16
- Тафійчуки 117
- Теліга, Михайло 71, 74, 84, 118
- Тома 45
- Топольницький, Генрік 66, 73, 81
- Турчак, Степан 122
- Тучабський, К. 16
- Федькович, Юрій 79, 80, 81
- Франк, Сезар 46
- Хомінський, Йосиф 54
- Целевич, Володимир 14, 48
- Цибульський, Олександр Богдан 17
- Цюрик, Єва 159
- Чернявський, І. А. 77
- Чернявський, М. 104
- Чорний, Андрій 114, 115, 116
- Чорний, Роман 16
- Чорновіл, В'ячеслав 119
- Чубинський, Павло 148
- Шапіро, Стів 160
- Шашкевич, Володимир 148, 154
- Шварц, А. 74, 77
- Шевченко, Тарас 74, 77, 78, 81, 82, 87, 102, 104, 105, 157
- Шлапак, Марія 47
- Шопен, Фридерик 93
- Штогаренко, Андрій 121
- Штраус, Макс (Max Strauss) 97
- Шуберт, Франц 47, 99, 106, 163
- Шумський, В. 106
- Юськів, Теодор 55
- Яросевич, Р. 49
- Ясіновський, Андрій 166, 171, 173
- Ясіновський, Юрій 121, 124, 125, 126, 127, 128, 133, 134, 136, 137, 138, 140, 145, 146, 148, 156, 162, 163, 168, 171, 172
- Яцків, Михайло 24

Показчик географічних назв

- Австралія 40
Америка 34, 119, 120, 133, 151,
154, 158, 161, 168
Баварія 120
Бейрут 93
Берлін 97
Бидгощ 98
Борщів 15, 158
Братислава 28
Бресляу (тепер Вроцлав) 28
Брно 28
Варшава 12, 13, 17, 25, 26, 27,
34, 36, 40, 43, 44, 47, 57,
68, 71, 72, 86, 99, 102,
103, 104, 105, 107, 115,
116, 117, 138, 144, 149,
154, 156, 157, 162, 163,
169
Вашингтон 18, 109, 143, 144
Велдїж 69
Великобританія 156
Вильно (тепер Вільнюс) 25
Відень 28, 74
Волинь 40
Вроцлав 8, 128
Галичина 21, 36, 40, 42, 74, 91,
113, 117, 143, 145, 156
Гданськ 116
Грубешівщина 133
Глен Спей 128, 130, 132, 136,
137, 139, 140, 142
Гляйвіц (тепер Глівіце) 28
Грац 28
Детройт 133, 138
Джерзі Ситі 128, 140
Долина 69
Дрогобич 96, 98, 105, 163
Європа 8, 10, 26
Жаб'є (тепер Верховина) 152
Закарпаття 143
Зальцбург 93
Засяння, квартал Перемиш-
ля 120
Збруч 37
Калуш 17, 59
Канада 15, 113, 114, 115, 134,
154, 158, 161, 176
Катовиці 25, 98
Кенігсвустергаузен 28
Київ 19, 35, 111, 119, 122, 123,
133, 138
Клівленд 112, 116, 156
Коломия 119, 140, 172
Краків 25, 69, 74, 119, 129, 155
Лемківщина 160
Ленінград 111
Лодзь 25
Лондон 156

Львів 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18,
 25, 27, 30, 31, 35, 47, 53,
 58, 59, 60, 65, 68, 69, 71,
 74, 91, 96, 98, 105, 109,
 110, 111, 114, 119, 120,
 121, 123, 124, 125, 126,
 128, 130, 132, 133, 134,
 137, 138, 140, 141, 142,
 143, 144, 145, 147, 148,
 150, 153, 154, 155, 156,
 157, 158, 161, 162, 163,
 166, 167, 168, 170, 171,
 172, 173
 Любачів 170
 Люблін 119
 Малі Ухави 133
 Мацьковичі 122
 Мілян (Мілан) 10, 74, 93
 Міттенвальд 143
 Монреаль 15, 114, 156, 158
 Москва 111
 Мюнхен 93, 134
 Німеччина 74, 119, 143
 Нова Зеландія 40
 Новояворівськ 122
 Нью-Йорк 112, 117, 133, 134,
 137, 138, 139, 140, 149,
 151, 159
 Оглядів 69, 162
 Одеса 111
 Острава Моравська 28
 Перегінсько 17, 60
 Перемишль 7, 8, 11, 99, 114,
 115, 116, 119, 120, 121,
 125, 129, 134, 146, 148,
 153, 155, 159, 160, 162,
 165, 170, 173, 176
 Підволочиська 149
 Поділля 37
 Познань 25, 98
 Полісся 40
 Польща (ПНР) 7, 9, 12, 21, 25,
 26, 27, 31, 40, 46, 47, 49,
 51, 97, 98, 103, 107, 111,
 114, 116, 117, 119, 143,
 145, 149, 156, 158, 160,
 161, 176
 Прага 28, 34, 170
 Рашин 25, 26
 Рим 74
 Росія 111
 Румунія 111
 Ряшів (Rzeszów) 15
 Самміт 120
 Сільвер Спрінг 146, 147
 СРСР (СССР, Радянський Союз)
 111, 134, 143
 Стрий 134
 США 65, 74, 99, 112, 113, 114,
 116, 120, 133, 134, 143,
 149, 156, 159
 Тернопіль 17
 Торонто 16, 115, 120, 132, 133,
 134

Ужгород 143	Харків 35
Україна (УРСР) 7, 8, 9, 18, 25, 42, 68, 111, 115, 121, 124, 126, 134, 141, 143, 151, 154, 156, 160, 172	Чехословаччина 28, 34, 111, 143 Щутків 170 Явірник Руський 126
Улюч 125, 126	
Флорида 160	
Франкфурт на Майні 107	Urbana 149

www.lemko.org

Digitally signed by www.lemko.org
DN: cn=www.lemko.org, o=Walter Maksimovich,
ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2014.12.08 22:53:41 -05'00'

Володимир Пилипович, нар. 17. XII 1950 р. у Заброді Великому. З 1978 року проживає у Перемишлі.

З дитинства пригадується мені невеличка полиця прикріплена до стіни у кімнаті; на ній стояв малий ебонітовий радіоприймач, а під стелею – від стіни

до стіни – була простягнена антена зроблена батьком з мідяного дротику,

– така скручена як пружинка. Згодом тато купив великий приймач,

з клавіатурою до перемикання хвиль, з великою шибкою з

назвами міст, з яких транслювалися передачі

(був там і Kijów). Після включення

приймача до мережі, на його

передній стінці повільно

засвічувалося таємниче

«зелене око».

ISBN 978-83-931753-6-9

